

**Des. Erasmi Roterodami Responsio ad epistolam
paraeneticam clarissimi doctissimiq?[ue] uiri Alberti Pij
Carporum principis. ;**

<https://hdl.handle.net/1874/433504>

DES. ERASMI

ROTERODAMI RESPONSIO AD
epistolam paræneticam clarissimi doctissimiq; ui
ri ALBERTI PII Carporum principis.

EIVSDEM NOTATIVNCVLAE QV AB
dam extemporales ad Nænas Bedaicas.

Nihil horum non nouum est.

PRO BEN.

BASILEAE AN. M. D. XXIX.
MENSE MARTIO.

Ex Donatione Hüb. à Biechel.

DES. FRASMI

FOR THE YEAR 1850
AND THE FIRST QUARTER
OF THE YEAR 1851
AND THE SECOND QUARTER
OF THE YEAR 1852
AND THE THIRD QUARTER
OF THE YEAR 1853
AND THE FOURTH QUARTER
OF THE YEAR 1854

1850 1851

FRASMI
MUNICIPALITY

Printed and Sold by...

CLARISS. D. ALBERTO PIO
PRINCIPI CARPENSI S. P.

VVM ingenij candor deceat illustri ge-
nere pgnatos, & eximia felicitas nesciat
inuidere cuiq̃, tum autem ab ijs, qui te
domestica consuetudine penitus cogni-
tum habent, prædicetur insignis quæ-
dam naturæ tuæ benignitas, qua complecti soles etiã
parum dignos tuo fauore: demiror, quis genius insti-
get animum tuum in Erasmum. Quæso, ut æquo ani-
mo feras libertatem nostram. Fieri potest ut error sit in
nomine, neq; me fugit, quàm non sit tutum rumoribus
huiusmodi credere. Quare te rogo, ut si quid est huius-
modi existimes hæc non tibi scribi. Cõplures qui istinc
huc ueniunt, consentientibus uocibus narrant, Romæ
quædam esse principem Carpensẽ, doctũ, magnæq̃
apud purpuratos patres autoritatis, qui passim ac pa-
lam deprædicet, Erasmum nec esse philosophum, nec
theologũ, nec ullius solidæ doctrinæ. Idem ad me per-
scribitur epistolis multorũ æque consentientibus. Atq;
hactenus nihil commoueor, si quis ea de me prædicet,
quæ ipse tum dictis, tum scriptis ingenue profiteor, nul-
lis magis indignans, quàm his, qui me falsis, & inuidio-
sis laudibus onerant, Si me uenditarem pro magno

D. ERASMI EPISTOLA

theologo, aut philosopho, merito mihi detrahat ali-
 quis leonis exuium. Nūc cum nihil magni de me pol-
 licens, præstem id quod possum, nulli me præferens, ne-
 que cuiusquàm officens gloriæ, miror si quisquam be-
 ne natus, & insigni doctrina præditus, breuiter, adeo fe-
 lix, ut contemnere possit citius quæ odisse uulgares istos
 doctrinæ simios, dignetur obtrectare Erasmo, qui tui
 similes semper uenerari cōsuevit & adorare: qui nec in-
 uidere nouit æqualibus, qui inferiores gaudet quātum
 potest euehere. In argumentis quæ mihi suscepi, arbi-
 tror me non omnino infeliciter uersatum esse, præser-
 tim si cogites me barbarum ea scripsisse barbaris. Ni-
 hil adhuc tractaui, quod theologum requireret multa
 philosophia instructum, præterquæ liberum arbitrium,
 quod à multis impositum, ægre susceptum, quàm po-
 tui, simplicissime tractaui, nec tamen impie, ni fallor, si
 parum erudite. Proinde, quis oro fructus, si uir tantus
 persuaseris Erasmus esse rudem heroicarum discipli-
 narum? Sunt huius classis quæ plurimi, qui tamen se ia-
 ctant doctores. His magis conueniebat detrahere per-
 sonam, qui passim in scholis docent adolescentes nihil
 scire, & persuadēt nihil nescire. Iam facile fero, si quisquæ
 pro suo arbitrato de ingenio literisquæ meis, aut eloquē-
 tia iudicet. Magis me cōmouent illæ uoces, quas audio
 subinde repeti ab eodem principe in conuiujs Cardi-
 nalium

AD ILLVST. CARPORVM COMITEM
nalianum, in conciliabulis eruditorum, quicquid est huius
tumultus, ex Erasmo natum esse. Hoc quum sit uanissi-
mum, quid dici poterat hostilius ab eo cuius utrumq;
parentem ueneno sustulisset? Quum prodire cœpisset
Lutheranæ tragœdiæ proœmium, eicq; ferè totus
orbis applauderet, ego primus omnium dehortatus
sum amicos, ne se illi negotio admiscerent, cuius exitū
augurarer fore cruentum, Et quoniam quidam iacta-
bant me cum Luthero sentire, uidelicet quo plures ad
suam allicerent factionem, ego libellis editis profes-
sus sum mihi nihil esse rei cum Luthero, nec unquam
fore, Ipsum Lutherum admonui, rem euangelicam ita
tractaret, ne quid ambitioni, ne quid odio datum ui-
deretur, caueretq; ne res in seditionem exiret. Probe-
nium minis etiam coercui, ne quid excuderet Luthera-
num. Abstiniuit ille, non absque suo luculento da-
mno, meo potius obtemperans animo, quàm suo com-
modo seruiens. Quotquot apud Germanos, & Elue-
tios amant bonas litteras, initio erant Luthero addi-
ctissimi. Hos omnes ex iuratis amicis mihi feci hostes
acerrimos, paucis exceptis. Quumq; hinc theologi qui-
dam odio bonarum litterarum nullum non mouerēt
lapidem, quo me in factionem (ut ipsi putabant) iam-
iam damnandam protruderent, hinc Lutherani blan-
ditijs, technis, deniq; minis & conuictijs idem hoc age-

rent, licet consilio diuerso quàm theologi, tamen hactenus digitum latum dimoueri non potui, ut ab ecclesiæ Romanæ societate discederem. hunc animum non omnino contemneres, si nosset tot regionum nostratum animos, si Principum consilia, si scires quos tu multus excitare potuisses, si me duce[m] huius negocij uoluisses profiteri: sed ego malui me nudum & inermem utriusque partis iaculis exponere, quàm ullum porrigere digitum factioni quam non agnoscit ecclesiæ Romana. Sed occasionem Lutherus hausit è libris meis: id fortiter negat ipse Lutherus, qui eadem de me prædicat & scribit quæ Princeps ille Carpenfis, uidelicet nihil me scire theologiæ, quòd nusquam cum illius dogmatibus consentiam: sed fingamus aliquid haustum è lucubrationibus meis, qui magis istud imputetur mihi quàm Paulo aut Augustino, unde sua ferè confirmat dogmata? Certe cum illa mea scriberem nihil minus suspicabar, quàm huiuscemodi tumultum exoriturum. Sunt qui dicant, cur non statim nascenti malo occurristi? Quia cum multis suspicabar, Lutherum esse bonum uirum, corrigendis deprauatissimis hominum moribus diuinitus missum, quanquam iam tum mihi displicebant quædam, de quibus illum admonui. Porro quum mundus esset plenus academijs, uideremque fabulam esse mire plausibilem, non uul-

AD ILLVST. CARPORVM COMITEM.

go tantum, sed etiam Principibus, episcopis, ac nonnul-
lis etiam Cardinalibus, quæ fuisset temeritas, me pri-
uatum homuncionem publico orbis favori oppedere.
Quòd si me pateris libere proloqui, qui fuerit huius
mali primus fons, dicam pro mea quidem sententia.
Sacerdotum quorundam palam impia uita, Theolo-
gorum quorundam supercilium, Monachorum quo-
rundam non amplius ferenda tyrannis, huic tempesta-
ti locum fecit. Hoc uelim ita dictum in malos, ut bono-
rum existimationem nihilo faciat deteriorem, & ita
dictum in genere, ut ordini nulli sit irrogata contume-
lia. Principio erat bellum cum linguis ac latinis litteris,
his ego hæcenus faui, ut admittæ ornaret iuuarentq;
recepta studia, non ut ueteres professores de ponte,
quod aiunt desjcerent, & seruirent gloriæ Christi, non
ut ueterem paganismum nobis reuocarent. Hic quum
incipiti Marte decertaretur, res per monachos detra-
cta est ad negocium fidei, Hic illis placebat prætextus.
Non dubito quin audita tibi sit Reuchlinica tragæ-
dia. Hinc cœpit in illos incrudescere doctorum odiũ.
Mox feruente adhuc bello inter mystas & osores mu-
sarum, exortus est Lutherus. Illico conati sunt illi litte-
rarum politiorum cultores Lutherano negocio inuol-
uere, quo simul & illos perderent. Ita gradibus qui-
busdam res alterius partis semper in peius uergentis
perui-

peruicacia, tum alterius quorundam odijs & intemper-
 stiuis clamoribus hucusq; progressa est tragedia. Ha-
 bes rem, ut est, absque fuce descriptam. Nunc si uerum
 est, quod ad me delatum est, quæso, ut istam persuasio-
 nem abijcias, & istiusmodi uoces mihi periculosas
 contineas: sin uanum est, ignosce, quòd huiusmo-
 di nanijs obtuderim celsitudinem tuam,
 cui precor omnia lata feliciaq;.

Datum Basileæ sexto Idus

Octobris. Anno,

M. D. XXV.

Erasmus Rot. extempore
 manu propria.

Visum est hanc epistolam addere quoniam
 erat deprauate excusa.

AD EXHORTA

TIONEM CLARISSIMI DOCTISSI
micꝫ comitis Alberti Pij Carporū principis,
Des. Erasmi Roterodami responsio.

VTINAM fortuna mihi Al
berte principum eruditissime,
plausibilis aliquod ad te scri
bendi dedisset argumentum,
quanqꝫ hic ipse casus, & si pa
rum felix, non prorsus tamen
infeliciter cessit, qui pro episto
la, nec admodū longa, & tam
inelaborata rudicꝫ, iustū uolumen summo studio pa
ricꝫ ingenio perpolitum reddidit. Cæterum an & illud
mihi gratulari debeam nescio, quòd pro litteris priua
tim ad unum scriptis, liber est redditus, qui populo, nō
uni mihi, scriptus uidetur. Id hac factum occasione cre
diderim, quod quum iam pridem haberes argumentū
paratū aduersus Lutheri sectam, mea prouocatus epi
stola, coniunxeris quorundam de me querimonias, cū
Lutheranorum dogmatū confutatione, duos ut aiunt,
parietes de eadem fidelia. Nec enim liber hoc de uiro
tam claro, tam docto, tam humano, deniqꝫ de Alberto
Pio suspicari, quòd eadem arte me negotio miscuerit
b Luthera

Lutherano, qua pseudotheologi quidam solent in con-
 cionibus & colloquijs meum nomē cum illius nomine
 cōiungere, nimirū ad eum modum abutentes imperiti
 popelli simplicitate. Istorū uidelicet artibus res ad hāc
 usq; tempestatē progressa est, quæ utinam uanus sim
 augur, breui ad plures dimanabit, ni melioribus consi-
 lijs fuerit occursum. Quancūq; autē pro ingenij tui dexte-
 ritate multa congeris atq; infulcis, ut uidearis ad hoc fa-
 ciendum necessitate adductus, tamen, quod ipsa loqui
 tur res, epistolæ meæ tribus propemodum uerbis re-
 sponderi poterat, quæ nihil aliud abs te exigebat, cū ut
 poneres istam de me persuasionem, uocēsq; ut uanas
 ita mihi parum honorificas contineres, si quidem ru-
 mor uerus huc aduolasset, Sin minus, putares eas litte-
 ras ad te scriptas non esse. Alius illud fortassis expo-
 laret, quod epistolam illā negligēter uni scriptam, euul-
 garis orbi, eīsq; uoces, quas ut posthac contineres ro-
 gabam, non modo non continuisti, uerum etiam mul-
 to atrocius per typographos euulgasti, simul & incitiā
 barbariemq; meam traducens, & innocentiam in capi-
 tale crimen uocans. Nam de tota censura, quam de in-
 genio, iudicio, doctrina facundiāq; mea palām ferre di-
 cebaris, apologiam omnem tibi remisi. Saltem illud
 erat curandum, ut epistola sic excuderetur, quemadmo-
 dum ad te erat missa. Illic enim lego penitus pro peni-
 tius, nostrarum pro nostratiū, nosceres pro nosses, item

in no-

in nobis reuocarent, pro nobis reuocarent, indignatus pro indignans: rursus hic cœpit, pro hinc cœpit: Mox negotio se inuoluere, pro negotio inuoluere, quod studio cuiuspiam deprauatum uideri queat, siquidē pro nomen additum prorsus inuertit sententiam: uerum hæc scio typographis imputanda potius quàm tibi: quemadmodum & illud, quòd quum uniuersa capita sectæ Lutheranæ refellas, totus liber in paginarū frontispicijs habet, ad Erasmi epistolam responsio, quasi quicquid illic agitur, ad me pertineret. Nam quod Badius noster præfixit præfatiunculam, suo iure suoque more fecit, & ad te ni fallor, nihil attinet, quanquàm sunt in ea quoque uoces, quæ uix respondēt meo erga ipsum candori, in quibus est illud, quòd me scribit apud patres purpuratos male audisse: Nunquam enim accepi quenquam Cardinalium de me parum amice loquutum. Certe multorum epistolas habeo, honorificentissime scriptas, nec id unquam questus sum. Tum quòd laudes, quas tuus candor præter omne meritum meū, in me uoluit effundere, sic interpretatur, quasi tua humanitas, ueram obiurgationem, hoc pacto uoluerit mitigare. Et omnino uerum est, quòd Paulus Petro restitit in faciem, quemadmodum ille scribit, sed nusquam Paulus Petro calumniam impegit in faciem: quanquam Græci locum hunc aliquanto plausibilius, ac meâ sententia rectius interpretantur,

quàm diuus Augustinus, qui tribuit peruersum studiũ
inducendi gentes in seruitutem legis. Deinde pronun-
ciat etiam, quòd probe me uoces ad palinodiam. Ve-
rum negabis horum quicquam ad te pertinere, nec mi-
hi consilium est ob hæc Næcias humanissimo princi-
pi ullum facessere negocium, ac uereor, ne tibi iustior
expostulandi causa uideatur, quòd quum ante annum
ni fallor, librum tuum ad me miseris, nulla tamen eum
responsiõe dignatus sim. Cæterum id temporis iter in
Italiam nullis hinc litteris erat peruium, ac non multo
posteaquam tuum librum accepissem, Romæ ruentis
fragor omniũ certe piorum animos hic attonitos red-
didit, De te rumor ferebatur incertus, alij narrabant cū
Clemente VII. periclitari: rursus alij dicebant quòd tem-
pestiua fuga consuluisses & rebus & incolumitati tuæ.
Vbi tamen locorum ageres, ne odor quidem ullus ad
nos peruenit. Itaq; quum alijs iniquis laboribus supra
modum oneratus essem, uisum est id operæ in aliud
prorogare tempus, quoad certo didicissem, qui te lo-
cus haberet: id quod ante triduum deniq; cognoui, ui-
delicet amici cuiusdam litteris, qui simul codicem misit
typis excusum. Id factum est 5. Id. Febr. quum ad mer-
catum Francfordiensem profectionem adornent typo-
graphi octauo Cal. Martias. Ad respondendum itaq;
supererant dies decem, & eram sic occupatus, ut uix
alias æque. Sub id tempus mire tumultuatur officina
typo.

AD ALBERTVM PIVM RESPONSI O 5

typographica, quæ sex prælis unico me suggerente materiã defudat. Angebar anceps animi, propterea quòd uerebar, ne si destulifsem respondèdi officium, uiderer id uel offensione quadam animi, uel contemptu tui facere. Rursus deterrebat uolumen plusq̃ iustum, ac tempus adeo angustum, ut uix attente relegendis tuis suffecturum uideretur. Verum animauit me ista tua singularis humanitas, ut uel ex tẽpore tuis litteris responderem, sed carptim & ad ea duntaxat, quæ me propius attingerent. Tu pro tua solita facilitate boni consules. Principio occupationum excusationem qua uteris, sic arbitror mihi tecum esse cõmunem, ut opiner te maioribus ac splendidioribus quidem occupari negocijs, me tamen densioribus ac molestioribus. Nam aduersæ ualitudinis excusationem, summopere doleo tibi mecum esse cõmunem. Erat enim istud Alberte ingeniũ, quod spretis omnibus oblectamentis, ad quæ solet imaginũ claritas, & opum facultas inuitare, summam eloquentiam, cum omnibus absoluta numeris eruditione coniunxit, dignum perpetua ualitudinis prosperitate. Et haud scio, an hoc ipsum incõmodum de quo quereris, nonnulla ex parte debeas tuæ Mineruæ. Mihi certe studiorum laboribus sic obruto, ut nec ægrotare liceat, nec mori, nec uti medicorum opera: rursus ualitudinis adeo afflictæ, ut subinde sit cum morte luctãdum, uix tantum ocij contingit aliquot mensibus, ut auidiffi

mo licet, uacaret tuum librum euoluere. Et iam nunc
 percurri uerius quæ perlegi. Primum hoc mihi credas ue-
 lim uir eximie, non pessimæ fidei homini, nihil enim du-
 bitem iusiurandum quamlibet sanctum interponere, si
 tu postules. A probationibus enim abstineo, ne dum
 uerbosius docere conor mihi nullum esse ocium, hoc ipso
 declarem, me ocio abundare. Iam non expectas opinor,
 ut par pari referam, & uolumen pensam uolumine.
 Quod si maxime suppeteret ocium, talia sunt pleraque
 quæ congeris, ut aut ad me nihil pertineant, aut seram
 habeant, ac proinde sterilem querimoniam, aut eius
 denique generis sint, ut nec agnoscere possim, nisi meo
 cum dedecore, nec refellere sine multorum offensione,
 & quod grauius est, sine causæ cui pariter fauimus, di-
 scrimine. Sic enim hisce temporibus exulcerata sunt omnia,
 ut quocumque te uertas, sentias, te incedere per ignes sup-
 positos cineri doloso, quicquid attingas, uomicam &
 hulus reperias, & sub omni lapide dormientem scorpionem.
 Nonnulla uero sunt inspersa tuo uolumini, quæ sicut
 Romæ pridem à multis, nunc ubique leguntur ab omni-
 bus, ita si prodirent in manus eorum, qui mea lustrarunt,
 quibusque omnis uitæ meæ ratio non incognita est, non
 nihil detractura uideantur, candoris istius & æquita-
 tis existimationi, quæ te bonis omnibus facit amabilem,
 ut fortunæ splendor & eruditionis præstantia facit ad-
 mirabilem. Equidem optabilius arbitror à multis ama-
 ri, quæ

ri,quàm suspici. Alioqui cupiebam uolumen tuum,for
 mis excusum uolitare per manus omnium,si quos for
 te uel autoritas ista,uel eruditio,uel eloquentia,uel can
 dor & æquitas,qualis hæctenus à nemine præstita est,
 reuocaret ad sanctiora consilia. Vidimus enim quan
 tum exulcerarint quidam hoc malum, dum parum
 dextre conati sunt adhibere medicinam. Sed utinam
 ita temperasses stilum,ne meam causam cum negotio
 Lutheri commisceres, & ita tibi solidam laudem ex
 impietatis confutatione parasses,ut nobis immerenti
 bus non aliquid labis aspergeres. Quum enim mole
 ste feram cum Luthero laudari, longe molestius est
 cum illo accusari, & sic accusari, ut ego uiam struxe
 rim, ille in Ecclesiam irruerit. Quod tamen abs te
 nec studio, nec maliciose factum scio, sed ita tuo can
 dori ut suspicor, persuasum est ab his inter quos uer
 saris. Solent enim ingenia simplicia candidaque, cu
 iusmodi decet esse principum,ut nemini dolum medi
 tantur ipsa,ita de nemine facile suspicari,quo fit ut fa
 cilius ab alijs honesti specie fallantur. Neque enim
 animum inducere possum, uel tantum ocij per tu
 as occupationes esse tibi, uel tantum patientis sto
 machi, uiro semper exquisitissimis assueto rebus, ut
 nostras Næcias uel euoluere uacauerit, ne dicam in
 trospicere si libuisset, uel libuerit, si uacasset. Multis
 enim, nec futilibus argumentis uideor mihi colligere,
 te nō

te nonnulla quæ torques in me, non haussisse ex lucubrationibus meis, sed ex colloquijs hominũ, qui plurimũ absunt ab ingenij tui candore, quorum hoc studium est, ut per subornatas personas suam agant fabulam. Nec ulli, ut modo dicebã, magis idonei sunt fraudibus improborum, quã qui ob ingenij synceritatem, nõ nouerunt ipsi cuiquã fraudem texere. Huius rei non coniecturam, sed certissimum indicium ex malorum meorum experimentis capio, nõ semel in grauissimas coniectus turbas, dum aliorum mores ex meis æstimo. Atque hæc in causa candor iste tuus, quo mihi laudis tantum tribuis, non dicam quantum agnoscam, sed quantum alius nemo tribuit eorum, qui meam mediocritatem, si tamen mediocritas est, ad inuidiã aliorũ, meumque tediũ laudibus extulerunt, adeo me nõ subleuat in hoc argumento, ut uehementer etiam oneret. Sic enim apud se cogitabit lector. Vir tantus tam in ceteros candidus, non hæc scriberet de Erasmo, nisi plus haberet comperitum quam scribit. Hæc ne uidear omnino sine causa scribere, pauca delibabo, sed paucis. Omittam interim amplissimas laudes, quas si mihi tribuis ex animo, hoc magis debeo tuo cãdori, quo minus agnosco: sin quod magis arbitror, ut hoc ceu melle prælito lenires obiurgationis absinthium, amplector humanitatis consiliũ: quãquã ego talia delinimẽta nihil moror, iam nec puer, nec rerum humanarum prorsum imperitus, aut si ma
lis,stro

lis, stropharum istiusmodi rudis: etiam si tu non abstinentium porrigis, sed letale toxicum ista sermonis blanda specie, ceu uasculo gemmeo propinas. Siquidē hæc est tuæ suauiloquētix summa, ut Lutherū inuidia subleues, orbicq; persuadeas, quicquid est huius miserandæ calamitatis, uni Erasmo acceptū ferri oportere. Hoc quū sit atrocius, quàm si ueneficij crimen obijcias, quid mea refert, q̄s blande id facias, nisi quod q̄ placidius id agis, hoc præsentius adfers uenenum, quasi cicutam uino misceas. Itaq; nō dubito quin libertatis ueniā, quā à me precatu es, in amica priuataq; exoptulatiuncula, sim abs te uicissim impetraturus in causa multo inuidiosissima. Quanc̄s quid attinet impetrasse, qua nō liceat uti? Qua quidem in re nondum statui uir præclare, utrum gratulari debeam isti tuæ felicitati, an laudare prudentiam, qui fabulam per se gratiosam, ita institueris agere, ut etiamsi parum feliciter agas, tamen applausurū sit theatrum. Nam Romæ pridem in tuo nimirum theatro libellum hunc expolisti, ac propemodum ædidisti, eandem fabulam denuo saltas Lutetiæ, ubi scis esse Bedaicos aliquot & Sutorios ac pseudo-monachos, qui utroq; quod aiunt pollice fautori sunt, quicquid scripseris, modo in Erasmus: tum in eorum laude uersaris, quos merito taxare tutum non sit, falso etiam laudare gratiosum. Nec augeri mihi clepsydras petam, quum hæc sint ex tempore peroranda. Non ex

cutiam igitur quæ sint isthic quorundam eruditorum
de me censuræ, solus nõ credo, quod hic quidam apud
neminem non deprædicauit, nullo amici & inimici di-
scrimine: pro somnijs habeo, quæ mihi doctorũ homi-
num & litteris significant, & oratione referunt, quid hic
aut ille nominatim, quo loco, quo tempore, dixerit, quo
modo alius detrahat eloquentiã, alius tribuens utcũq;
tolerabilem phrasim, in totum adimat iudiciũ, alij me
negant esse Ciceronianum, quod apud illos crimen est,
atrocius homicidio, nonnulli dum festiui uolunt uide-
ri porrophagum & Errasmm appellitēt pro Erasmo,
quidã etiam ab orthodoxorũ classe submoueant. Ha-
beo libellos Oreste dignos, qui Romæ uersabant inter
secretarios pontificios, nec mihi titulo est opus autoris
indice. Facies ipsa minus mihi proderet hominẽ quàm
phrasim. Boni consulo duos Stunicæ libellos nõ minus
indoctos q̃ petulantes isthic æditos in me, ac uetan-
tibus etiam Pontificibus & Card. distractos. Nihil me
mouet quod ornatiss. iuuenis Georgius Sauromanus
suo libello quẽ isthic ædere parabat, coactus est dispu-
gere quicquid habebat honorificam de Erasmo mētio-
nẽ, quũ tu interim litterariæ rei teneres principatũ, atq;
adeo si uera scribunt, tuus illa calamus iugularat. Non
queror me fraudatum laudibus, quæ nihil aliud q̃ gra-
uant inuidia, officiũ erat illa dispuxisse, sed animũ ex-
pendo illorum, qui id perpeti non possunt, q̃ q̃ & hoc
istis.

AD ALBERTVM PIVM RESPONSIO H.

istis facile cōdono, q̄ tamē haud impune facerēt, nisi totus in hoc essem, ut iā uīcinus extremo uitæ limiti, cōtēptis omnibus, conscientiā hanc approbē Christo. Multa dissimulāda sunt aliō p̄peranti. Scio more hominū fieri, ut libētius nūcient tristitia q̄ læta, nec quisq̄ minus libēter credit huiusmodi rumoribus. Verū in his erat iuuenis quidā, ut tibi charissimus, ita tuæ eruditionis admirator unicus. Præterea alter tibi iuratissimus sodalis, quū ante annos septē pōtificis causam apud nostrates ageret, effutijt apud me, nā hoc habet bonū præcipuū, quod nihil cōtinet, esse Romæ quēdā Cæsaris oratorē, q̄ hostili esset in me animo. Atq; id quidē tēporis, nec te sciebā esse Romæ, nec audierā Cæsaris negocia p̄curare. Nō ædidit quidē ille nomē, æditurus si quid instittissem, sed ex notis quas effutijt, & ex ijs quæ postea cognoui, certo collegi te esse illū de quo locutus erat. Verum hic ipse mihi soleo libenter imponere, ut quod sciā nesciam, usq; adeo non placet cū eruditis uiris dissidiū. Candorē tuū probo, quōd tā amāter Stunicā tuū de prædicas, q̄ q̄ illa, homo cādidi ingenij, & homo minime inuidus, nec Hispanos arbitror sine risu lecturos, q̄ modo libros illius legerint, fumis, glorijs & manifestis calumnijs refertos. Quod ad religionē attinet, tria dūtaxat loca uocauit in calumniā, sed quod ipsa res indicat, nec religiose nec erudite. Verū ego Stunicæ laudibus nihil detrahā, nec ea camarina p̄ me rursus mouebitur:

imò quod ad me quidem attinet, paratus sum per syn-
ceram amnestiam, prorsus abolitis superiorum cōten-
tionum uestigijs, Christianæ benevolentiae foedus cum
homine ferire. Tantum hoc dicam, si non attigisset, nisi
quæ uere merebantur reprehensionē, aut si semet intra
ciuilitatem continuisset, dignam quum studijs liberali-
bus, tū homine Christiano, quemadmodū nunc apud
omnes famam celeberrimam est assequutus, ita tum
apud cordatissimos ac probissimos quosque plus ueræ
laudis tulisset. Atq; hic interim dū caueo, ne quæ pristi-
næ contentionis hulcus refricem, nonnullam meæ cau-
sæ partem sciens ac uolens prodo. Nam quum tu mi-
hi renoues, quæ ille pridem in me iaculatus est, tamen
dissimulas quæ illi responderim: siue quia iudicaris nul-
lius esse momenti, siue, quod magis arbitror, ea non le-
geris. Quod quidem incōmodum tota hac disputatio-
ne deuorandū erit. Etenim quum nihil sit in accusatio-
nis tuæ capitibus, quod non libris æditis semel atq; ite-
rū diluerim, tu sic proponis, quasi nihil omnino respon-
sum esset. Atqui tui cādoris erat, aut recipere satisfactio-
nē si iusta uidebat, aut refellere si quid minus pbares.
Quod si hic repetere pergam, quæ toties diuersis locis
à me dicta sunt, q̄s erit modus uoluminis? Sin reticeo,
uidebor agnoscere quicquid intendis, præsertim apud
eos qui nostra nō attingunt. Nulli porrò minus attin-
gunt, q̄ qui clamosissime in mea scripta debacchantur.

Verum

Verū priusq̄ ad quorundā insimulationes respondeā,
 imitabor illud sapientis dictum, Iustus in principio ser-
 monis accusator est sui: profiteor me non uno modo
 peccasse in ædendis lucubrationibus meis. Prima cul-
 pa planè mea est, quicquid ædo, abortus uerius est q̄
 partus. Hoc uitium mihi penitus insitū est. Nō fero re-
 cognoscendi tediū, non premendi moram, non eliman-
 di quod deformatum est diligentiam. Atq̄ huius cul-
 pæ toties ipse mihi pœnas haud quaq̄ leues do, maio-
 re tedio relambens ac refingens mea, q̄ si initio iustā
 curam adhibuissem. Altera culpa mihi cōmunis est cū
 amicis, qui mea facilitate nonnunq̄ sunt abusi, protru-
 dentes ad suscipiendum argumentū, ad quod tractan-
 dum non eram natura compositus, aut quod eius gene-
 ris esset, ut satius fuerit nō tractare. Id usu uenit primū
 in Moria, mox in uertendo nouo testamento, q̄q̄ po-
 sterioris hoc optimi quicq̄ suis calculis approbant, nimi-
 rum intelligentes hoc laboris fuisse necessarium ad in-
 telligēdos Græcorum cōmentarios, quorum omnium
 lectio discrepat ab hac nostra, quæ uulgo fertur. Idem
 ab Hispanis factum est in ueteri testamento, minore
 cum inuidia, sed, quod gaudeo, maiore studiorum fru-
 ctu. His rebus factū est, ut multa scripserim potiusq̄
 feliciter. Atq̄ ut fateor quædam à me facta scriptaq̄,
 quæ nec facturus eram nec scripturus, si seculū hoc ex-
 oriturum diuinare potuissem: ita testor, animum hunc

à nouandarū rerum studio, concitandisq; tumultibus
 semper abhorruisse, quemadmodū & nunc abhorret,
 speroq; fore ut huius mentis nunquam me pœniteat.
 Tantū præfatus, ueniam ad hominum querimonias,
 quas tu placide quidē refers, sed ita tamen ut in eadem
 esse sententia uidearis. Primum asseueras me huius tu
 multus occasione deditisse, tametsi causæ datæ gratiam
 facis. Verū improbis, iuxta Græcorū prouerbium, præ
 ter occasionem nihil deest. Hæc si rapiunt è diuinis litte
 ris, si ex ueterū orthodoxorū libris, nō mirū si rapuerūt
 ex meis lucubrationibus, & id quod ad corrigēdos mo
 res recte dictū erat, detorquēt ad tumultū. Hinc orsus,
 addis in hoc cōsentire cunctos, ut cunq; uariantes in cæ
 teris, Lutheranos ex meis fontibus hausisse, quo sua
 pullulantia uenena irrigarent, uel ex meis potius hor
 tis letalia semina collegisse. Tam multa, inquis, consen
 tiunt in placitis utriusq; ut aut Lutherus uideatur Era
 smizare, aut Erasmus Lutherizare. Ego fortasse mearū
 lucubrationum cæcus sum iudex, nec enim eiusdem est
 iuxta Socratem, parere, & de partu ædito ferre iudiciū,
 attamen mea relegens, ut quædam offendo quæ displi
 cent, ita nullum inuenio dogma, quod cum improba
 tis Lutheri decretis consentiat, sed innumera quæ pa
 lam ab illius dogmatibus dissentiunt. Hoc tam euidēs
 est, ut uere tangi quod dici solet, digitis, pedibusq; sen
 tiri possit. Quid autem isto prouerbio stultius, quod in

ter pseudomonachorum pocula natū est, ἢ ἔρασμὸς λα-
 θεοῖς, ἢ λαθεῖς ἔρασμὸς. Dignum uero quod abs te cla-
 ro iuxta ac docto uiro recineretur. Sic Lutherissat Era-
 smus, ut coccyssat lusciniā. Sed age patiar mihi eximi
 oculos in meis scriptis, qui sit, ut quum undiq; complu-
 res extiterint, qui summa contentione tentarent osten-
 dere me cum Luthero consentire, nullus adhuc potue-
 rit demonstrare, mihi uel in uno dogmate, de impro-
 batis loquor, cum illo cōuenire? Quod si fuisset, an pu-
 tas hoc fuisse tacituros Lutheranos, aut ipsum etiam
 Lutherum, qui quanta uiolentia feratur in me, declarat
 ut nihil aliud, illius seruū arbitrium. Et qui sunt isti qui
 prædicant cōsentire nos in tam multis placitis? Ex tam
 multis sycophantis nullus adhuc extitit, qui uel unius
 dogmatis consensum potuerit approbare. Scilicet pro-
 filijt nuper cum suis cōiuratis aliquot Beda Parisiensis
 theologus, homo quod res indicat, adeo nullius iudicij
 ut careat etiā sensu cōmuni, quid effecit tot arte recen-
 sendis erroribus, nisi ut suā traduceret stupiditatem cū
 insano calumniandi studio coniunctam? Si licet bene
 dicta ad prauū intellectū detorquere, si omnē sententiæ
 uicinitatē in suspensionem trahere, plura sunt in Hiero-
 nymi Augustini atq; adeo Pauli litteris, q̄ in meis. Ita
 que impudentissime mentiuntur, qui iactitant Luthe-
 rum ac me non diuersa scribere sed diuersa. Sed attigi
 quædam, inquis, uelut in dubium reuocans, de quibus
 dubitare nefas. Attigi, non ut ista labefactarem,

sed ut eruditiores solidioribus argumentis comprobarent, quæ nondum uidebantur ad plenum esse persuasæ. Atque illa mea qualiacunque, tranquillis studiis, nullo rerum tumultu legebantur, donec stolidi quidam κῆρυξ τῶν, apud imperitam multitudinē uociferari cœpissent, quorum seditiosos iuxta ac dementes clamores si tibi pergam hic depingere, uix mihi fidē habiturus sis, tanta portenta latere inter eos, qui splēdidis magnificisque titulis sese populo uenditant. Qui tamen non in aliud promouerūt, nisi quod se cordatis ac doctis uiris reddiderint magis ac magis inuisos, quosdam etiam idiotas mihi conciliarint, quibus ante fueram uel ignotus uel parum charus, sic existimantes, fieri non posse, quin uir bonus esset, in quem illi tam stulte, tam impotēter, tam furiose deblaterarent. At initio, inquis, non fuit ingrata temeritas. Ego priusquā illius libelli prodirent, sūmo studio dehortatus sum amicos ne se miscerēt illi negotio, & apud multos profeci. Nec hoc cōtentus, ilico scriptis publicatis testatus sum, nihil mihi esse negotij cum Luthero. Quotquot Louanij agentem adierant me Germani, quos nunc intelligo iam tunc hoc agitasse quod nunc agunt, sic dimisi, ut facile sentirent animum meū penitus abhorrere ab hoc negotio. Primus omnium subodoratus sum, ambitione corruptum hominis animū. Qua de re, quoniam adhuc sanabile arbitrabar, ipsum admonui, sed tamen ipsius prouocatus litteris. Hæc nimium

mitum sunt argumēta, mihi placuisse hominis, ut ais,
 temeritatem. Atqui initio, quam tu temeritatem appel
 las, pleriq; uocabant pietatem. In hac opinione si fuiss
 sem, quur ego potius accuser quā ceteri? Ignouit illis
 Leo decimus, qui primū in Lutheri factionē erāt ptra
 cti. Nunc actio Lutheri mihi nunquā placuit. Fabula
 quam agi putabam, nō omnino displicuit, sed is error
 erat mihi cum tot hominum milibus, cum tot utriusq;
 status primoribus cōmunis. Mores ecclesiæ nimiū pro
 lapsos iam olim suspirabat orbis, neq; quisquā usquā
 erat uir pius, qui non optaret Christianæ pietatis in
 stauratiōē. Sed calamū, inquis, in illum noluisti strin
 gere. Scilicet totus orbis mei calami nutu mutasset ani
 mum. Et hic fingor eloquentia singulari, ingenio sum
 mo, doctrina mirabili, gratia & autoritate incredibili
 præditus apud Germanos, uidelicet nusquam lauda
 tus, nisi dum grauor inuidia. Primum obsecro te uir
 æquissime, quæ fuisset temeritas, quum orbis tot ha
 beret academias, tot eximios theologos, tot eruditos
 episcopos, si ego priuatus, tum totius rei theologicæ ru
 dis, sic enim illi pronunciant, uelut alter David proflif
 sem laceffiturus Goliath ad singulare certamen, ac to
 tius penè orbis fremitum in meū caput prouocassem?
 Sed finge me hoc facinus ausurum, quod illud fuisset
 consilium, stringere ferrum in eum, de quo certe dubita
 bam, quid ageret, aut quo spiritu duceretur? Rursum
d finge

finge mihi constituisse, quid eram profecturus? Profecto nihil aliud, nisi quod effeci ædita diatriba, in planciem, ut aiunt, equum, excitavi ferox ingenium ad sua confirmanda dogmata, & illi uehementer addictis triumphū renouaui. Quid profecit Prieras ille uestrās? Tantum uidelicet, ut impositum sit illi Romæ silentium. Silebat academia Lutetiana, & Erasmus pronunciaisset in Lutherum? Eram tum fateor utcunque gratiosus apud studiosorum populū: autoritas uero quæ tandē esse mea potuit homini nō solū priuato, sed omībus modis humili? Verum finge fuisse nonnullam, an huic cessissent illi, qui nec academiæ, nec Pontificū, nec Cæsaris autoritati tantillum cesserūt? Iam ad hoc negocij, non perinde conducebat eloquentia, si tamen est ulla mea, ut rei theologicæ cognitio. Si uasfriciei tribuis, quòd huius peritiam in me extenuem, obijciam tibi grauissimum autorem Stunicam, cuius autoritatē effugere non potes, posteaquam hominē ornasti tam magnifico testimonio. Possum & ex sodalitate Romana multos obijcere, qui uix mihi tribuūt sensum hominis. Nunc quo grauer inuidia, deum immortalem ex quantula musca, quantus fio repente elephantus. Itā ne nullus erat, qui in tanto orbis tumultu obijceretur alex Martis, nisi Erasmus? Quāto feliciter tu prodisses Alberte, præter ornamenta fortunæ, præter autoritatem, præter gloriam nulla inuidia contaminatam, tam

recondita

recondita philosophiæ ac theologiæ peritiâ, tanta facundia, tanta etiam moderatione præditus. Hac certe uia, felicius innotuisses orbi, quàm recensendis aliorum de Erasmo querimonijs. Sed ubi quæso sunt isti quos memoras, tam sagaces mearum lucubrationum expensores, qui conferre norunt dicta dictis, priora prioribus, uerba uerbis, syllabas syllabis. De Leo & Stunica nihil dicam, quibus cum mihi, si patiantur, pacem esse cupio, si id nimium est, saltem inducias, lege libellum de racha, & uidebis unius expensoris præclarum exemplum. Nec dubito quin legeris, lege furiosas Bedæ censuras, & perspicies cuiusmodi sint expensores. Quod si te piget illa legere, noli uir optime, mihi mouere inuidiam cõmemorandis ne dicam comprobandis talium suspicionibus. Hic si tibi cõmemorem, quæ censores isti in cõcionibus, in publicis prælectionibus, in conuiujs, in conciliabulis, in scholis, in priuatis colloquijs effutierint, planè diceres illud è prouerbjs *ἔστυγε*. Et tamen hi sunt, quibus potissimum displicent mea scripta. Inter tales quoniam tu ob similitudinem studiorum assidue, ut opinor, uersaris, fortasse non in tempore dixerim illud è comœdia, corrumpunt mores bonos colloquia mala, sed tamẽ insignem illũ naturæ tuæ candorem nõnihil offuscant colloquia maligna. Addis catalogũ peccatorũ meorũ, Multa, ut ais, legunt in meis, quæ tam male sonent, quæ in dubiũ

reuocent iam olim definita, quæ autoritatem adimant sacramentis, patrum sanctionibus, pontificis maximi dignitati, sacerdotum honori obstrepant, sacras ceremonias parū reuereantur, monachos insectentur, professiones illorum derideant, consuetudines optimas damnent. Miror Albertum hæc tam manifestæ uanitatis uel referre posse. Nam psuasum habeo hæc tu quidem calamo, sed aliorū animo scribi. Poteram uno responso refellere uniuersa, si dicerem, quod uerissime dicere poteram, hæc omnia esse splendida mendacia. Caterum ut ad singula tribus uerbis respondeam, Si quid in dubium reuocaui, aut tale fuit, ut nondum uideatur satis excussum, aut de quo nō extaret ecclesiæ definitio: id si quando facio, testor ingenue, me nolle præiudicare usquam ecclesiæ placitis. Ecclesiæ sacramentis ne tātulum quidem autoritatis detraxi, sed addidi non nihil, quod quidem in me fuit. Quas uero tu patrum sanctiones appelles nescio, Ecclesiæ constitutionibus tribui quod satis est, nisi forte parum illis tribuit qui non æquat illas præceptis diuinis. De Pontificis dignitate mox dicam. Si obstrepit sacerdotū honori, qui per occasionem admonet eos officij, fateor obstrepro nonnumquam, sed hic strepitus est mihi cum Hieronymo, cum Cypriano, cum Chrysostomo, cum Bernardo communis. Sed quorsum attinet à prisca asciscere patrociniū, quum tu in hoc tuo libello multa libere dicas in sacer-

dotes,

dotes, theologos, ac monachos, nihilo secius ipsam professionem summopere probans: Quot autem tractantur diuinæ litteræ, nisi ut obstrepant malis omnium moribus: Nec uerearis improbare quasdam receptas in ecclesiam ceremonias, ueluti cantum præfractum, ut uocas, & organorum strepitum. Nihil detraxi dignitati sacerdotum, sed isti fortassis alio gnomone metiuntur sacerdotum dignitatem, quam ego metior. Ecclesiasticas ceremonias semper ueneratus sum, immodicas, superstitiosas, & ineptas alicubi taxo: taxo illos quorum mundus est plenus, qui neglecta uera pietate fidunt ceremonijs, sacris quidem illis, sed in hoc repertis, ut hinc proficiamus ad meliora. Profer mihi unum monachum, quem ut monachum sum insectatus. Nullos ego magis ueneror, nec inter ullos magis liberet uiuere, quam inter eos qui uere mortui mundo uiuunt secundum regulam euangelicam, nisi hæc corporis imbecillitas redderet me ad omnem hominum conuictum inutilem. Si quando monacho adulescetes, ne se temere præcipitent in uitæ genus ignotum, ipsi interim ignoti sibi, si taxo monachos qui circumeunt mare & aridam, ut artibus rudem ætatem pelliciant in nassam, si comostro quibus in rebus sita sit uera religio, an ob id insector monachos: Nec ordinem, nec professionem usquam insector: cum collegijs in quibus uiget regularis disciplina mihi semper fuit amicitia, & ut quisque monachus integerrimus est, ita mihi

semper fuit charissimus. Et istorum qui se traducunt in dies magis ac magis, non raro me miseret. Quod si mundi fauor in quosdam refrigit, suis factis impudent, non meis scriptis. Quas autem optimas consuetudines damno? Nisi forte isti uocant optimum quicquid est uulgo receptum. Ad haec omnia, quum & alijs compluribus, & Stunicae responderim, tu tamen ea recensens, perinde quasi nihil responsum esset, occinis nobis ueterem querimoniam. Proferuntur scilicet epistolae, in quibus Lutherum uel laudo, uel tam remisse tracto, ut multis uidear *επαμφοτερισμ*, tametsi uideor improbare tumultum. Quid mirum, si quum res adhuc in ancipiti staret, suspense loquor? An ille protinus colludit cum Ario, qui probat hominis ingenium & scripturarum peritiam? Contentiosas opiniones in Luthero nunquam probaui, nec ioco, nec serio. Fortassis ea fuit uel tua felicitas; uel mea infelicitas, ut solae epistolae quae ad calumniam faciunt, delatae sint ad manus tuas, sed diuersae perferantur ad Lutheranos. Ita tibi ut uidetur usu uenit in scriptis meis, quod prudenter simul & grauiter ipse scribis, uulgo fieri, ut quae deteriora sunt deferantur ad nos, meliora sileantur. Quum tot locis quae iusta sunt deferam auctoritati ecclesiae, sacramentis, patrum sanctionibus, pijs sacerdotibus, sacris ceremonijs, uero nomine monachis, optimis consuetudinibus, idem tam frequenter, ut si uelim omnia in unum colligere, nasciturum

turum sit ingens uolumen, nihil tamen horum ad te defertur, aut occurrit, sed tantum ea, quæ possunt ad calumniam detorqueri. Iam singe me scribere priuatim ad principem, quem scio toto pectore fauere Luthero, an non moderandus est sermo, ut impetrem quod ago, si modo id quod ago pertinet ad religionē Christianam? Si is tibi uideretur *ἑπαμφοτερίζων*, aut, quod uerbum post magis arrisit tibi *ἁμφισβητῆρ*, qui non dimouens oculos à scopo pietatis euangelicæ, in utraq; parte probat quod probandum est, damnat quod improbandum, fateor me & nunc *ἑπαμφοτερίζων*, & tamen ab ecclesiæ communione nec latum digitum discessi, nec ulli me factioni unquam addixi, quanquam innumeris machinis huc protrusus. Itaque planè uanum est, me nihil in Luthero damnare, præter seditionem. Sed ut demus esse uerum, an tibi uideretur leue malum detestari, qui detestatur seditionem? Quantum mundani spiritus iam pridem irrepsit in ecclesiam, quàm multa sunt, ad quæ iam pridem suspirant homines quibus Christi gloria chara est, quàm penè fuit extincta scintilla uigoris euangelici? Et impius est qui hæc correctæ uellet, sed autoritate principum, & pontificum, ne res in tumultum uersa, cedat in deterius? Non ille Metius est, qui nunquam discedit à recto, sed is potius, qui Christo titulis ac ceremonijs blanditur, re uera mūdo seruit. Quòd si uidemus eam esse

conditio

conditionem rerum humanarum, ut semper in deteri-
 us prolabantur, τὸ πῶτος, quod aiunt, πρὶ γινώσκουσιν, cur-
 su quodam & impetu suo, etiam quæ sunt optimis in-
 stituta rationibus, ad pessimos mores pertrahentes, ob-
 secro te ad quid ualent sacræ litteræ, si nō licebit per eas
 ad extrema degenerantem pietatem ad archetypum
 reuocare? Quid erit lux, si ponatur sub modium? Quid
 erit sal, si nihil habeat acrimoniæ? Tollamus è medio
 sacras litteras, & concordēs hilaresq; compotemus, &
 abolito Christo fruamur hoc mundo dum licet. Hoc
 quid sit, non omnes intelligunt. Sunt enim non isthic
 solum, uerum etiā in omnibus mundi plagis, qui Chri-
 stianismum aliquot ceremonijs metientes, nihil aliud
 quàm mundum spectant, nec unquam serio de Chri-
 sti philosophia cogitarunt. Nec iam ea res clam habe-
 tur, eò profecit impietas, ut semet in apertum proferat,
 hinc manifestū Iudaismum referens, hinc euidentem
 paganismum, adeo plerisq; desuetis studio pietatis, ut
 fucum etiā pietatis abiecerint. Arbitror te uirum eru-
 ditum, bonū ac prudentem, intelligere quid hic dicam,
 quid premam publicæ tranquillitatis causæ meæ detri-
 mento seruiens. Non omnes qui Romam se conferūt,
 agunt religionis negocium, nec omnes Christi negociū
 agunt, qui Lutherum appellant pestilentem bestiam.
 Et qui scimus an talem bestiam corrigendis moribus
 nostris immiserit deus? Hæc eo minore suspitione lo-
 quor,

quor, quod is in neminem immanior bestia fuerit, quæ in me. Et adhuc tamen cum illo uideor colludere, & cū tali bestia depugnantem è transuerso adoriuntur Sutores & Bedæ, nimirum religionis zelo cōmoti. Sero, inquis, proficisti ad pugnam. Utinam istud crimen uere in me hæreat. At ego uereor ne ante tēpus, ni alijs præsidijs agamus Christi negocium, quæ adhuc agi uideo. Multa reticeo, ne quid hulceris rebus ad hunc modum exasperatis renouem. Isto nomine in ius uoca theologos Lutetianos, quæ sero prodiderūt articulos, nec aliud quàm articulos. An quisquis non strinxit calamum in Lutherum, Lutheranus est? Et ipse abstinui, & alios deterrui à factiōe. Quid erat necesse me scribere in Lutherum, in quem primus omninum scripsit Prieras sacri palatij magister, quæ feliciter, ipse non ignoras. Nulli magis adiuuerunt causam Lutheri, quæ qui uel stolide clamauerunt, uel frigide scripserunt in Lutherum. Quis autem iniunxit mihi prouinciam cōserendi manus cū Luthero? Solus Nicolaus Emondanus, ubi coram gymnasiarcha Louanij quantum collibuit conuiciorum in me deblaterasset, hisce uerbis inuitat me ad hoc negocium, scripsisti pro Luthero, scribe nunc contra Lutherum. Bella cōditio, ut me profiterer fecisse, quod nūquam inciderat in animum, deinde scribēdo pœnas darem. Iam quæ uolitabant monachorū uoces, cōmitteremus Erasmus cum Luthero, deinde perdemus utrumque.

Quis non miretur, Erasmum talibus blandimentis non potuisse pellici ad scribendum aduersus Lutherū? Iam qui censorium diploma detulit, ilico spargebat has uoces apud suos, nihil egerimus nisi prius extincto Erasmo. Constanter fugit meum colloquium, subornatis tamen, qui quid de ipso, seu Lutheri negotio sentirem explorarent. Et certe nihil ab eo tentatum non est, ut me perderet. Atqui longe aliud in mandatis habebat à Leone decimo. Sed recte facis, qui tandē descendas nominatim ad quædam, quibus infirmioribus plurimum obfuerim ad pietatem, quanquam quos tu quidē infirmos appelles nescio, nisi forte Stunicam & Bedā inter infirmos numeras, aut certe Lutherum. Nam hos potissimum offendi. Quorsum attinebat, inquis, annotare, prisco tēpore non fuisse agnitam aut exertam maximī Pontificis potestatem? Damasum papam, summum sacerdotem dictum fuisse non summum episcopum, Augustinum scripsisse episcopo Romano, & perinde Hieronymum ut æquali cæteris episcopis, multis prætermittis quæ in oppositū ab ipsdē scribuntur &c. Hic rursum uir ornatissime quæso, ut patiēter audias quod uerū est, cogor uel desiderare candorem in te, uel suspicari, tibi nostra nō esse lecta. Quū em̄ ad id quod obijcis satis, ut opinor, responderim tum Stunicæ tum alijs sycophantis, tu perinde refers, quasi nihil omnino sit responsum. Ego ut locus incidebat, annotaui, non in unā partem

partem tantū, sed & in diuersam, quorū alterum excerpis ad calumniā, alterū factū negas: nec id ulla in Romano pontificē malevolentia factū est à me, sed quod de hac re disputantibus cogitandi materiam suppedi-
tarem, & diluendi quod offendeat præberem occasio-
nem. Imò plura sunt in meis loca, quæ tuentur summi
pontificis auctoritatem, quæ quæ uocant aliquid in dubi-
tationē: tum in æditione posteriore si quid erat eius ge-
neris, ut posset infirmū, uel ut melius dicā, plus satis fir-
mum offendere, uel sustuli uel mitigauit. Verū quæ fa-
ciebant ad calumniā, ea tantū ad te delata uideo, sed di-
uersa uidit Ioannes Eckius, qui ex iisdem annotationi-
bus citat meum testimoniū pro tuenda summi Pontifi-
cis dignitate. Quam quæ id, ut dixi, à me nō uno in loco fa-
ctū est, & alioqui tot scriptis tribuo Romano pontifici
totius ecclesiæ primatū, frementibus cūctis, qui Roma-
no Pontifici maleuolūt. Quæ tanta iudiciorū peruersi-
tas, alteris dicor labefactare pontificis auctoritatē, alte-
ris dicor adulari. An nō à multis disputatū est & quoti-
die disputatur de potestate summi pontificis? An nō hic
in quibusdā transalpini theologi, à cisalpinis dissentiūt?
Nōne Occam aliquādo uellicat Romani pontificis au-
toritatē? Nōne idē facit aliquoties Ioannes Gerson, ne
quid dicam de Bernardo? Nōne pridem Card. Caieta-
ni libello, respōdit quidā è Sorbona theologus? Neque
tot seculis cōuulsa est Romani Pont. dignitas: & tantū

ualuerunt decem Erasmi uerba, non asserentis, sed obi-
 ter indicantis locū in autoribus excutiendum, ut totus
 mundus insurgeret in Pontificem, neq; quicquam è di-
 uerso ualuerunt tam multa, quibus constanter & reue-
 renter assero Romano Pontifici suam dignitatē. Hæc
 isti quidem dissimulant, at ea nō fugiunt Lutheranos,
 apud quos hoc nomine pessime audio lapidorq; con-
 uicijs, uelut assentans hosti ecclesiæ, sic enim illi uocant,
 quem nos appellamus ecclesiæ principem. Iam quum
 constet ex ueterum monumētis, Romano pontifici nō
 usurpatam fuisse potestatem, quam nunc usurpat, qui
 distinguit traditam potestatem, ab exerta, utrum labe-
 factat Pontificis autoritatem, an stabilit potius? Nimi-
 rum stabilit, indicās uiam, qua possint illa refelli. Quod
 si agnitæ & exertæ uoces offendunt aures, h̄isdem usus
 est Card. Caietanus in postremo libello, quo defendit
 pōtificiam maiestatem, cur mihi uitio uertitur, quod in
 illo laudatur? Ego apud Lutheranos non alio nomine
 peius audio, quàm quod ubiq; sartam tectā uolo Pon-
 tificis autoritatem. Et utinam omnes Romani Pontifi-
 ces tam metirentur suam dignitatem ijs rebus quibus
 oportet, quàm ego illius autoritatī nihil detractum uo-
 lo. Videant autem ne qui dignitatem illius tantū æsti-
 mant ac tuentur huius mundi præsidijs, peius illi con-
 sulant, ijs qui palam incessunt. In me compertum ha-
 beo, nullum hostem plus adferre mali, quàm amicum
 impru-

imprudenter ac sinistre diligentem, Plus inuidiæ conflavit pontificio nomini Caietani libellus, nimis officiose scriptus, quàm Lutheri cōiucia. Nec parum offecit eius opinioni διπλωματοφόρος & ille, tam insolēter se gicens, doctis ac magnis etiam minitās, & omnia suis fumis cōplens. Dixit apud me, Pontifex Romanus tot duces, tot comites sæpe deiecit, facile deſiciet tres pediculosos grammatistas. Idem aliàs dixit, Pontifex potest dicere Cæsari Carolo, tu es cerdo: utrum hoc est tueri pontificij nominis dignitatem, an sinistre prædicando in odiū pertrahere? Huius collega dixit apud me, Bene inuenimus illum ducem Federicum: idc̄q; prorsus eo uultu, quo solent tetrici litteratores pueris minari uirgas. Habenda ratio dignitatis pontificiæ, quis negat? Sed non minor habenda est ratio gregis pro quo Christus effudit sanguinem. Autoritatis, dignitatis, dominij, principatus plena sunt omnia, Sed mundus interim eget pastoribus, contabescit iciunio uerbi dei, errant homines uelut oues palabundæ, quia non habent qui præluceant piæ uitæ exemplis, qui è diuinis litteris erudiant, ad moncant, increpent, hortentur, consolentur. An credis nos nescire qualem populum habeat Italia? de uulgo loquor, satis pium habitura, si sacerdotes sui muneris meminissent. De nostris nimium habemus compertū. Quid est in causa? Nempe quia sacerdotes quiduis agunt potius quàm quod oportet, templa muta sunt,

raris etiam sacrificijs, ut de uita sileam. Grex dñi, qui de
 glubant, qui maectent habet, qui pascant, qui foueant
 nō habet, aut certe paucissimos. Hæc istis querulis non
 magnopere curæ sunt. Sed alius supputat quanto mi-
 nus redeat ex decimis aut indulgentijs, alius quantum
 decedat emolumētis ex dispensationibus, annatis, cōfir-
 mationibus, priuilegijs, exemptionibus, litibus, officijs,
 feudis, alijsq; similibus, ex quibus accrescere solent epi-
 scoporū census ac dignitas. Quæ tñ ego nūq; inuidi sa-
 cerdotibus. Debet illis honos, & uictus ad dignitatem
 sufficiens, non ad luxū exuberans, sed optarim illos nō
 minus meminisse quid ipsi debeant populo, q̄ quid
 populus debeat ipsis. Hæc si facerent, sentiret ni fallor,
 orbis fauorem in ipsos recalescere. Nam autoritas nō
 alijs defensa præsidijs q̄ minis ac supplicijs, q̄ diutur-
 na stabilisq; futura sit nescio. Et hic parum candide me
 p̄trahis in causam, in qua nec obticescere mihi cōmodū
 est, nec respondere tutū. Sed obsecro te nōne præclaras
 causas adferunt isti, quibus doceant me totius huius tu-
 multus fuisse autorem: quoniam memini nondum ex-
 ertæ potestatis, quoniam annotaui Romanos Pontif-
 fices olim alijs titulis appellatos quàm nunc appellan-
 tur. Quanc̄q; in his nihil est, quod ex diametro pugnet
 cum his quæ tu recitas in summi Pontificis cōmenda-
 tionem. Atqui tam atrox crimen erat alijs argumentis
 approbādum. Equidē adeo faueo testimonijs quæ tu
 diser-

diserte profecto & eleganter in pontificiæ dignitatis ap/
 probationem adfers, ut doleam te non efficacioribus
 usum argumentis. Nobis enim qui toto pectore agno/
 scimus episcopi Romani primatum, præsertim in spiri/
 tualibus, ista abunde satisfaciunt, uel ut melius dicam
 superuacanea sunt. Illis erat respondendum, quæ alij di/
 ctis ac scriptis impingunt illi. Quæ cuiusmodi sint, nõ
 est quur te admoneam: ad ea uix interdum habemus
 quod respondeamus. Quod si tibi uidetur pontificis læ/
 dere maiestatem, qui monendi gratia dicit aliquid in ma/
 los pontifices, cum Cypriano, cum Hieronymo, imò te/
 cum ipse expostules oportet, qui in hoc ipso uolumine
 tam multa dicas in impios sacerdotes, & irreligiosos
 monachos ac theologos morosos. Non est, inquis, grã/
 matistarũ incessere uitã pontificũ, quod tñ in alios dicis
 nõ in me, nec improbo quod dicis, ne illud quidẽ, quod
 scripsit Card. Caietanus, solis monarchis fas esse mo/
 nere põtificẽ, sed blãde, si palãm tyrãnidẽ exerceat in ec/
 clesiã, Sed quomõ claudes ora plebis? An minis rãtũ?
 Huius generis est, qđ alicubi tribus uerbis dixi, nomen
 Cardinalis fuisse ignotũ ætate Hieronymi. Quid tum
 postea? An protinus corruit uniuersa Card. dignitas?
 ut nomen fuerit, certe hoc Card. genus non erat. Nec
 hypodiaconi, nec archidiaconi nomen extat in aposto/
 licis litteris, quemadmodum nec archiepiscopi. An eò
 protinus damnatur ordo? Monachorũ genus primũ
 sub Anastasio nosci cœpit Romæ. Num ideo p̄tinus

damnatus est monachorum status? Nullus ante me
disputauit, quo tempore, quo fonte sit ortus Cardina-
lium ordo? Nemo de turba & pompa Card. questus
est? Pontificum libelli indicant tum institutos, quum
orbis agnoscens Romanam ecclesiam totius reip. Chri-
stianæ principem, eò confluere si quid extitisset, quod
eruditorum consilium requireret. Ad id muneris electi
sunt duodecim Card. uiri doctrina, moribus, & lingua-
rum peritia instructi, qui nunc uocantur pœnitentiarij,
penes quos hæret functio. Nomen ac dignitas penes
alios est, quæ nunc regum æquatur celsitudini. His de
rebus quanta sit orbis querimonia nihil attrinet referre.
Ego tantum dubitavi, num Card. dignitas sit ab apo-
stolis profecta, & sum autor totius tumultus, quia per
occasionem tribus uerbis notavi, uideri nomē illud esse
recentius. At innumera loca sunt in meis lucubrationi-
bus, in quibus honorificentissime scribo uel ad Card.
uel de Cardinalibus, ad quæ quū fremant qui male uo-
lunt Romano Pontifici, tamen isti dissimulant, sed tan-
tum apud illos ualet trium uerborum annotatiuncula,
ut totum hunc tumultum existiment mihi imputan-
dum. Utinam Cardinales uera dignitate præfulgeant
quotquot sunt, & orbem his dissidijs liberent: & sum-
mus Pontifex qui multorum regum unus dignitatem,
opibus & strepitu superat, tantundem ualeat autorita-
te spiritus, ut filios suos redigat in cōcordiam. Nō enim
altius

altius hunc specum ingrediar, in quales tu me nimium
 saepe uocas. Nam si lubeat hic tractare quibus in rebus
 sita sit uera procerum Ecclesiasticorum dignitas, & ad
 hanc conferre mores & acta horum temporum, intelli
 git, opinor, tua prudentia quantus mihi pateat dicen
 di campus, Sed absit ut oleum camino adijciam. Si
 Stunicam probas, quod ob nescio quæ uerbula liberi
 us in interpreté dicta, uelut è plauastro debacchatus est
 in nos, concedet æquitas tua, ut qui decorem domus
 dei spiritualem ex animo diligunt, aliquando duobus
 uerbis indicet, quid optent. Dixi olim presbyteros epi
 scopis fuisse pares, dixi sed dignitate non functione.
 Imò nō ego dixi, sed hoc dixit Hieronymus, apud quē
 & illud legis, episcopos patres esse non dominos. Idem
 ille dixit, quod mihi impingis, Ecclesiam creuisse opi
 bus, decreuisse uirtutibus, quid diciturus si uiueret hisce
 temporibus? An non istiusmodi multa referuntur in
 decretis pontificum? Scripsi olim synodos indici solere
 ab imperatoribus. An hoc nō liquet ex historijs? Imò
 Hieronymus inter argumenta synodi legitime congre
 gata requirit, ut æderet nomē Imperatoris, cuius iussu
 fuisset cōgregata. Ostēdo quid olim fieri soleat, nō da
 mno quod nunc fit, & quod ostendo nemini docto
 fuit obscurum, etiam si ipse siluissem. Nec adeo uetus
 est quod dico. In Constantiensi & Florentino concilio
 præfedit Imperator. Matrimonium ubiq; inter eccle
 siae

siæ sacramenta proprie dicta numero, sed Petrus Lombardus nõ numerat, Durandus dubitat, nec ea res mouisset quenq̃, nisi fuisset tragicis exagitata clamoribus. Ad eã calumniã quã & Stunica & Sanctio, & Leo responderim, tamẽ hoc inter argumẽta refers, quibus doctes me detrahete sacramẽtis autoritatẽ, dissimulãs me toties reieciße calumniã. Quorsum, inquis, pertinet horarias preces accusare? Ad hoc nihil aliud respõdeo, nisi quisq; hoc ad te detulit, in signe mẽdaciũ detulit. Mihi ne per somniũ quidẽ unq̃ in mentem uenit damnare preces horarias, etiã si qñ per occasionẽ taxem quosdã, qui illis sine mente demurmuratis sibi placent. De secreta cõfessione, quoties respondi, & mihi perinde ac si nihil responderim, occinitur eadẽ cantilena. Quid autem periculi, si Eucharistia quondã aliter sumebatur q̃ nũc sumit? An id nemo sciturus erat, nisi ego monuissem? An nõ licet ex ueterũ monumẽtis annotare, quomodo paulatim ritus ecclesiæ uenerint in hunc statum? Olim non semel synaxis agebatur inter Christianos, & agebatur pane non cõsecrato in corpus domini, ut est probabile. Hæc & huiusmodi scire, facit ad intellectum ueterum orthodoxorum. Nusq̃ ulla syllaba taxauit ritus præsentis ecclesiæ. Et hic scilicet erat augendus caluniarum numerus. Adiecißti enim superiori libello, quem ad me miserat, & fieri potuit, ut hoc Bedaicus quispiã inscio te admiscuerit tuo libello. Ais enim, quã erro-
 neum

neum & illud, nuptias tantum laudibus efferre, ut eas
 cœlibatui & continentiae prætuleris. Quis impudenter
 mendax hoc tuo candori suggestit? Ducentis locis effe
 ro continentiam, citra matrimonij contumeliam. Sed
 horum nihil occurrisse tibi non miror, quum mea non
 legas. Quod si tibi uisum est huiusmodi criminū elen
 thū nobis recitare, simplicius erat Stunicae titulos omēs
 huc transcribere. Certe si tibi uacauit illius calumnias le
 gere, debebas & nostram responsionē inspicere, quam
 fateris in hoc profecisse, ut mea minus læderent, quum
 in hoc quoq; profecerit, ut liqueat illas reprehensio
 nes fuisse meras sycophantias. Ad id quod calumnian
 tur in declamatiuncula de matrimonio, iam multis ad
 fastidium usq; respondi. Verum hic istis mos est, ut no
 stris dissimulatis, sua tantum recinant, atq; ita uincant
 scilicet. At ego uereor, ne clamoribus & odijs suis eò
 proficiant, ut hæc rerum calamitas aliquādo demigret
 isthuc. Tum desinent ferocire. Sed Christi ut spero bo
 nitas, ut olim Minerua creditur Atheniensibus, incom
 positos hosce tumultus nobis uertet in lætorem exitū.
 Tuæ certe moderationis erat, tam atrocia crimina aut
 non recitare, aut solidioribus argumentis euincere.
 Falso delatum est & illud, me taxare cantus & cere
 monias ecclesiasticas: genus cantionum, aut harum
 fiduciam, aut aliud circa hæc incidens uitium, alicu
 bi taxo, nec iniuria, quum idem tu facias. Aque

uanum est me taxare monachos, uanius est me taxare illorum professionem, nisi forte solos monachos admo-
neri non uis. Ego puto magnum esse discrimen inter scurram & monachum. Vbi professionem illorum tri-
buerim infirmitati, non satis memini, & fieri potest, ut hoc sub aliena persona diputandi gratia pponat, certe probabilis est sententia. Firmior enim uidetur, qui diu-
tius corrumpi non potest, quam qui abijcit ne corrup-
patur: qui includitur ne comercio hominum corrupa-
tur, infirmior uidetur eo, qui uersans inter bonos ac ma-
los seruat integritatem suam, quod uidemus factum ab apostolis. Quid autem esset piaculi, si dixissem mo-
nachorum constitutiones esse infirmitatis, quum idem de lege Mosis non impie dici queat: quã Paulus uocat pædagogũ. At pædagogus non adultis adhibetur, sed pueris & infirmis. Vides ne uir illustris, quã hæc ar-
gumenta tam frigida non respondeant atrocibus illis titulis initio causæ propositis? Et tamen interim inis gratiam, ab episcopis, Card. sacerdotibus, theologis ac monachis. Eiusdẽ ueritatis est, quod scribis me detesta-
ri decreta ecclesiastica, & sanctiones humanas, quũ to-
ties detester istos, qui consuetudines & cõstitutiones ue-
terũ temere contemnunt. Scio te referre calumnias alie-
nas, sed indignas quæ tuo mihi crede, calamo uel com-
memorentur. Periculum est enim, ne forsitan exoriantur qui tam impudentium mendaciorum congeriem, suspi-
centur

centur ab eo profectā unde referuntur. Expediit admo-
neri populum ne contemnat iustas, æquas, pias princi-
pum & episcoporum constitutiones, sed necessariū est
eundem admoneri, primum habendam rationem dei.
Si nullæ sunt cōstitutiones episcoporum iniquæ, super-
uacaneæ, ad quæstum spectantes potiusq̃ ad pietatē,
tamen utilis est admonitio, ne tales nascantur. Nunc
mūdus plenus est istiusmodi querimoniarum. Prospi-
ciendum est auctoritati præsulum, sed interim nō negli-
genda cura gregis. Non enim populus propter episco-
pum, sed episcopus propter populum est. Per me ue-
ro nullus adeo didicit oppedere suo præsuli, ut doceā
etiam malis episcopis obtemperandum, modo ne quæ
iubent reddant impios. Adeo ne uacillat episcoporu di-
gnitas, & monachorum auctoritas, ut ruitura sit, si quis
illos in genere sui officij admoneat? Quanc̃ ego sanè
non tam admoneo, q̃ quid in ueterum monumentis
sit indico. Quin igitur exuruntur Hieronymi libelli cō-
plures, quin eradunt̃ è decretis Gratiani p̃ multa, quin
tolluntur à medio libri Bernardi de consyderatione ad
Eugenium? Et hæc tu recenses non solum nuda ac de-
stituta, uerum etiam aliter quàm habentur in lucubra-
tionibus meis, ne locis quidem indicatis, unde poterat
refelli calumnia. Sed homo prudēs uolebas mutari uo-
ces quibus offendi poterant infirmi. Meis scriptis uir
clarissime non offenduntur infirmi, sed improbi quidā

addicti mundo, cuius minima cura est ueræ religionis, sed alius metuit suo regno, alius gloriæ, alius quæstui, alius ocio & luxui, alius simul his omnibus. Sed demus excidisse mihi quædam, quæ præstiterat reticuisse, quid tandem utilitatis adfert ista tua querimonia? An ut me prouoces ad eorum defensionem? Optarim illic mihi minus bonam esse causam, si cōpellar ad hanc apologiam. Sed satis exculceratæ sunt res hominū, etiā si nullus unguis uomicam hanc exasperet. Quid minus expedit quæ hæc traduci, quæ melius sopirentur? Ego nonnulla huius generis sustuli è libris meis posterioribus æditionibus, nõ quòd defendi non possent, sed quòd tantum non erat contendere. Et hoc dissimulas. Quam malā gratiam inijt Stunica apud Germaniæ præfules, collectis ac proditis locis, quibus in me conabatur uniuersum hominum genus concitare. Quamobrem? Quia qui cum Luthero sentiebant amplexi sunt eum libellū, florilegiū appellantes, & cordati præfules maluissent illa latere in scriptis meis, quæ decerpta subijci omnium oculis. Proinde unus & alter summatum è concilio Norbergenſi, scripserūt ad me, rogantes ne quid responderem Stunicæ. Mihi quidē hoc fato quodam accidisse uidetur, ut nullus hostis grauius me læserit, quàm amici quidam inepte fauentes, dum nihil aliud efficiunt, quæ ut hostiū animos in nos exacerbent. Verum ego tota hac actione, cogor frequenter causam meam deserere,
dum

dum consulo publicæ tranquillitati, iam quò pertineat
 non uideo quod hic cõmemoras infantiam & gradus
 quibus huc usque creuit ecclesia. Nunquam enim mihi
 fuit animus ecclesiæ ritus ad illam infantiam reuocare.
 Cum moribus prolapsis semper pugnandum, ne ni-
 mium degenerent ab illa prisca simplicitate. Et ut sunt
 ætatum gradus, ita fortassis est senectus quædam
 desipiscens ecclesiæ. Nihil autem utilius Christianis,
 quàm semper repuerascere, & ad priscam eniti synce-
 ritatem. Quis unquam audiuit ex me Romanum pon-
 tificem cogendum in ordinem, aut Cardinales esse sub-
 mouendos, aut æquandos Episcopos, tum inter ipsos,
 tum cum presbyteris, aut ecclesiam opibus suis spolian-
 dam, aut matrimonium eiiciendum è numero sacra-
 mentorum, aut tollendam esse confessionem, aut eu-
 charistiam domi sumendam, aut cantus & ceremonias
 tollendas ab Ecclesia, aut monachorum ac monacharũ
 statum euertendũ, aut aspernanda decreta ecclesiæ Ca-
 tholicæ? Quod si nihil horũ, neq; dictum est à me neq;
 scriptum, quorsum ista tam inuidiosa mihi impingis?
 Sed tamen in his plurima irreperunt in uitã hominũ,
 quæ corrigi sit è re Christianæ pietatis. Eam prouinciã
 cedo proceribus ecclesiæ, nobis tamen opinor esse fas
 alicubi monere, præsertim ubi sacræ litteræ suggerunt
 occasionẽ. Vide etiam atq; etiam ornatissime princeps,
 quantam hic moueas camarinam, si tibi res esset cum
 homine,

homine, cui Christianæ rei tranquillitas, non esset charior existimatione propria. At hæc, inquires, docet Lutherus. Vt doceat, ex meis hortis nihil huiusmodi legit seminum, nisi pariter & euangeliũ & epistolas apostolicas & prophetas in ius uoces, unde magis collegit quàm ex meis. Non existimabam ut mihi obijceretur, quòd semel, opinor, instrumentum dixerim pro testamento, secutus Hieronymum, quum alioqui trecentis locis appellem testamentum. Id si, ut ais, fecissem ad ostentationem, quid ostentationis habet hæc uox instrumentum? Nec satis uideo, quur Hieronymus instrumentum alicubi maluerit, quàm testamentum, nisi quòd instrumenti uox magis explicat uolumina, quàm testamentũ sit uoluntatis & pacti. Eam differentiam cõmonstrat diuus Augustinus, nihil abhorrens ab instrumenti uocabulo, quemadmodum nec Hieronymus. Et hanc ipsam uocem arbitror à me mutatam, & si resedisset, quemadmodum residet in aliorum libris, quid erat piaculi? An hinc etiam erant orituri tumultus? Sed atrocius est quòd dixerim euangeliũ fabulam. Male sit istis diabolis, qui talia mendacia deferunt ad aures istas, dignas quæ melioribus fabulis occupentur. Quis unquẽ legit in scriptis meis euangeliũ fabulam? Quæ tandem eruditionis iactatio, si fabulam dixi pro negotij actione. Emphasis uocis captata est, nõ nouitas. Si mihi suppetisset alia uox, quæ pariter repræsenteret quod animo

mo sentiebam, abstinuissem à fabulæ nomine. Euangelium non abstinet à fabulandi uoce, & tota ecclesia nutat, quòd alicubi fabulæ nomen usurparim? Hieronymus Dalilæ & Sampsonis historiam fabulâ dicere nõ ueretur, sed longe mollius est fabulæ uerbum, quum respondet Græcæ uoci, quæ est *δράμα*, hoc est, actio negotij, quod diuersis personis agitur, suas quaq; partes implente. Veluti quum Philemon dicitur peregrisse uitæ fabulam. Sed ad fabulæ calumniam abunde respondi præter alios Bedæ. Ex hoc quoq; loco uir eximie, colligo te planè nostra non legisse. Iam uocatur ad partes nostra Moria, quæ multorum, ut ais, iacturam fecerit. Nunçq; audiui muscam mea Moria perisse, nisi quòd mihi nonnihil peperit inuidiæ, sed apud theologos ac pseudomonachos, & tamen non alius liber maiore cū applausu erat exceptus, non iam dico iuuenū, sed principum & ecclesiæ primatum. Quin ex amicorū litteris cognoui, opus hoc Leoni decimo perlectum nõ displicuisse. Alioqui argumentum hoc nec ex ingenio meo scripsi, nec unquam ædendam putauit. Datum est ut cunque amicorum affectibus. Porro quòd mei nominis interesse putas, ut opus hoc penitus aboleatur ex hominum memoria, nã tu mecum facis, idq; iam propemodum acciderat. Tantum enim erat de Moria silentium, ut mihi ipsi exciderit fuisse scriptam. Verum

ista tua cōmemoratio refricans illius memoriam non patitur eam excidere mentibus hominum. Fieri non potest, ut ædita non sit, nihil superest, nisi ut silentio cōsopiatur. Hic rursus meum fatum agnosco, delata est in manus tuas Moria, at non delata est eius defensio, qua Dorpio qui primus omnium de ea questus, hinc nominis celebritatem auspicatus est, respondeo. Quāquam nusq̄ ita defendi Moram, quin, ne dicam dolo, maluerim nō æditā. Nullus tamē adhuc extitit iniquor Morix censor, q̄ isti quorum tu recenseres iudicia. Ineptias appellauere quidā, aliq̄ libellū periculosa libertatis, nemo tantam impietatem tribuit, quantam uix, ut ais à Porphyrijs aut Iulianis expectemus. Quæ uero pestifera semina, aut quas proceras arbores mihi narras, pestilentibus onustas fructibus, aut quas plurimorum hominū strages memoras? Neminē audiui tam morosum, ut diceret quenquam opera Morix factum pilo deteriorem. Multorum iudicia correctā sunt, plurimorum discussa tristitia. Vnde maiorem in modum demitor, uel ista tibi uenisse in mentem, siquidem hæc scribis ex animi tui sententia, uel si aliorum refers opinionem, tibi digna uisa, quæ chartis tuis illineres. Sciant enim uir eruditissime & multis & insignibus mendacijs, non tuis quidem illis, sed tuo calamo proditis, in eorum gratiam, quibus uideris istam cantilenam
cane

canere. Siquidem mihi non canis, uel quia scis esse se-
rum, uel quia non ignoras opinor me ad istiusmodi
querimonias respondisse. Primum fateor esse quæ-
dam, quæ non in aliud parata sunt, quàm ut risu le-
ctorem exhilarent. Ea nullos offendunt, nisi quos
dam adeo tetricos, morosos, & à Gratijs alienos, ut
iocari nec sciant ipsi, nec alios ferant. Alioqui nullum
illicitæ genus damnatur, nec ulla disciplina reijcitur,
sed in singulis quid peccetur, non obiurgatione tetri-
ca, sed per lusus illecebram aperitur. Id tu tamen obi-
ter sic arripis, quasi sit in confesso, nec ullam deside-
ret probationem, quum nemo nesciat, me nec discipli-
nas, nec instituta, nec artes reprehendere, sed indica-
se, quid in quaque re peccetur. Id enim erat huius ar-
gumenti caput, ut docerem nullum esse hominum
genus à stulticia liberum. Itaque uitia mortalium
per lulum traducuntur, non homines. Placuit hoc e-
mendandi genus Platoni, qui in hunc usum probauit
largiores in conuiujs inuitatiunculas. Nec alio consi-
lio factum uidetur, quod hodiè que Germani in so-
lennibus epulis adhibent morionem quempiam dica-
cem, qui singulos cõuiuas dicterijs perstringat. Interim
multi audiunt sua flagitia domestica, nec licet offendi,
uel quia dicuntur à morione, uel quia in conuiuio,
uel quia nulli omnium parcitur. Quanquam Moria

nullius nomen perstringit, nisi meum. An ille docet nil
 ferium, nil solidum, nil expetendum in uita esse, qui
 commonstrat quid in re quaque fugiendum? Imò ma
 gis hoc agit, ut quæ sunt expetenda cuiq, felicius expe
 tantur. Quis unquam tantum tribuit Moriaë lusibus,
 ut ex ea sibi persuaserit, nullam esse prorsus hominis
 felicitatem, & ad uirtutes uitæque functiones capes
 sendas segnior sit redditus? Aut tu nimium tribuis
 huiusmodi nugis, aut parum magnifice sentis de mor
 talium ingentijs. Quorsum igitur pertinent illa tua uir
 egregie. Multa sunt in hominum uita quæ rideamus
 fateor, sed nimis iniquus est humanarum rerum æsti
 mator, qui omnia sine discrimine damnat. An Moria
 taxat aliquid quod sit probandum? Recte philoso
 pharis, res humanas ex actu & potentia, hoc est ex per
 fecto & imperfecto sic temperatas, ut nihil esse possit
 tam absolutum, quin aliquid habeat admixtum uitij.
 Hoc quum ita sit, tanto magis pugnandum est cum ui
 tij. Addis me nec sacris ritibus, nec religioni, ne Chri
 sto quidem ipsi pepercisse. Quis hunc mendaciorū a
 ceruum ausus est ad te tantum uirum deferre? Illic su
 perstitiosos ritus taxo non sacros, & religionis nego
 cium adiuuo, dum indico fugiendam esse personatam
 religionem: absit autem tam detestabilis impietas ab
 animo meo, ut in Christū, cuius nomen toto pectore
 ueneror,

ueneror, quicquã dicam cõtumeliose. Hoc animo sum,
 ut malim decies mortem oppetere, quàm ullo uerbo
 perstringere nostræ salutis principem, ac nomen illud,
 nobis salutiferum, angelis adorandum, inferis tremen-
 dum. Quicumque uoluunt meas lucubrationes, nisi
 prorsus odio cæci sunt, facile percipiunt, quàm non im-
 pium affectum geram erga Christum. Addis, tu tibi
 diuina deridere permittas. Hoc quum sit falsissimum,
 tamen huiusmodi basibus, tua nititur oratio. Istud est
 opinor Tulliano more dicere. Ego te Alberte princeps
 existimo uirum Christiana pietate præditum, quo li-
 berius apud te proloquar quod sentio: qui diuina dei-
 rideant facilius inuenies in Italia apud tui ordinis ho-
 mines, atque adeo in illa laudatissima Roma, quàm
 apud nos. Ego sanè cum talibus ne cibum quidem ca-
 pere sustineam. Etiam atque etiam te rogo, ne quid of-
 fendat animum tuum mea libertas. Vulgaribus scom-
 matibus non admodum moueor, ignosce, si tales face-
 tias ferre non possum. Quid autem appellas deride-
 re diuina? An derident diuina, qui taxant superstitio-
 sum diuorum cultum, qui notant eos, qui charitate ua-
 cui summam religionis collocant in cultu, in cibis, in
 non intellectis preculis? An tibi uideretur deridere phi-
 losophiam Aristotelicam; qui traduceret illorum stul-
 ticiam, qui non intellectum Aristotelem, perperam in-

terpretantur? Non dicturus es ni fallor, Quid, inquis,
 ad iugulandam profus religionem Christianam dici
 potuit atrocius, quam ipsam esse uniuersam in stulti-
 cia fundatam? Forte simile quiddam est in Moria, sed
 multo aliter dictum. Nec id raro facis, ut mea dicta tu-
 is uerbis reddas atrociora. Rhetoricum quidē isthuc,
 at minime theologicum. Paulus scribit, Si quis uide-
 tur sapiens inter uos, stultus fiat ut sit sapiens: Idem ap-
 pellat stulticiam crucis, & stulticiam attribuit deo, & in-
 ter Christi discipulos negat esse multos sapientes: Er-
 go quotquot sapientes non sunt, stulti sunt. Quis est
 tam stultus, ut nō intelligat hic distingui mundi sapien-
 tiam à sapientia Euangelica? Qua distinctione serua-
 ta, nihil hac sententia dici potuit Christianius, quā tu
 tam atrociter insectaris. Item illud, Christum oblecta-
 tum esse perpetuò morionibus, uetulis & pueris, à
 se autem reiecisse graues & doctos, aut non est in Mo-
 ria, aut alijs uerbis dictum est, quorum inuidiam si mi-
 hi remittis, quæso te per tuam felicitatem, quid dici po-
 test religiosius aut sanctius? Nōne Christus apparuit
 pastoribus? Nōne Simeonis cōplexibus hæsit? Nōne
 complexus est pueros, & ad horum exemplum inui-
 tauit apostolos? Nōne sibi asciiuit idiotas apostolos?
 Contrā nōne contempsit Herodem? nōne magna se-
 ueritate uociferatur in uitam & fastum scribarū ac pha-
 risæorum

risæorum? Cū quo Pontifice, cum quo scriba aut phari
 sæo habuit familiaritatem, nisi quum per Euangelium
 repuerascerent? Nec hodie quenquam recipit. Chri-
 stus qui mundo sit sapiens, potens aut doctus. Mun-
 dum sic usurpo, quemadmodum usurpauit Paulus.
 Quæ stulta sunt mundi elegit deus, ut confundat sa-
 pientes. Sensus est pius, id quum constet, iniquum est
 ex uerbis calumniam uenari. Sed Moria abutitur scri-
 pturæ sacræ testimonijs. Quasi sacerdotes quidam ac
 monachi, omnes penè facetias suas non desumant ex
 sacris libris. Veluti quum aiunt. Quid est charitas? Est
 pallium monachi. Qui sic? Quia operit multitudinem
 peccatorum. Et rogatus quidam, ecquid placeret ui-
 num, ascendit, inquit, superius: tum alter, ascendit supe-
 rius: ergo erit tibi gloria. Longe modestius autem de-
 torquet scripturas Moria, nec tamen id facit nisi præ-
 fata ueniam, seque citaturam οὐδὲν ἄλλο ἐπιφέρει, atque in
 huius loci peroratione, rursus precatur ueniam. At iam
 dixi me nolle per omnia tueri Moriam, atque hæcenus
 patiar accusari Moriam, ut ineptiæ, incogitantia, aut le-
 uitati tribuatur, ab his quæ tu impingis strennue de-
 sensurus. Apud Italos nescio sint ne tam imbecilles in-
 fidē, ut ob ludicrum libellum deficiant à Christo, apud
 nos & scemina constantiores sunt, quàm ut eiusmodi
 lusibus labefactentur: nec quisquam adhuc extitit in
 his

his regionibus, qui quod tu scribis, interpretaretur, eos iocos ab animi impietate profectos. Tot annos per omnium manus uolitabat Moria, uersa etiam in linguam Gallicam, aulæ principibus erat in delitijs, nec in hanc quisquam hominum fremebat præter paucos pseudomonachos, secus quàm uolebant attactos, quanquam in his quoque religiosissimo cuiq; non displicuit Moria, cui tu tam uehemèter infensus es. Nam litteris Roma missis non rarò sum admonitus, Albertum principem in nulla materia facundiorè esse, quàm in accusanda Moria. Id si tibi accidit uehementi quodam religionis zelo, non possum non probare affectum tuum, licet iudicium arbitrer nemini placiturum, exceptis ijs quibus displiciturum sit euangelium, si Erasmi nomine proponeretur. Talibus enim odium & animi inductio prorsus omne iudicium uitiauit. Illud iterum atq; iterum demirari compellor, quòd hæc tam multa, tam odiosa, atrociter ac penè seditiose sic in me congeris, quasi nihil horum libris pridem æditis diluerim.

Quemadmodum & de confessione quæroniã mire exaggeras, quũ nullũ hic sit argumentum, quod non retuderim scripto uulgato. Atqui si disertus ac uehemens haberi uolebas, prius illa fuerant refellenda, quibus quorundam depuli calumniam. Nisi forte non putas quenquam fore qui ista tua legat, præter

eos qui mea uel non attingunt, uel eadem cēfura dam-
 nant benediċta pariter ac malediċta. Cuius obsecro cā-
 doris est, quū Leo copiosissime, quum Stunica alijsq̃
 nonnullis non indiligenter responderim de confessio-
 ne, perinde nobis recinere ueterem ex cōpotationibus
 & concionibus pseudomonachorum querimoniam,
 quasi uerbum nullum unquam super ea re fecerim. In
 illo uero magis etiam desidero candorem tuum, quòd
 obijcis nō quod à me scriptum est, sed quod à rabulis
 quibusdam iactari solet. Colligo ut ais, cōmoda & in-
 commoda cōfessionis, & lectori uelut integram existi-
 mationem permitto, retinendum ne putet confitendi
 usum, an abolēdum. Iam primum hoc quàm falsò ad
 te delatum sit uide. Testor incommoda non ex re ipsa
 nasci, sed ex hominum uicio: uerba mea sic habēt, Vt
 quàm plurimum fructus capiatur ex confessione, &
 quàm minimum malorum admittatur, quæ quidem
 mala non tam ex re q̃ ex hominum uicio nasci uide-
 mus. Quemadmodū ferè nihil est in rebus humanis
 tam piū, tam ut ita dicam cœleste, quod hominū cor-
 ruptissimi mores sibi non uertant in perniciē. Ac mox
 Ostēdimus paucis quātas commoditates habeat hæc
 cōfessio, deinde quāta pestis ueræ pietatis, hinc per oc-
 casionem nascatur inter homines. Audis palàm me cō-
 moda tribuere cōfessionis, incommoda uicij hominū,
 re bona utentium male. Atq̃ in ipso statim initio ope-

ris ita loquor. Vtrum cōducibilius sit eam relinqui propter innumeras utilitates quas ex ea uidemus pficisci, an tolli ob innumera mala, quæ cōfidentiū & audientiū culpa per huius occasionē cōperimus existere. Occasionē audis nō causam, & culpam hominū audis, non crimen confessionis. Hæc toties in eadē præfatione dicta, rursus apologijs citata dissimulas, & dicor tibi referre commoda & incommoda confessionis. Ista non uideris Alberte princeps, ab illis didicisse, qui ut scribis examissim scripta mea examinant, dicta dictis, sensa sensis & syllabas syllabis conferentes. Vanum iuxta atque calūniosum est & illud, quod scribis lectori per me fieri liberū, utrum malit confessionē retineri an aboleri. Obsecro te qbus uerbis hūc sensum meū indico? Loquor illic de Romani Pontificis autoritate, deq; Christiani populi consensu, hoc est de autoritate totius Ecclesiæ. Si confessio indicta est per Ecclesiam, an non potest eiusdem autoritate tolli? An tibi uniuersa Ecclesia est quilibet lector? Nec tamen illic affirmo, ab hominibus institutam, sed ficta concessione, ratiocinor, ita præfatus, Tum si quis largiatur ab hominibus institutam. An non hic satis dilucide loquitur Batauus, etiam si parum eleganter? Nec ego hic disputo, ab hominibus sit instituta confessio qua nunc utimur, an à Christo tradita, retinenda an tollenda, sed indico quæstiones huiusmodi inter alios uētilari. Dices, quid referebat istius

istius rei meminisse. Quasi cuiq̄ esset obscurum, quod loquor? Et tamen mea referebat hoc admonere, ne lector expectaret aliquid præter id quod suscepissem. Neq̄ me fugiebat hoc expectaturos pluresq̄. Quod nisi magno uolumine tractari nõ poterat, & à multis erat accurate tractatum, uix enim ulla quæstio inter scholasticos iactatior, prætermisi: quod utriq̄ parti, hoc est, & dubitantium & certa persuasione firmiter conducturum erat, tractaui. Debebas inquis uel obiter indicare tuam sententiam. Quod habebam persuasum, ingenue profiteor, uoco rem saluberrimam & in primis piam. Et aduersus Leum disputans profiteor rem optimam, à spiritu Christi profectam, ac totius orbis tam diutino consensu comprobata, ea reuerentia seruandam, quasi esset ab ipso Christo tradita, & loquor non de quacunque confessione, sed de hac quæ nunc in usu est Christianorum, cum omnibus suis circumstantiis. Quam si queam docere à Christo traditam, oppido quam lubens facerem. Habebis me plausorem si potes id ad plenum proferre, quod & olim à Theologis, & nuper tractatum est ab apprime doctis, quorum est Iacobus Latomus. Horum tamen nemini successit ut uellem. Imò Latomus nobis propemodum liberum relinquit, malimus ne credere à Christo traditam, an è scripturis irrefutabilibus

desumptam, an generali Ecclesiæ decreto institutam, & tu à me postulas ut pronunciem à Christo traditam. Finge pronuntiasse, quis credat, nisi doceam? Et tutius existimo silere, quàm frivolis argutationibus hoc aggredi. Qui silet uideri potest ualuisse si uoluisset. Qui conatur asserere, nec efficit quod conatur, magis dissuadet quàm persuadere nititur, quàm is qui palàm repugnat. Et uides quo seculo, in qua regione, libellus ille mihi sit æditus. Ac pro illo qualis qualis est uiri orthodoxi gratias egerunt. Non erat inquis in dubio relinquendum quod ab hæreticis pertinacissime impugnatur, quasi semper impiū sit, quod tuentur hæretici. At quo magis impugnabatur, tanto iustior erat causa detractandi muneris. Ociosum, fortè, doctum, insignem Theologum ea res postulabat. Ego confessionis causam reddidissim deteriore. Postremo qua fronte iubes me alijs persuadere, quod mihi nondum satis persuasum est, & expecto qui persuadeat.

An assentiri uideatur hæreticis qui doceri cupit hanc confessionem fuisse traditam ab ipso domino, quum alioqui fateatur religiose seruandam? Quæ synodus hoc pronuntiauit? Indlytus Angliæ Rex qui feliciter tractauit istud argumentum quàm tu tractare uideris, nihil aliud pronuntiat quàm esse probabile fuisse à Christo traditam. Quod si Lutheranos hæreticorum nomine designas, scis quàm illis non assentiar. Nam horum plerique faciunt cuius simpliciter liberum, utrum confiteri uelit
an non

an non, & quis cui confiteri uolit. Complures detestantur etiam ut ré impiam. Quòd si hæretici sunt, qui non nihil dubitant quomodo sit inducta confessio, res erit tibi cum Angliæ rege, cuius eruditam pietatem tu merito prædicas: cum Latomo, ne quid alios commemorem. Nec satis intelligo quid hæc tua uerba sibi uelint, Quinimò excepta ut à Christo instituta. Si, ut, sonat similitudinem, idem loqueris quod ego. Sic enim habet initium libelli mei. An à maioribus inducta, paulatim robur collegerit, ut tanta sit huius autoritas, quasi fuerit instituta à Christo. Sin, ut, sonat causam, alijs argumentis hoc tibi confirmandum erat. Addis, quamuis dicas negari non posse, quin tutior sit qui bene confessus fuerit. Nec hoc simpliciter dico, sed ex concessione. Sic habent mea uerba: quatumuis enim multis ac magnis argumentis pars altera contendat, hanc confessionem nõ fuisse institutam ab ipso domino Iesu, nec potuisse tantum onus à puro homine imponi hominibus, illud certe negari non potest. &c. Itaq; libellum illum legi cupiebam à duobus hominum generibus, quorũ alteri firmam habent persuasionem de cõfessione non tollenda, alteri dubitant num possit aut expediat per Ecclesiæ proceres aliquid innouari circa confessionem, quam tu sacramentum uocas, quum iuxta multorum opinionẽ, potius res sit sacramentalis, ut interim saltem melius utatur confessione, nec præcipitent sententiã, donec de hoc

pronūtiarit Ecclesia. Tertium hominum genus ab eius libri lectione submouē, uidelicet eorum, qui confessionem aut superuacaneam esse contendunt, aut impiam. Istos peruicaces ad alios doctores relego, mihi tū nec ocium suppetebat nec copiae sufficientes ad confligendum cum illis. Omitto iam hic rationes ac testimonia tua, quibus me docere conaris, omnino credendum hanc confessionem à domino traditam, de quibus interim nihil aliud pronuntiabo, quā dolere me non esse firmiora, praesertim ob eos, qui pertinaciter totam damnant confessionem. Addis uero praecelaram sententiam, dānans quòd commoda contulerim cum incommodis. Nam & si omnino inquis, nobis incommoda uiderentur, tamen quia ita sunt statuta, pura mente seruanda & constanti animo retinēda essent. Obsecro te ut me uicissim patienter audias. In quem usum ostendo incommoda, non ex re, ut dixi, sed ex hominum uitijs orientia, nonne ut uitentur, & interim firmiora sint, quae sunt instituta? Si ferenda sunt haec incommoda, quare quotidie clamatur in eos qui male seruant matrimonium, qui indigne accedunt ad mensam domini, qui male gerunt magistratū? Neque enim ego tollo confessionis usum, sed admoneo quid in huius usu uitandum sit. Hoc nimirum est stabilire confessionem, non labefactare. Haec uides opinor tibi non minus extra causam dicta, quam eleganter.

His ita

His ita peroratis, subtexis clausulam. Quoniã in
qs nimiũ profecto iudicio nostro arrogamus, quũ de
omni re æque audemus iudicare, qd utile, quid inutile:
quid honestũ, quid secus: quid rectũ, quid deprauatũ:
quid diuinũ, quid humanum: & hoc tã in rebus definitis,
q̃ in his quæ adhuc sub iudice uersantur: quũ taxa-
mus mores, leges, cõsuetudines, ritus, ceremonias iã diu
receptas: quæ quũ tu sapissime facias, ut monumenta
tua testantur, non ab re multi te accusant arrogantia,
& rerũ nouarum studiosum fuisse dicunt. Quũ ais mul-
ti dicũt, ingenue fateris te ista ex alieno sensu loqui, nõ
tuo. Alioqui quid probæ mētis habent ista uerba: Si
de Lutheranis, aut nescio quibus Italis sentis, ad me ni-
hil pertinēt. Sin de me loqueris: num tibi uideor æque
de omni re iudicare, qui hoc ipso libello suspēdi meam
sententiã, & alijs iudiciũ defero, imò qui nusq̃ non dese-
ro Ecclesiæ iudicio. In rebus inquis definitis, quasi hoc
iã docueris esse definitũ. Profer ubi quicq̃ improbaue-
ro p̃ deprauato quod esset rectũ, ubi p̃ humano reie-
cero qd erat diuinũ, ubi taxauero mores pios, leges, &c
quod ais sapissime me facere, quũ nullũ proferas locũ.
Opinor tibi p̃ oraculo esse Stunicæ Catalogũ. Atq, q̃
bus fama dũtaxat notus es, multo solidiorẽ, æquiorẽ,
ac neruosiorẽ disputationẽ expectabãt. Nihil enim ad-
huc adfers, nisi q̃ ab indoctis pseudomonachis & leui-
bus Theologis solēt in cõporationib, iactari, quos non
pudet

pudet interdū edere mendacia maiora montibus, eo q̄
 solum hoc agunt, ut lucubrationes meas aboleant, ne
 deprehendatur ipforum insignis uanitas. A te uero qd
 expectari poterat, nisi uerum, excussum & æquum?
 Post hæc ingrederis aliud argumētum, quo de quum
 plus satis respōderim præter alios Petro Sutori, tamē
 quasi uacuum & intactam omnino materiam tractas.
 Causaberis eum librum ad te nō esse perlatum, Atqui
 Lutetiæ, ubi multa scripturarum testimonia opusculo
 tuo adiecisti, non dubito quin uideris. Quid igitur fa-
 ciam? Repetam ibi dicta? Quid molestius? Obticescā?
 Applaudent uictori, qui mea non legerunt. Seruabo
 mediū. Notabo paucis quædam. Ais à multis dam-
 nari, quòd sacras litteras paraphrasi dilucidius & elegā-
 tius explanauerim, quæ uix admittant commentarios,
 tantum abest ut paraphrasim. Hic opinor tua pruden-
 tia nouit scripturam sacram potissimum esse in mysti-
 co sensu potius quàm in uerbis, quæ probabile est ab
 Esdra partim immutata: proximo loco sitū esse in his
 linguis quibus tradita sunt à primis autoribus. In his
 à me nihil est mutatū. Tertio loco sunt trāslationes in
 aliā linguā. Eas fuisse diuersas, tū apud Syros, tū apud
 Græcos & Latinos, constat ex ueterum Theologorum
 monumentis, eam q̄ uarietatem D. Augustinus adeo
 non damnat, ut existimet plurimum conducere ad scri-
 pturarum intelligentiam. Itaq; quum nouū testamen-
 tum

tum sit uersum eo sermone latino, qui tū temporis erat promiscuo uulgo cōmunis, nunc cōtrā lingua latina nō est nisi apud litteratos, quid erat piaculi, si rebus in diuersum mutatis, latinus uertissem nouū testamētum? Certe ausus est hoc Hieronymus in uetere testamēto, & laudem promeruit. Nunc à me non est mutata uulgata translatio, sed id uersum est, quod habetur in graecorum uoluminibus, praesertim ijs quibus usi sunt ueteres, Chrysostomus, Basilius, Gregorius Naziāzenus & horum similes. Dices, expedit ut Ecclesia uniuersa cōsentiat in lectione, Eum consensum uides à me non tulari. Habet Ecclesia suam uersionem, tantum hoc ago, ut quā habet habeat emendatiore & rectius intelligat. Est autem duplex interpretādi genus, alterū quo trāsfunditur liber à lingua in linguam: alterum quod adhibitum explanat scripturae sensum. Si commentarios & omnes explanationes submouēdas censes, patiar & paraphrases meas submoueri: Sin recipis, paraphrasis nihil aliud est q̄ commentarij genus, commodius lectori uel occupato uel fastidioso, Et si dānabis Basiliū, Nazianzenum, Cyprianum, Hilariū, & Hieronymū quòd elegantius edisserunt scripturas q̄ traditae sunt, patiar me dānari, quòd aliquāto politius explanauī sensus quā apostoli tradiderunt, aut q̄ uertit latinus ille nescio qs aut quae. Haec si agnoscis esse uerissima, nullū habent locū illa quae tu Ciceroniano quodā

i fluxu

fluxu declamas, spiritui sancto non esse opus nostra politura, quot in scripturis uerba sunt, tot esse mysteria, nec apicem ullum contingendum, quasi ego sim nouus interpret scripturarum. Atque hic etiam adiecisti, si superis placet, priori libello, Mosi testimonium ex libro Deuteronomij, non addetis ad uerbum, quod uobis loquor. Atqui id ausus est non paucis locis interpret, uelut in Tabita Cumi, addit, tibi dico: canon missæ, in uerbis consecrationis addidit, enim, quod in euangelicis libris non habetur. Itaque quod Moses præcepit de non addendo, non tam pertinet ad litteras syllabas & apices, quam ad uim sententiæ. Nonne passim audis ecclesiasticas sententiam ex litteris sacris recitatam, sinuoso uerborum ambitu explanare populo? Dices licere, sed intactis fontibus. Quid? sublati sunt à me scripturarum fontes? Nam hoc toties frustra cogor audire, Sed age da nobis fontes incorruptos, desinemus ullum uerbum mutare. Quod si constat codices esse corruptos aliquot sane locis, num tu uetabis nos dare operam ut restituantur, citra iniuriam uulgatæ æditionis? Atqui hoc studium nostrum comprobauit Leo decimus, comprobauit & Adrianus, nec ullis cordatis Theologis displicuit, ac priuatim multi uere docti bonique uiri litteris pro huiusmodi laboribus gratias egerunt, quum quæ illud opus Louanij ferè ædiderim, multi quoque de cæteris quibusdam lucubrationibus meis non nihil quererent, de paraphrasibus

bus nemo me uerbo admonuit. Vbi porro tu nactus es istos loquaces, qui aiunt, qui dicunt, qui suspicant me hoc agere, ut meæ paraphrases loco diuinæ scripturæ legantur in templis? Hoc quum sit egregie ridiculum, non refellam, etiamsi in templis recitantur multa, minus accommoda cultui diuino quàm meæ paraphrases. Negas à religione nata quenquam hoc ausum in sacris litteris. Si per se nefas est explanare scripturam sacram, damnandi mecum sunt illi, qui primi sunt aut si commentarios in illam ædere, qui post ausi sunt illam philosophicis argumentationibus tractare, & hic tibi damnandi sunt cum Alexandro Halense, Thoma, Scoto, totus scholasticorum populus, alij quòd fuerint inuentores, alij quòd imitatores. Sunt enim uaria commentandi genera. Quod ausus est Erasmus, ante hunc Iuuenius ausus est carmine, nec frustratus est sua laude. Nam carmen illius uere paraphrasis est. Idem ausus est hoc recentior Arator in actis Apostolicis, non ita pridem Aegidius Delphus è Sorbona Theologus, in psalmos & alios non paucos diuinæ scripturæ libros. Ante paucos menses Louanij Franciscus Titelmānus Minorita, iuuenis etiamnum, idem fecit in epistolas Pauli quod ego, nisi quòd pro paraphrasi uocat elucidationem, quum paraphraseos uocabulū sit aliquanto modestius, idque facit applaudētibus Theologis, totoque Franciscanorū ordine. Qui utinā

adeo feliciter uersatus sit in hoc genere, ut meis reiectis paraphrasibus, manibus terāt illius elucidationes, modo quantum decesserit meo nomini, tātum accedat ueræ pietati. Hic tecum statuas oportet, utrum me cū his omnibus, qui quod à me factum est ausi sunt uel facere, uel approbare, uelis absoluere an damnare. Sed offendit te persona, quam aliter in paraphrasi loquētem facio, cū loquitur in opere suo. Ridiculum, quasi ueteres scripturarum enarratores, quoties loci summā suis uerbis explicant, nō idem faciant quod ego, nisi quòd paraphraistes id faciat perpetuo tenore, quod illi faciūt in terrupte: quasi non idem faciāt apud Italos, Gallos, Britannos & Germanos concionatores, ut sentētiā paucis uerbis in scriptura comprehensam, pluribus & alijs uerbis explicēt populo. Quid autem sentis? quum ais, pro libidine sua. An pro libidine sua tractat scripturā, qui in ea explicāda sequitur probatissimos quosq; matris Ecclesiæ doctores, quod à me sedulo factū est? Nec his contentus progrediens dicis. Quin imò personam Christi concionantis, quem interdum præter omne deorum inducis tanquam Hortensium aut Ciceronem compositis uerbis, elaborata oratione causam agentē, & quod detestabilius est, plurima dicentem, quæ in sacris litteris non habentur, humanæ sapientiæ uerbis ac cōmodatis. Hæc tua sunt uerba. Ut uerbo respōdeam, Nullæ sunt phaleræ dictionis in meis paraphrasibus, quas

quas tu præter animi tui sententiã, illis ni fallor, tribuis, ut commodius perores causam tuã: nec usquam tribuo Christo compositam & elaboratam orationem, quum nullũ opus magis ex tempore perfecerim: nec hic erat locus in quo Ciceronis aut Hortensij debueris meminisse. Si sensus congruit Christo, de uerbis iniusta querela est, nisi damnas omnes quos recensui. Christus nũquam loquutus est carmine, & tamẽ sic loquitur apud Iuencum. Sin minus, eadem uenia mihi debet esse parata, quæ datur scripturarum enarratoribus omnibus. Iam si nihil adderem ei, quod in sacris litteris habetur expressum, nõ essem paraphrastes, nec explanator. Mihi satis est quòd quæ adijcio non discrepent à scripturarum sensibus. Et tamen hoc erat tuæ libertatis, indicare loca quæ damnas. Proinde sententiã Solomonis, quæ uetat quicquam addi sermoni diuino, aut illis cane, qui docent cũ scripturis pugnantia, aut his qui nõ uerentur ex humanis disciplinis, præsertim ex sophisticis ex Aristotelis & Auerrois monumētis plurima congerere ad diuinorum uoluminum explanationem. Sed alicubi profiteor me cœlestis oratoris mutare linguam. Hoc ut ut alij calumniantur, tu certe nõ minus uersatus in oratoribus, quàm in philosophis, agnoscere debebas schema rhetoricum, quo festiuus quidem, sed nihil aliud declarauit, quàm me sensa Pauli sic explanare, ut & facilius & minore cum tædio percipiantur.

Intelligit opinor tua prudentia, quæ subtexit de spū
 sancto qui scripturā de uerbo ad uerbū dicitur, cuius
 auctoritati absit ut quisq; Christianus uelit repugnare,
 nihil ad nos attinere. Attamē ista tibi nitide & elegāter
 declamata sunt, sed extra causā. Copiose quidē & illud
 tractas, multū esse discriminis inter cōmentatorē & pa-
 raphrastē: q; cōmentator relinqt integrū sermonē, pa-
 raphrastes immutat. Cōsule codices ecclesiasticos, & ui-
 de an ull⁹ p me sit imūtatus. Porrò nisi alijs uerbis ute-
 rer, q; sacri libri, nō essem nec paraphrastes nec narra-
 tor. Iā age respōde nobis, qd interest, utrū faciā Paulū
 meo more loquentē, an enarrator dicat, hoc sentit Pau-
 lus, & subiiciat expositionē, quanq; ut diximus hoc nō
 rarò faciūt, & sub psona apostoli, aut Christi, quoties
 summatim explicant argumentū loci. Cæterū quod
 addis, eū qui sequutus enarratoris auctoritatem in erro-
 rem prolapsus fuerit, facile posse in uiam reuocari, scri-
 pturarū subsidio, q; mea paraphrasi deceptus fuerit, nul-
 la ratione posse restitui, obsecro te per genium tuū uir
 illustris ioco ne hæc scribis an serio? An parū lædūt re-
 ligionem Christianā hæretici, qui scripturas non para-
 phrasi, sed cōmentarijs perperam enarrāt: *ποῖόν σε ἐπι-
 φύγειν ἐκ τῶν ἁδόντων.* Et in his lapsus unde restituit? per
 syncerā scripturā. Accipio. Et si quis traxerit erro rē ex
 mea paraphrasi, nulla ratione potest restitui? Qui sic?
 Quia nusq; extat syncera scriptura? Imò nihilominus
 exta

extat in tāta turba cōmentatorū. Vnde coarguit error eorū qui in Aristotelē scripsere paraphrases? Nōne ex ipso Aristotele? Quoniā nihilominus extat, q̄ si quis p̄ paraphrasi scripsisset commentariū. Quid igitur uetat, quo minus hic restituat per scripturā extantē q̄ lapsus sit? Imò ob id in marginib. annotaui capita, quo lector cōferre possit cōmodius.

Vix & illud arbitror te serio scribere, discrimē esse ne q̄ mihi ceu iurati, sequant̄ autoritatē meā. Vbi nūc habitat ista autoritas? Apud Germanos eruditos nō nihil habebam gratiæ, priusq̄ hæc Euangelica tempestas extitit. Mox gratia cessit in odiū. Nec usq̄ animaduerti iuratos quos memoras. Etiā atq̄ etiā, iterū atq̄ iterū in procemijs clamo, paraphrasim nihil aliud esse q̄ cōmentarij genus, nec uolo paraphrastæ plus tribui q̄ cuius enarratori, si quid lapsus deprehēdant, mihi imputēt, nō personæ loquētis, His præfationibus excludit̄ omne periculū, si quid immineat. Rursus philosopharis de syllabis & apicibus scripturæ diuinæ, q̄ nihil ad me pertinet. Nā si uera prædicas, nec uetus testamentū uertēdum erat in linguam græcā, nec nouū in Latinā. Quot enim apices hic, quot mysteria pereunt? Quanq̄ hæc ut dixi nihil ad me, qui scripturā prorsus intactā relinquo. Quod est igit̄ illud detestabile dictiōis genus, quo uniuersa immutant̄ & puertunt̄? An ideo tibi uisum est initio precari ueniā libertatis, ut hæc diceres, quæ puelim honoris tui gratia abesse ab hac disputatione tā nitida tāq̄ Ciceroniana.

Quod in clausula addis, eos indignos scripturarum lectioe, quos sola dictionis suauitas allicit ad eos, fortasse uerum est, sed tamen piuum est nauseantes ac fastidiosos illecebra quapiam ad scripturae amore allidere, quod sane probat & D. Augustinus. Sed de his iam pluribus agere tecum non est ratio, praesertim quum ad istas cauillationes toties responderim. Restat ut inspiciamus epilogum tuum. Quoniam in scholijs duobus uerbis annotaui de potestate pontificis, & non exerta, & quod olim papa dictus sit summus sacerdos, non summus pontifex, quod tamen uix credo a me scriptum: quoniam dubitaui, num olim fuisset nomen Cardinalium: quoniam in Moria taxo per iocum mores hominum corruptos: quoniam in libello de confessione non pronuntio eam a Christo traditam, quum aliud tum agerem, & aliam pie de illa praedicem: denique quoniam ausus sum in nouum testamentum, sed tamen commodius commentarij genus scribere, ob has & similes causas satis liquet me a Lutheranis institutis non longissime abhorere. Quis non miretur istam neruosam collectionem? Sed nihil offendor Alberte clarissime, quoniam mihi persuadeo te nihil horum ex animo tuo scribere, sed quaesisse capum in quo declarares quantum possis eloquentia Tulliana. Quod utinam tentasses in argumento feliciore. Quanquam Tullius in initio actionis est moderator, in argumentando neruosus, in perorando uehemens.

Tu

Tu atrociter proponis, parum solide argumentaris, frigide peroras. Promiseras enim te demonstraturum, me fuisse occasionē, causam, autorem ac ducem totius Lutheranae tempestatis: mea scripta auctoritatem adimere sacramentis: matrimonium praeferre continentiae: de trahere sanctionibus patrum, pontificis dignitati, monachorum deridere professionem, deridere diuina, accusare preces horarias. Quid horum uel mediocribus argumentis docuisti? post tam atrocem propositionē, post tam elumbem probationem, quam frigida clausula succedit. Sed haecenus, inquis, de priore causa, quae multis suspicionem iniecit te ab institutis Lutheranis non longissime abhorrere. Suspicio est non sententia, non omnium sed multorum, me non longissime abhorrere. Quam non respondet hic finis exordio causa. Quid autem appellas institutum? Reuocationem Christianae pietatis ad pristinam sinceritatem? Hoc iam olim optat probatissimi quique, non ego tantum, quantum nihil nouarum rerum molitus sum, nisi quod obiter de quibusdam admonui. Sic autem optaui, ut nollem per tumultum quaeri remedia. Quod fieri necessum erat, si res non principum auctoritate, sed populari temeritate gereret. Sin institutum uocas Lutheri dogmata, ut summa uirtus proxima est uitio, ueluti summa liberalitas profusioni, summa seueritas crudelitati, ita summa ueritas falsitati.

Transis ad accusationem silentij mei, qua

k partē

partem ut soles ita tractas, quasi nullam omnino silentij mei reddiderim rationem, quum id toties à me factum sit. Quanquam falsum est me initio siluisse. Scripto statim ædito testatus sum mihi nihil esse negocij cum Luthero: Quotquot adibant me uelut exploratores sic tractaui, ut intelligerent mihi Lutheri conatum non probari. Si quos habebam amicos apud quos nõ nihil uel gratia ualebam uel autoritate, hos ab huius negocij cõmercio deterrui. Ipsum Lutherũ admonui, ut sincero animo rem ageret. Apud ipsum Saxonix ducẽ Federicũ ingenue fassus sum mihi Lutheri conatus nõ probari. Et hæc statim initio. Dic mihi p Aristotelis manes Alberte num hoc est silere? Quin tu cantionẽ istã canis Sorbonæ, quæ tam sero prodidit articulos in Lutherũ? Quin tibi ipsi canis, qui quũ tanto religionis zelo ardeas, tanta polleas tũ autoritate, tũ gratia, tãta dicẽdi facultate, & quod omniũ potissimũ est, tot annorum sudoribus parata Aristotelicæ philosophiæ cognitione sis armatus, nunc demũ post annos nouẽ profilis in harenam, quum tibi tutum esset Romæ, uelut ex arce religionis omne telorũ genus in Lutherum deiaculari. Et quod tu uir tãtus nõ audebas Romæ, me uolebas in Germania facere? Hic rursus meã eruditionẽ, eloquẽtiam, autoritatẽ uerbis exaggeras, nec unq̃ his ornot præconijs, nisi quũ faciunt ad crimen. Sed facessant hæc strophæ, longe aliud de me pronunciauit litteraria sodalitas

dalitas, cui Romæ coryphæus eras, multo aliud apud nos deprædicauit ille διπλωματοφóς, magna pars animæ tuæ, & ut ego sentio, magna pars huius calamitatis. Quid si statim in harenā p̄silissem? Meo antidoto pestilentē colubrū, sic em̄ opinor designas Lutherū, uertissem in fugam, & antrum subire subegissem. Qui non cessit trium Academiæ censuris, non cessit atro ei pontificis diplomati, non cessit adictō Cæsaris, tanti nimirum principis, ut minima portio ditionis illius sit imperium: qui non cessit incendijs hominū, ac mundo extrema minitanti, statim meo scripto territus abdidisset se in antrū? Ad id sanè persuadendū uere opus sit Tulliana facundia. Quãt̄ quod alijs persuadere conaris, sat scio tibi nondū esse p̄suasum. Vbi uero scripsi Lutheranae tragœdiæ p̄logū mihi fuisse nō iniucūdū? Scripsi nō omnino displicuisse, sed ita nō displicuisse ut tñ reclamationē, imò scripsi mihi nūq̄ placuisse. Qui nãq̄ fieri potuit ut reclamationē, si placeret? Sed spectatorē me præbui, Verū cū tot hominū milibus, qui taciti spectabāt, quū ego p̄tinus reclamationē. Hominē è p̄scenio depellere, nō erat meum, sed eorum qui spectabant ex orchestra. Inter hos tu mi Alberte sedebas, cui tanto maior aderat cohibendi mali facultas, cui tutum erat facere, quod alioqui cum uitæ periculo faciendū scribis, & profecto pie scribis. Atq̄ ideo libellū tot annis elaboratum, nunc demū promulgas, quum penè sit serū, nec

id tamen ausus es nisi Lutetiæ, ubi tutior es quàm eras Romæ. Ac uide fortitudinē tuam, qui mihi timiditatē obijcis, nullū impetis in tuo libro, præter Erasmi oneratum inuidiâ, Lutherum confossum, ut ais, & Huttenum uita defunctum, quum altera factio penè Lutherū obruerit.

Quo grauior erat pestis, hoc celerius, inquis, erat occurrendum. Recte, sed initio plerisq; uidebatur esse pestilentiarum antidotum, à multis dubitabatur quorsum esset euasurum. Hic si meam excusationem non accipis, mecum accusas doctos omnes & Academias teq; ipsum in primis. Vere scribis Arianā factionem fuisse multo periculosissimam, sed hoc tantum incendium ex improbitate clericorum ortum est, qui hominem eruditum per inuidiam è suo contubernio depulerint: quemadmodum hæc Lutherana tempestas quorūdam seditiosis clamoribus huc usq; incruduit, ac magis etiam incrudescet, nisi melioribus rationibus succurratur, quàm adferunt Sutores ac Bedæ. Sed aduersus hanc ausi sunt scribere Græci Latiniq; in quibus Hilarius. Verum nullus illorum tam celeriter scripsit in Arium, quàm tu uolebas me scribere in Lutherum, & Hilarius aliquanto serius strinxit calamum in Arium, quàm ego iam toties strinxi in Lutherū. Quaidem in re tuam æquitatē cogor desiderare, magna uehementia rhetoricarum de silentio meo, quum Diatribam ante complures annos emissem, quum aduersus
Luthe

Lutheri seruum arbitrium, duobus iustis uoluminibus pugnarim, quū tot locis sparsim in lucubratiōibus meis diuersa ab illo doceā: & tamen Diatribam tibi fuisse lectam in hac ipsa disputatione testaris. Dices, quum hæc ordiret scribere, nondum uideram. Esto, sed erat hoc tuæ uigilantiæ, detrahere actioni, quod erat superuacuum. Etenim si nō piguit te Lutetiæ tam multa adijcere, præsertim testimonia scripturarum, nec grauari debueras ea tollere, quæ ut me apud maleuolos grauant inuidia, ita te apud eruditos & cordatos uocant in suspicionem uanitatis.

Nondum uideras hypes raspistas, sed utiq; uideras, quum hæc æderes, imò priusq; tuum libellum ad me mitteres, & tamen in calce libri sic hortaris me ad hoc muneris, quasi nihil omnino præstiterim.

Culicem me dixi, non ex mea persona, sed ex aliorum sententiâ, qui quum aliàs nihil mihi tribuere soleant, nec ingenij, nec eruditionis, nec iudicij, quoties onerandus sum inuidia, mirum quantus subito fiam elephantus. Tu me potius nunc elephantū facis, nunc culicem.

Vbi uero mihi censuram arrogo uniuersi orbis? An quòd Moria tangit mores hominum, sed tam ciuilitè, ut quisq; sua uitia citra dolorem legere queat? Ista tibi quidem grauiter dicuntur & ex arte, sed absque causa nec ex uero. Excusas Academiâs, quòd post officio suo functæ sint, & mihi dicis, tu autem ad hanc bestiam oppugnandam nullas ad-

huc admouisti machinas. Id quum sit falsissimum, tamen toto hoc capite mira prosequeris uehemētia, perinde quasi sit in confesso. Ita uidelicet consueuit Cicero. Quanquam tuus ille diplomatophorus, quum miscerem cum illo colloquium, dicenti quosdam indignari, quòd nihil in Lutherum scriberem, respondit, quid necesse est te in Lutherum scribere? Et hoc tamen est totius accusationis tuæ caput. Porro quanquam id temporis sperabam lætorem exitum, non enim sum uates, tamen si quis probus bonis uerbis hoc mecum egisset, non detrectassem officium meum. Huius orationis hæc est summa, Si non probaris Erasmus esse uirum, qui doctrina, facundia, ingenio, iudicio, autoritate plus ualeat quàm tot theologorum, eruditorum & episcoporum milia, nisi docueris Lutherum minimo negotio posse conteri, nihil hæret in me criminis, quod non sit cum cæteris commune, & tamen uni mihi intenditur.

Vt autem ipse quoque meum finiam epilogum. Accusor quòd non scripserim in Lutherum. Scripsi cum primis. At non ædidisti articulos. Non enim eram Academia. Et si hic laudatur celeritas, omnium postrema fuit Academia Parisiensis, autoritate prima. Tum si silentium uocatur in crimē, uides quot Academiæ una damnas sententia. Tres enim duntaxat in illum scripserunt articulos, reliquæ omnes hærent in crimine. Non aggressus es hominē uolumine. Reclamat Diatriba iam pridem ædita,

ædita, nec id semel. At non satis atrociter. Id negat Lu-
 therus, qui nulli respondit acerbius quàm mihi. Verùm
 hic obticuisti. Imò respondi duobus uoluminibus, in
 quibus nec audaciam, nec seueritatem desideres. Ve-
 rum ante te scripsit Prieras. Fateor, sed ita ut causam in-
 dulgentiarum fecerit deteriore. Scripsit Card. Caieta-
 nus. Subtilius quidē ille, sed quod ad causæ successum
 attinet, nihilo felicius. Ante censuras Academiarū, ante
 pontificis fulmen, ante Cæsaris ædictū, me priuatū in
 illum stringere calamū fuisset extremæ temeritatis, post
 hæc scribere superuacaneum erat. Nec enim probabile
 erat illū uni mihi cesserū, qui tot autoritatibus nō solū
 non cessit, uerum etiam ad audiēda maiora animatus
 est. Hic si dicis, me plus fuisse ualiturum, quàm Aca-
 demiarū censuras, quàm diploma pontificis, quàm theologo-
 rū libros, quàm ædictum Cæsaris, ignosce rusticitati meæ,
 nec istud credet quisquē, nec arbitror te ipsum quod affir-
 mas credere. Postremò docet exitus ipse, quātū fuerim
 profecturus. Lege Lutheri seruū arbitriū, ac meos Hy-
 peraspistas, & intelliges uerum esse quod dico. Tantū
 ad insimulationem tuam in transcurso. Nunc mul-
 tæ sunt causæ, quas litteris committere, nec mihi tu-
 tum est, nec expedit causæ, cui pariter fauemus. Hæc
 est enim horum temporum infelicitas, ut periculosi-
 us sit hominum commodis aduersari quàm glo-
 riæ Iesu Christi. Nec dubito quin hic tua prudentia
 diuinet

diuinet quid silendo loquar. Si quē cuneum uidissem, semotis priuatis affectibus, sincera pietate procurantium Christi negocium, eò mihi crede per flumina, per lamas, per saxa, per ignes accurrissem & hodie accurrem, uel moriturus apud illos. Qui spiritualibus oculis contemplantur decorem domus dei, mox eosdem deflectunt ad ea quibus nūc æstimatur ecclesiæ dignitas, non possunt non suspirare ex intimis præcordijs. Sed desino. Posteaquàm uideris tibi satis declarasse, uoluntatem scribendi in Lutherum mihi defuisse, docere niteris ex arte rhetorum, mihi facultatem nō defuisse, pertractans totius doctrinæ Lutheranae summā. Quod si facis ut me accuses quòd nō scripserim, iam scripsi, Sin ut instruas ad scribendum, iam seruum est, non ob id tātum quia iam factum est ad quod arma ministras, uerum etiam quia res iam dudum exijt hominum potestatem, nec libellis agitur negocium, sed armis. Quod si cessant leges inter arma, multo magis disputatorij libelli. Nihil superest, nisi ut agnoscamus manū dei nos prouocantis ad pœnitentiam, & omnes quicunq; sumus, omnes enim egemus gloria dei, ad illius misericordiam confugiamus. Sin ut omnes hæreticorum phalanges uno conflictu profliges, & internecone deleas, uehementer optarim hanc tui libelli partem, aut tam solidis argumentis instructam esse, ut impijs omnibus os opprimat, aut tam felicem ut omnes ad rectiora cōsilia

filia reuocet. Id tamē facilius effecisses, si hostilem acie, aut certe ducem nominatim appellasses potius quàm me. Cæterum quoniam nihil hic est, quod in meis lucubrationibus inuenitur, non est quod respondeam, nisi quòd carptim quædam attingam, quæ tibi huic disputationi uisum est inspergere, quo consilio, non satis perspicio.

In Diatriba reprehendis, quòd in principio ac fine sim æquo modestior. Non ita uisum Luthero, declarat uolumen quo mihi respondit. Sed fuerim, certe in hyperaspistis hoc non potes reprehendere, nec tamen probas, sed æditos dissimulas. Nisi denuo, inquis, scribas in Lutherum, adauxeris potius hominū de te suspicionem, posteaquē declarasti Diatriba quid poteris si uoluisses. Quorsum attinebat, ut homo quemadmodum scribis occupatissimus, hic frustra tantum funderes uerborum? Quod scribis ab omnibus optari, flagitari, requiri, iam dudum à me præstitum est duobus uoluminibus. Id factum dissimulas, ne non esset locus illis, quæ multa, Ciceroniana phrasi declamare pergis. Obiter notas quòd nec uita functis parcam, quo minus de illorum monumentis iudicem. Id si mihi cum omnibus scriptoribus cõmune est, præsertim cum tuo Aristotele, quē optimo iure facis plurimi, quur uni mihi impingitur? Nec Apostoli, inquis, nec Augustinus ullam præbuerunt occasionem. Hoc patiar obtinere te, si docueris Augustinū nihil suffragari Luthero in quæ-

stione liberi arbitrij, ut de cæteris sileam. Sed non dat
 occasionem, cuius bene dicta rapiuntur in occasionem,
 quur ego præstitisse dicar, in cuius libris nihil tale po-
 test ostendi? De disciplinis humanis sic agere uide-
 ris, quasi meum dogma sit, purum rhetorem aut gram-
 maticum posse melius de fidei quæstionibus disputa-
 re, quàm grauioribus disciplinis instructum, quum à me
 nihil istiusmodi proditum sit. Extra cõtrouersiam est,
 linguarum peritiã theologo necessariã, an huma-
 na philosophia sit necessaria, thema uidetur utcunq;
 disputabile. De sacris libris uulgo cõmunicandis
 iam pridem satis aperui meam sententiam, ne crambe
 toties recocta nauseam moueat lectori. Quòd negas
 margaritas porcis spargendas, & sanctum dandum cani-
 bus, male sentis de populo Christiano si dignum iudicas
 q; porcis & canibus cõferat. Certe Christus promiscue,
 simplicibus & idiotis sua mysteria dignatus est aperiri,
 & nuper audiri cõceptum est, plebem à sacrorum uo-
 luminum lectione prorsus submouendam. Vereor ne
 quibus uideatur iniqua partitio, quòd Italis tuis uindi-
 cas sapientiam cum eloquentia coniunctam, nostrati-
 bus nihil relinquens præter inanem eloquentiam, qui
 ut inquis, studium eloquentiæ studio sapientiæ præfe-
 runt. Atqui nusquam plures sunt quàm apud Italos, qui
 tota uita nihil aliud agunt, quàm ut linguam expoliât.
 Apud nostrates magis uiget philosophiæ studium quàm
 apud

apud uos, magis etiam theologiæ, quæ apud uos penè tota ad paucos monachos relegata est. Hæreticos appellas eos, qui papam contemptus gratia uocât

Romanum episcopum, an hoc titulo sîm usus alicubi non satis memini, Certè si feci, non feci contumeliæ causa. Veteres orthodoxi honoris gratia solent hunc tribuere titulum, & ipsi pôtifices hoc titulo se designabât.

Non est autem ornatissime princeps, quur depreceris offensam, quòd me docere uisus es, Utinam tibi uacaret multo plura docere. Quod ad hanc quidem partem attinet, habeo gratiam maximam, qualem habituri sint Lutherani nescio. Illud demiror, quare sub finem libri recinis nobis toties frustra cantatam cantilenam, ut post Diatribam rursus in Lutherum stringam calamum, & stringam acriter, quod quum iam pridem esse factum non possis ignorare, non satis perspicio quo consilio dissimulandum putaris. Hæc si scripseras nondum conspectis uoluminibus, quâto satius erat hanc coronidem mutari, quod magis in rem erat existimationis utriusq; Meæ, quòd sine causa tractor odiose: tuæ, quòd uel tam piger uideberis ut tantum operæ nolueris sumere, uel tam non ingenuus, ut quod est omnibus notissimum dissimularis. Et interim si deo placet, minitaris ni id faciam, fore, ut hæreat in me Lutheranismi suspicio, ut mihi plurima uideantur conuenire cum Luthero, ut probati uiri, me

primum autorem tantorum malorū fuisse prædicent, atq; uita defunctus hanc opinionem mecum efferam. Quid si fecero? nihil horum erit? Nihil, inquis. At iam pridem factum est quod hortaris. Iam si uerum est quod tu tanto studio probare conatus es, Lutherum ex meis hortis letalia legisse semina, quomodo medebūtur huic malo mea quamlibet uehementia scripta? An quod factum est, fieri infectum potest? Imò suspicionem istam potius confirmauero, si destomacher in Lutherum. Dicar enim hoc officio priorem culpam pensasse. At isto nomine syllabam in Lutherum nec scripsi nec scripsero. Mentiantur, fingant comminiscantur isti quæcunque uolent. Præterea uereor ne quis constantiam in te desideret, qui cum initio fassus sis te de me semper honorifice & sensisse & prædicasse, tamen ingressurus disputationem, hæc in me congeris, quòd detraham dignitati sacerdotum & pontificis, irrideam professionem monachorum aliaq; permulta ante commemorata. Quæ si nõ credis de me, quorsum attinebat in alienis calumnijs confirmandis tantum operæ sumere? Si credis, qui conuenit ut de eo semper honorifice & senseris & prædicaris, de quo tam multa mala sentis? Iam in illo cõplures candorem desiderabunt, quòd istam inuidiosam cantilenam alieno tempore canis orbi. Ante annos octo quidam improba lingua conabatur eam suspicionem impingere mihi, quòd non essem
omni/

omnino à Lutheri negotio alienus: Id quum esset falsissimum, tamen calumnia poterat utrunq; probabilis uideri. Tum poterat uideri pietas, si me ad profitendum quid sentirem prouocasses. Nunc posteaquam notius est, quàm expedit mihi, nihil inter nos conuenire, posteaquã tot libellis lapidatus sum, posteaq; tam late patentis factionis odium in me concitauit, posteaquam cum ipso Luthero gladiatorio more conflictatus sum, quàm non tempestiua est ista tua uel expostulatio uel adhortatio? Expostulas de his quæ mutari non possunt, Adhortaris ad ea quæ iam peracta sunt, quorum alterum est superuacaneum, alterũ etiam absurdum, utrumq; alieni temporis. Proinde quẽadmodum hic libellus æditus nonnihil inuidiæ mihi conflabit, præsertim apud eos qui nihil non probant quod impetat Erasmus, quibus & Hutteni expostulatio mire arrisit, quum Luthero uideri uellent insensissimi, ita uereor ne apud eos qui sunt integro sanoq; iudicio, nõ nihil detrahat tuæ existimationi, quæ multorum animos occupat, Albertum esse uirum æquitate candoꝝ reꝝ singulari præditum. Videberis enim arte parum liberali causam meam cum causa Lutheri cõmiscuisse, ac ueluti linum lino contexuisse, ad quod ut uideare meis litteris prouocatus, multa congeris, quum ipsa res aliud loquatur. Notabũt & illud, quod propositio tua multo sit atrocior, quàm argumentatio, ut hæc æquis

iudicibus non uideare scripsisse, sed hostibus tantum. Illud certe nullus excusabit, quòd alieno tempore edideris, quòd ea non mutaris, quæ res ipsa monebat immutanda, quòd dissimularis, post Diatribam æditos duos Hyperaspistas. Fortasse dices me nunc idem committere quod in te reprehendo, qui moneam non fuisse uulgandum librum, qui iam excusus prostat. Monuisssem in tempore si rescissem ubi locorum ageres, & mox ubi audiui te in Gallijs agere, scripsi super hac re litteras, quas demitor tibi non esse redditas. Non minus enim consulebant tui nominis honori quàm meo, Verum hæc quoniam reuocari non possunt, boni consulamus oportet. Illud non satis intelligo, quòd petis à me tibi dari ueniam, si quid intemperantius, còcitatius, asperius ue uidearis in me dixisse, monesq; ne quid tale suspicer in me dictũ, sed omnia referam in Martinũ, in cuius mentionem nemo potest incidere, qui modo sit Christianæ religionis studiosus, quin excandescat & frena modestiæ relaxet, quòd aduersus tam impiũ, ut ais, & tam mordacem hæreticum uerba temperare, contra omnem modestiam, non solum contra pietatẽ esse uideat. Ignosces Alberte clarissime stupori meo, quod genus zeli hoc est, sic irasci hæretico, ut in hominem orthodoxum destomacheris? Istud phreneticorum est, dum irascuntur inimico, ferire amicum. Quanc; solent ægroti quoq; in summo cruciatu, charissimos etiã maledictis

ledictis aut pugnis impetere. Si quid tale est, doleo me
 tibi tam fuisse propinquum. Sed ego fortasse non asse
 quor sensum tuum, & aliud quiddam istis uerbis expri
 mere uoluisti. Non enim illud opinor metuis, ne quic
 quid in Lutherum dicitur, existimem ad me pertinere.
 Si tam bene uolebas mihi quæ prædicas, humanius erat
 mea in comodum interpretari sensum, potius quam
 bene dicta huc detorquere, ut uiderentur Lutheranis
 congruere, ut sileam, quòd multa odiosa comemoras,
 quæ in scriptis meis nusquam reperias. Et si tam male uo
 lebas Lutherò, quæ uideri uis, utinam istam acrimoniã in
 argumentando potius quam in procerijs declarasses. Ibi
 cominus res agitur, ibi spectator expectat, uter stet aut
 cadat. At hic frequenter tam diluta est tua oratio, ut non tam
 euincere quod proposueras, quam precario impetrare uelle
 uidearis. Relege disputationem tuam, sed ut alienam, & cope
 ries sic habere. Expediit aut non laceffere Lutherum, aut ua
 lidissimis argumentis rem agere. Verum hoc nunc sero mo
 neo. In summa, utinam aut in alio quopiam argumento decla
 rasses nobis, quantum ingenio ualeres, aut certe quod tra
 ctare uisum est, aliter tractasses. Postremò quod me in
 uitas ad amicitiam foedus, lubens amplector, polliceorque
 me licet cæteris omnibus inferiorẽ, bene uolentia studioque
 pensam uoluntatis nusquam tibi cessurum. Sed mihi uicissim
 ignoscas oportet uir humanissime, quod ipse dum atroces calu
 mnias à me depello, quaedam fortasse liberius dixisse ui
 debor.

debor quàm pro tua dignitate. Vtinam fuisset hoc cō-
certationis genus, in quo licuisset simul & tuæ dignita-
tis & meæ salutis rationem habere. Quin & illud boni
cōsulas oro, quòd expolitissimo libro, rudi planeq; Ba-
taua epistola respondeo. Si obticuissem, uerebar ne
quis interpretaretur id tui contemptu factum, & ad
hanc operam uix dati sunt sex dies, quorum tamē ma-
gna pars in alias occupationes erat distrahēda. Extem-
porarium est quicquid uides. Et si maxime suppetisset
ocium, non sum adeo meæ mediocritatis ignarus, ut
uel eruditione, uel eloquentia uelim cum tali uiro
certare, quales ego semper uenerari soleo po-
tius quàm æmulari. Bene uale. Datum

Basileæ Idib. Februarij. Anno

M. D. X X I X.

ERASMI ROTERODAMI RESPON-
sio ad notulas Bedaicas.

UTINAM Natalis Beda præstet
eam synceritatem ipsa re, quã nunq̃
non iactat oratione, sed nihil agit
apud cordatos, nihil est istis fucis iã
uulgatius. Nũc est beatus Agatho,
nunc Ezechias, nunc Augustinus,
quum scripta hominis clamitent eũ esse plenum ama-
ritudinis ac fellis, ac natum excitandis in populo Chri-
stiano tumultibus. Nam taliũ quorundam pseudothe-
ologorum improbis motibus, res Lutherana huc usq̃
profecit, ac uereor ne per Bedæ similes latius proficiat.
Respõdet quibusdam ineptis libellis clamã æditis, quos
adeo non probo, ut si nossem autores, in ipsos palãm
stringerẽ calamum. An mihi faueant nescio. Me certe
grauius lædũt q̃ hostes professi. Quid igit̃ opus erat
tot cõuicijs in me detortis, qd̃ erat necesse maliciosam
adhibere uasfriciem, præsertim quum præfatus esset, se
nolle maledicta maledictis retaliare? Sic ago cum Be-
da, quemadmodum Petilianus penè cum Augustino,
sic enim adiecit Beda penè, quasi significet me peius
ipsum tractare, quã Petilianus Dopatista tractauerit
Augustinum. Utinam utinam utinam Beda noster
tam prope accederet ad Augustini synceritatẽ, mode-
m stiam,

stiam, mansuetudinem, pietatem, ingenium & eruditio-
nem, quæ ego procul abs sum ab impietate Petilianæ, Nihil
addubito quin mihi cum Augustino pulchre cõuentu-
rum fuerit, si in eadem tempora incidissemus. Vbi Au-
gustinus detorquet bene dicta hæreticorum in peruer-
sum sensum? Vbi tam procaciter debacchatur in plusquam
hæreticos, quam Beda debacchatur in hominem suæ com-
munionis, & in ipsæ castris militatæ? Rhetorica mea
ut ait persuadeo quidlibet mihi addictis. Imò nullos ha-
beo mihi addictos, ne discipulos quidem in re theolo-
gica. Quos igitur addictos fingit os impudens, ad mihi
concordandam inuidiam? Non habet quod queratur de
mea rhetorica, qua non sum usus aduersus eum. Nam sup-
putationes menstruo labore sunt absolutæ, cuius tem-
poris maxima pars danda fuit legendis Bedæ calūnijs,
& inspiciendis locis quæ petebat. Nullis rhetorū fucis,
sed simplici sermone, rusticanaque ueritate res gesta est.
Quibus artibus sum usus in Sutoræ, Leu & Stunicæ?
Depuli paucis calumniam, & omnes superaui mode-
stia. Leo tribus respondi libellis: & his absoluendis, &
illius nanijs ante perlegendis dati sunt quadraginta non
amplius dies. Stunicæ uix octo dati sunt, Sutori totidẽ,
cuius impendij me uehementer poenitet.

Quicquid ut ait Beda scribit in me, protinus fit æmu-
lator & inuidus, mendax, calūniator, hæreticus, temera-
rius, aliaque multa quæ acervatim cõgerit noster Beda.

Vbi

Vbi quicquam huiusmodi dixi in Bedam, aut in Leū,
aut in Stunicam, aut in Iacobum Fabrum, aut in Dor
pium, aut etiam in Sutorem? Sed sibi permittit homo
zeli plenus deblaterare in nos quicquid illi suggerit
splendida bilis. Semel in supputationibus dico, mise/
rande Beda, Quis non eget misericordia domini? Ille
quum impingit hæreses ac blasphemias manifestis ca/
lumnijs, uelut agnus coram tondente obmutescit, nec
aperit os suum, & alijs ipsi maledicentibus homo pla/
cidus nihil aliud quàm orat. Nec ego depingo illum ra/
libus coloribus, quemadmodum falso queritur, sed
ipse depinxit seipsum talem in libro quem scripsit in
me. Nam de cæteris quos scripsit in Iacobum Fabrum
nihil pronuntio, quando non legi nec animus est lege/
re, quod hic testatum esse uolo. Obijcit inconstantiam,
quòd cum prius mihi fuerit eximius doctor, uir egre/
gius, absolutissimus Theologus, nunc alius habeatur.
Euge, incipit nobis agere morionem, si superis placet,
Agit enim ex opisthographijs epistolarum. Atqui
quum scribimus piratis aut prædonibus, tamen episto/
læ titulus habet honorifica uerba. Et huiusmodi titu/
los frequenter addunt amanuenses ex formula. Peri/
culum esse uideo, ne si quis Bedam honoris gratia sa/
lutet dominum, asserat salutatorem suum in seruitu/
tem. Verum hic me tuebor epigrammate Marti/
alis.

Cum uoco te dominum noli tibi Beda placere,

Sæpe etiam seruū sic resaluto meum.

Nunquam admodum magnifice sensi de Beda, sed talem esse nunquam eram crediturus, nisi seipsum nobis expressisset in tabulis suis. Audi aliud morionicū. Mihi inquit & Desiderio dimittat pius dominus peccata omnia. Pro me quidem gratiam habeo, pro se qua frōte orat, q̄ bonis operibus incedit onustus? En tibi aliud crimē. Ipse mecum pugno. Qui sic? Negauī illum autorem operis quod in me scripsit, & idem aio, quod bienio multorum præsidij adiutus id effecerit. Quis non hæc rideat? An ille suo Marte scribit librum, qui non legit opus qd̄ impugnat, qui articulos ab alijs decerptos accipit, qui magnā operis partem aliena opera peragit? Autorem operis fuisse nunquam negauī, nā autor esse potest, qui tantum iussit scribi. Non est obscurum, quorum suppetijs scripsit in Fabrū. In eo libro quo me impetit, usus est leuioris armaturæ satellitib. Suo Marte nihil gerit. Rursus aliud telū. Aio, ut prædicat, quod nusquam sim à Beda iure reprehēsus, quanquam hoc ut solet mentitur, quum in Elencho tam multas propositiones transfilerim. Putat enim à me damnatas, quas cunctq̄ silentio prætereo. Imò si quis non grauetur inspicere, nullas præterij nisi quæ nihil ad fidei negociū pertinerent, aut aliarum solutione simul essent dissolutæ. Elenchum scripsi non reprehensionem, hoc est notulas quasdam

quasdam profiteor, unde cætera possent æstimari, uel quia non uacabat plura, uel quia non libebat eiusmodi Nennijs iustam operam dare. Quod si Beda contendit nos agnoscere, quicquid nõ nominatim refellimus, ipse uidelicet agnoscit omnes calumnias, mendacia & blasphemias, quæ ex illius libro decerpta omnibus ob oculos posui, ad quorum perpauca respondet, sed ita ferè, ut calumnias calumnijs, mendacia mendacijs accumularet. Agnoscat hic suam legè, & fateatur se damnare quæcumq; nõ defendit. Et tamè huiusmodi flosculis ac gémis ornatus incedit Beda noster, & inter suos triumphũ agit. Audaciã uocat, q; post omnibus respõderim, quũ modestiã potius debuerit appellare. Nã Iacobus Faber, nõ est illum hoc honore dignatus. Imò quis Lutheranorum tam abiecti est animi, ut illius libros respõso dignatus sit. Vix reperti sunt pauci qui legere dignarentur, & hi mirum quàm in suis dogmatibus confirmati sint. Et ante respõderam omnibus articulis quos ad me miserat, idq; moderatissime, quod utinã in suis censuris fuisset imitatus. Gloriatu quòd aliquot loca ex Lei, Stunicaq; calumnijs mutarim. Quid ni? Sæpe famulorũ admonitione muto quod scripseram, sed in his quæ nihil ad fidem pertineãt. Et ex Bedæ primũ missis notulis emendauit duo aut tria loca, fateor, sed quæ typographorum incuria fuerant deprauata, ac Beda quamlibet præfractus, uicissim admonitu meorũ

scriptorum, quosdam articulos suppressit, quos prius damnauerat, sed tam impudenter, ut ipsum quoque puerit qui nihil solet habere frontis. Verum dum hæc iactat Beda, agnoscit euidentes mendacium: obiecerat enim mihi, quod omnia defenderem, quod nullius monitis auscultarem, respondi quod hic criminatur Beda, quæ mea responsio si uera est, ut est, mendacium erat quod fortiter obiecit Beda. Quid hoc homine ελεγκτικότερον. Si nihil muto, criminatur, si muto criminatur, & tamen huc me inuitat. Epistolas ultro citroque inter nos missas, nondum intelligo quo consilio putarit ædendas, nisi ut mihi uir pure Christianus apud Lutheranos conciliet aliquid periculi. Tantus est homini zelus aduersus hæreticos, ut homini orthodoxo in illorum gratiam faceat negocium. Amicissime transmisit ad me notas errorum, ut ait, Imò Parisiis uolitant per manus omnium annis aliquot, antequam ad me mitteret uerbum, nec unquam misisset nisi multis blanditijs incantatus. Dein simul atque sum ausus rogare, ut tribus uerbis indicare dignaretur quid offenderet, protinus sumpsit hostiles serps. Sed si est tam candidus quam uult uideri, quare loca quæ correxeram tam furiose exagitat? Nesciebat? Nec id fatetur, nec decet hoc hominem, qui fratri crimem hæreseos impingit, potuerat minimo negotio conferre loca. Ergo si sciebat ut uult uideri, saltem id debebat admonere lectorem in suo uolumine, hic Erasmus pa-
rum

rum est caute loquutus, sed aliàs explicat quid senserit. Aliàs excusat suam intēperantiam, quod scripserit ad cautelam. At alij Beda doctiores ita scribunt ad cautelam. Hūc locū aliquis calumniari posset, sed illis & illis locis, & hoc eodē ope palàm exprimit sensum catholicum. Hoc Beda compluribus poterat locis. Id si fecisset, simul & cauisset infirmo lectori, & proximum non læsisset calumnia, nec multorum animos inflammasset in odium & obrectationem. Sed aliud molitur Bedæ spiritus quo agitur.

Sæpe prouocat me ad exemplum Augustini. Quando Augustinus recantat quæ bene scripserat. Nonne ad false obiecta fortiter respondet? Mira uero temeritas, quòd cum Beda sordida scheda denunciaret, ut ab ædendis libris temperarem, donec ipse præclarum opus obsolueret, malui principum & eruditorum uoluntati morem gerere. Non suspicabar sub isto misero corpusculo, latere tantum Phalaridem. Quin ipse nunc imitatur Augustinum, ut furiosum illum librum suum, iuxta regis edictum aboleat, si pium est Augustini exemplo male scripta corrigere? Sed fecit hoc quod futurum prædixeram, & quod solent effrontes, quodque apud Maronem faciunt pastores Damceras & Coridon, ad obiecta nihil respondēt, quoniam non possunt, sed quod est facillimum, conuitia conuitijs aggerant atque ita uincunt.

Nihil

Nihil facit nisi adhibitis in consilium amicis, at ipsa res declarat illum, nullos amicos magis adhibere in consilium, quàm consultores pessimos, iram, odium, liuorem, impudentiam & gloriam. Tam Theologice præfatus orditur. Ac primum singularis modestiæ nobis specimen ædit, profitens nec sacratissimam facultatem nec ipsum id uelle, ut hos Bedæ libros p̄ canonicis scripturis habeamus. Quanto periculo uir pius liberauit orbem. Scilicet hoc erat futurum, ni in tēpore monuisset. Atq; hoc colore putat affatim excusatū, quicquid uel delirat, uel furit in scriptis suis. Detur hæc uenia moderate scribentibus, non illi qui tanto supercilio, tanta rabie pronuntiat ac deblaterat in ea quæ non legit, quæ nõ intelligit, qui manifesta calumnia deprauat pie dicta, qui nusquam nõ crepat hæreses & blasphemias, qui nihil spirat, nisi odium parricidiale, qui calūnijs & mendacijs impudentibus rem gerit. Is postea nobis dicet, homo sum, labi possum, bono animo scripsi.

Præfatus se uelle ab omnibus conuictijs abstinere, nõ se meluocat mea iuramenta execrabilia. Illius iusiurandū sacrosanctum est. Et hic etiam se deum facit, pronuntians de occultis mentium.

Ergo fieri potest ut Beda quoque lapsus sit in libris suis. Quid igitur inter Erasmus & Bedam interest? Intentio discernit nos, Beda quicquid scribit, scribit pia intentione cooperante deo, Erasmus impia. Quam bellā
sibi

sibi fenestram aperit hic *ναρδίο γυώσκω*. Et hic maliciosa sua uafricie cōiungit Lutherum, Erasmmum & Fabrum, & addit per humanitatis artes theologizantium, quasi Lutherus rudis sit scholasticæ theologiæ, Faber philosophiæ. Ac perpetuo iungit me cum Fabro. Quam ob rem. Ut possit orbem conuiciorum absoluere, ut si qd nō quadret in me, quadret in Fabrum. Si quid minus hæret in Fabrum hæreat in Lutherū. Et hinc ille circulus toties repetitus, Lutherus, Faber, Erasmus. Alioqui non haberent locum illa de corruptis, addictis, de discipulis, de præseruatis, quum nihil horum in me cōpetat.

Ob piam igitur intentionem omnia quæ scribit Beda sunt approbanda, iuxta sensum scribentis intellectui consentaneum, & ut ille sensus defendatur, aliorum pie scripta, debēt in prauum detorqueri. Repperit Beda colorem, quo sua omnia excuset, sed interim usurpat sibi partes dei, quum de cordis intentione iudicet. Vnde illi constat quod paraphrases impio animo scripserim? Si testet Christum, clamabit, execrabile ius iurandum. Gloriatum illud admirandum opus denuo Coloniae fuisse excusum, quasi mirum sit alicubi reperiri unum atq; alterum Bedæ similem. Ex illa Academia primum ortum est hoc incendium, dum Reuchlinum exagitant, & tamen excusi operis poenituit typographos, quia nemo dignabatur emere. Verū ut gloriae excusum, ita silet, quod idem opus regis ædicto fuerit

Lutetiæ distrahi uetitū. Id ædictum ne grauaretur facultas, ipse Beda sacro suo ore bibliopolis ædere coactus est, quanquam nihilo secius clam distrahebatur, delusa regis autoritate, quæ mirum quantum laudatur, quum reponit statuam adorandam. Eos qui nescio quid ædiderunt aduersus Bedam, in fauorem ut uidetur Fabri ac meum, quum ignoret qui sint, tamen appellat clancularios Lutheranos. Quid nisi? Quisquis nō magnifice sentit de Beda, non potest nō esse Lutheranus. Hanc legē Louanij sanxisse dicit Nicolaus Ecmōdanus. Quisquis mihi non aperit caput nec assurgit, nec meas audit conciones, certo certius habetote illum esse Lutheranum. An nemo potest Fabro aut Erasmo amicus esse, nisi protinus fiat Lutheranus? Quin potius suspicor istos quicumq; sunt, nec amore Lutheri, Fabri aut Erasmi facere quod faciunt, sed odio Bedæ, cuius nomen sic inuisum est bonis omnibus, ut istam celeberrimam Academiam, & sacratissimam facultatē in nonnullam odij portionem uocet. Mira uafricie narrat historiam, regem Christianissimum laudat, uidelicet alianum ex apologis referens catellæ imitatorē, quòd ædicto iusserit, ut duodecim articulos in Bedam notatos, tota uniuersitas aut probaret aut dānaret, idē quā primū, nec id solito more, sed euidenter & expresse. Rex Christianissimus negat se perpessurum in suo regno monstra blasphemias & hæreses. Hoc in genere quum

quum illi perpetuum sit, non erat necesse testari. Verū illud potius in Bedam dictum uidetur. Delatū enim erat Christianissimo regi, duodecim articulos scetere blasphemijs & hæreticis erroribus. Hoc Beda satis rhetorice dissimulat, quanquam non didicit rhetoricam, & ad suum detorquet cōmodum. Merito laudat regis pietatem, sed quur illi non obtemperatum est, quum illius pietas uetaret distrahi treis libros? Quur nihilo secius distracti sunt? Vbi hic erat regis pietas? Quare rex iussit supprimi libros? Honoris opinor gratia, quod indignum iudicaret tales margaritas proijci porcis, & sanctum canibus. Et ubi tum erat illud Pauli non semel iubentis obedire principibus, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Verum quoties aduersus Bedam facit ædictum, non habet pondus, sed detorquetur ad sensum ipsius intellectui consentaneum.

Dira minitatur his, qui libellis nescio quibus ipsum impetierunt. At quum Lambertus Campester falsaret mea colloquia, quum nuper æditus sit libellus plusquā furiosus ficto titulo, nullo typographi aut loci nomine, Beda fruitur aliena insania, & fortassis sua, neque queritur. Hæc est Bedæ iusticia. Multa cōminiscitur, quare quod rex ilico fieri iubebat, tam diu dilatatum sit. Iam enim ut opinor plusquam annus est. Atqui si ædictum regium fuisset in rem Bedæ, uel improbitate perpulisset Academiam ad absoluendum negocium. Ut

omittā multa ualde Bedaice dicta, quos prius appellauit defensores hæreseon & hostes Catholicorū, quorū ppugnator est Beda, eos nūc rogat, cur si erroris odio mouebātur, nō ad illū miserint suos articulos, quorū nō apposuerint nomen suū? Non patrocinaror illis, quorum factum damno, sed quorū Beda non prædicat fidem suam in Germania? Aut quorū non persequitur illos qui Lutetiæ famosos libellos ædunt in Erasmus?

Rursus numerat nobis suos articulos, in Fabrum CCCLII. in Erasmū CXCVIII. In sūma DL, sed addere debebat, exceptis mendacijs & calumnijs. Mirum artificium, ubiq; nos duos coniungere. Beda habet aurículas duas, pedes totidem, Asinus indicus habet aurículas duas, pedes quatuor, cornu unum, si in summam conferas, reperiēs XI. Si rex Christianissimus egeret morione, quem alium ascisceret potius quā hunc Bedam, tam serio ridiculum? Sed quis dubitet de scriptis Bedæ, posteaquam summi Germaniæ theologi litteris suis testati sunt, deum in eis libris ipsi fuisse *σωτηρ* γόρ. Mox Colonienſis academia cœpit illi indyta esse, posteaquam illic diuinum opus excusum est. Et quid aliud possit esse quā summus theologus, qui Bedæ scripta miratur? Quancq; suspicor illum usum heterosi, & ex theologo fecisse theologos. Quum toties fingat se iudicium alijs deferre, tamen subinde inculcat se certum esse, quod nullus bonus theologus non sit omnia probaturus.

baturus quæ scripsit, duntaxat iuxta sensum ipsius: de
 inde nullum fore bonum theologum, qui non dicet
 meos libros damnandos. Post tam graue præiudiciū
 quis audebit aduersus Bedæ libros hiscere, nisi statim
 audire uelit, malus theologus & Lutheranus? Iam qd
 si ego proferam epistolas theologorum complures, in
 ter quos & episcopi sunt, adeo uitæ sanctimonía, recon
 dita doctrina, sobrio iudicio præcellentes, ut Beda sit
 indignus, qui illis matulam porrigat, saluus sit aurium
 honos, num protinus omnes erunt mali theologi,
 & hæreseon fautores? Vtrum hic agitur de sensibus
 Bedæ, an potius de calumnijs, quas impingit im
 meritis, de mendacijs quas sine fronte profundit, de
 blasphemijs, iuxta sensum eorū qui uere diligunt Chri
 sti gloriam. Incusat suam memoriam, quæ nihil reti
 net eorum quæ legit, quasi pilo felicius esset ingenium.
 Atqui quum opus sit scripturo multarum rerū memo
 ria, quin alijs cessit istam prouinciam? Totā fermè ata
 tem detriuit in quæstiunculis Scoticis, nunc penè sexa
 genarius incipit legere Augustinū, hoc est uersat in alio
 mundo, quem ideo non tenet memoria, quia non intel
 ligit. Trāsilio quæ blāterat in articulos Fabri, quācūq; ali
 quāto modestius quā in me, formidine fustis: nec tue
 bor, si quid ineptierunt qui libellis anonymis ludūt, nul
 lius maiore malo quā meo. Tantum obiter indicatu
 rus sum, Bedæ deploratam impudentiā. Asseuerat hęc

propositionem, dies iudicij incognitus est filio dei &c. esse in fide erroneam. Sed addit secundum sensum quē primum facit. Primum hæc uerba nusquam sunt in scriptis meis. Quis enim nunc dicit diem esse incognitum Christo, sed uerissimū est, Christū quum fuisset in carne, sic fuisse discipulis loquutū. At maior debebatur reuerentia scripturæ euangelicæ, quàm Beda tribuit, hæc propositio falsa est. Satis erat dicere, talis huius sermonis interpretatio est in fide erronea. Sed Beda ubique uidetur plus deferre suis distinctiunculis quàm auctoritati scripturæ diuinæ. Ad locum qui est in epistola ad Casarem, quum abunde responderim, tamē Beda dissimulans repetit eandem calumniam: quum aio, quem solus pater norit, mutato uerbi modo, effeci ne quis possit ad meam personam referre: & si dictum fuisset, nouit, quid aliud poterat interpretari lector sobrius, nisi indicatum euangelij locum in quo talia habentur? Tam est impudens, ut scribat in opus, quod nunquam legit, & non lecta responsione, aut certe non intellecta, pergat calumniari quasi nihil sit responsum. Sed quid refert illum legere, quum prius effluat è memoria, quàm influxerit? Quorsum opus erat hic philosophari, quod solus, non excludat alias personas, quum Marcus expresse filiū excludat? Sed hic sermo Marci iuxta sensum grammaticum, inquit, est erroneus in fide, siue sentias de diuina natura Christi, siue de humana. At
 iste

iste sensus grāmaticus mihi ne per somniū quidē unq̄
 in mentem uenit, & reddidi causam idoneam, quā ibi
 non explicauerim uerba Christi. Nec est paraphrastæ,
 omnes scripturæ difficultates enarrare. Quod si meis
 uerbis offendetur lector, quæ ex euangelio recito, mul-
 to magis offendetur ipso euāgelio. Et quum in mea re-
 sponſione monuerim, me multis locis explicare sensum
 eiusmodi locorum, nominatim quendam indicans qui
 tum forte occurrebat, tamen iste perfricta fronte, confir-
 mat me semper in paraphrasibus sequi sensum gram-
 maticum. O linguam ferro reſecandam. Ac triplicē lo-
 ci expositionem quum in paraphrasibus alicubi cōple-
 ctar, quum sit apud eos autores in quibus potissimum
 uersor, tamen uideri uult mihi nihil tale uenisse in men-
 tem, priusq̄ ipse nos doceret. Nec mirū, omnia quæ le-
 git Beda in talibus autoribus, sunt illi noua, nec putat
 a quoq̄ ante lecta. Et interim nec mēdacia depellit, nec
 calumnias quas illi in os impegi. Sed Beda catholice lo-
 quutus est secundū suū sensum, bona intentione, & ad
 cautelā. Applaudite zelotæ. Etiā nomē inuidet meis pa-
 raphrasibus, in q̄bus requirit breuitatē. Præscribat igitur
 nobis, quot uerba liceat addere. Sed q̄ cōuenit, ut in me
 requirat breuitatē, & incuset, q̄ nō explicauerim triplex cō-
 mentū. Nec tam excusauit breuitatem q̄ personam lo-
 quentis, cui non potui tribuere sermonem interpretan-
 tis. Et tamen illa ipsa uerba quæ calumniatur Beda,

non

nō repugnāt sensui mystico, imò subinducant. Quoniã pater sic intelligit expedire salutē uestrã, sibi uni seruat hoc arcanũ: uni, nō excludit alias personas, & sibi seruat qui nō mandat prædicandum, & filius legatus, hoc quodammodo nescit, quod non recepit euulgandum. Quid hac calumniã de uerbis maliciosius? Et huius generis sunt omnia ferè Bedaica. In uno capite Lucæ, sum prolixior, explicans illud, incipiens à Mose & prophetis, & facio Christum ea loquentem, qualia probabile est illum dixisse. In cæteris uideor mihi non excedere modum paraphrasis. Quis autem præscripsit huic rei modum ante Bedam? Hic re feliciter perorata, expatiatur in locum communem, me esse Proteum, & eloquentiam sine sapientiã multum officere ciuitatibus. Et quicquid excusat Erasmus, tamē esse uerum illud lepidissimum Stunicae prouerbiũ, aut Erasmus Lutherissat, aut Erasmissat Lutherus. O morionem. Addeamus & hoc adagiũ, aut Corcebus Bedaissat, aut Beda Corcebissat. Quid ais? Si paraphrasi explicē illud Pauli, Regnum dei nō est esca & potus: aut illud, Noli iudicare fratrem in cibo & potu: non refert, utrum hoc sub Pauli persona ut illo tempore dictum proponatur, an hodie sub persona Erasmi? Id quum perspicuum sit & pueris, tamen Beda non potest diuinare, quid sit personæ decorum, tãtum adsuetus cõclusionibus & corollarijs. Notat quòd in Diatriba cum Luthero tantum

tum tres tractē quæstiones, nec asseram, sed alijs iudicium deferam. An non satis asserit, qui solide argumētatur? Et in initio libelli tracto de autoritate Ecclesiæ & ueterum orthodoxorum, unde pendet tota Lutheri causa, & tamē audet dicere, q̄ ea disputatio nihil offecerit causæ Lutheri. Atqui Lutherus ipse fatetur, me petisse totius negocij sui caput. Addit, quòd scripserim, eò compulsus autoritate principū. Quòd silui erat modestiæ, quòd obtemperauī pietatis. Bedam quis huc furoris adegit? Amici prædicti, quos habet à cōsilijs. Sed laudauī quiddam in Luthero. Quid tum? Nihil in eo probādum, quemadmodū Beda nihil probat in Erasmo? At Ecmōdanus euulgans diploma pontificis in Lutherum, appellauit illum uirum doctum, scripsisse quosdam libros in quibus nihil inesset erroris. Id audiui præsens, Quo plus tribuimus operibus nostris, hoc minus tribuimus bonitati diuinæ, cui debētur omnia. Et si quid in benefactis nostrum est, extenuare pietatis est, ut extollamus diuinā misericordiā. Hactenus probo Lutherum, quum Beda probet eos qui sua bona opera uendunt heminatim. Nouit enim Beda quantū emolumenti colligatur ex huiusmodi nundinationibus operum. Itaq̄ quoniam uere græcorū prouerbio dictum est, χαλεπὸν χορίων κύναι γέναι, non mirū si nolit auelli. Cætera quæ disseruit Lutherus de bonis operibus, si probassem, non refellissem in eodem libello.

Theologi scholastici plus tribuunt Augustino quàm Hieronymo, aut Ambrosio, Hoc alicubi scripsit Erasmus. Quis hoc negat? Sed offendunt hæc uerba, in scholis occuparunt tyrannidem. Hoc pulcherrime quadrat in Bedam ac Bedæ similes. Aio me plus præ affectus colligere ex una pagina Origenis quàm ex decem Augustini. Num ideo probo, si quid lapsus est Origenes? Aut nū protinus mihi putet Augustinus? Quid mihi uis ueniat dico, si Beda plus pietatis colligit ex Scoto, & ex resumptis suis, fruatur. Vbi uero cōtemno Gregoriū? Imò mihi uidetur aliquando castius tractare sacras literas, quàm Augustinus. Reliqua conuicia de regno meo, non minus me delectarunt, quàm olim Herculem rusticus ille Lindius.

Ad x articulum.

Rursus hunc tractat, quasi nihil omnino responsum sit, quum plus octies ad ista responderim. Quid faciam isti rabulæ? Ait me abusum uocabulo iniuriæ, quum aio, iniuriam iniuriâ repellat, imò proprie sum usus, ne legitimam animaduersionem excluderem. Aio, ut ius armorum Christianis in totum excuteret. Rursus indico, de quibus armis loquar, quoniam præ miseram omnem ulciscendi libidinem, de ultione loquor quam dicitur ira non iustitia. Et utcūque accipias, si spectas personam Christi, cuius uerba interpretatur

Euā.

Euangēsta, si apostolos & illa nascentis ecclesiæ primordia, uerissimum est, ius omne bellandi fuisse interdūctum Christianis. Denique quod expono, commētum est orthodoxorum. Et hic quiritatur ad reges omnes & Cæsarem, quasi illis de manibus arma excutiam, palam & suo more mentiens. Utinam nulla esset bellandi necessitas. Atqui tot locis doceo, qua moderatione bellandum sit. An hoc est damnantis bellum? Sed Beda nihil legit nisi quod calumniatur. Nescio qualis sit Bedæ zelus, Nusquam acrius incandescit, quàm quum attingitur fiducia bonorum operum, cultus imaginū. Quidam in concione, loco salutationis angelicæ, inuocari iussit diuinum spiritū. Nonne periclitabatur ibi tota ecclesia, nisi Beda præstitisset Atlantem? De uera ac spirituali pietate nulla illi cura est. Totam horū temporum calamitatem imputari uult scriptis Fabri & Erasmi. Quo argumento? Quia post æditos libros nostros accidit. Ego uicissim illi imputo Romanæ urbis miserabilem ruinam, quia postquam ædidit suos maledicos libros Beda, accidit illud excidium. Et hic addit, omnes ecclesiæ procures dormitasse, solo uigilante Beda. Quantum illi debet ecclesia.

Ad XI.

Si Christus in terris agens exegit à suis ieiunium quemadmodum Ioannes à suis, doceat Beda. De ieiunijs quæ lex exegit non loquor, nec de ieiunijs

post ab ecclesiæ primatibus indictis, Quo modo sit intelligendum de prolixè & semper orādo, & paucis orādo, pluribus explicui locis, & in paraphrasibus, & in annotationibus, & in libello de modo orandi dilucide expediui, & melius quàm Beda, qui nobis distinxit preces publicas & priuatas. Sed uenenum latet in gerundio, orandum: docuit orare, recte erat, docuit orandum, hæreticum. ó tricas uerborum. Quod Christus docuit facere, utrum faciendum est an non? Et precatio dominica utrum breuis est an nō? Hanc præscripsit Christus. Sed damno prolixas preces, quæ fiunt in templis, Vt compendio respondeam, mentitur Beda, nec id facit insolens. Christus non dixit simpliciter, nolite multum loqui, sed addit, sicut gentes faciūt, Nec paucis locis doceo, nihil fuisse semper maiori studio Christianis, quàm deprecarì non sine uigilia & ieiunio. Et tamen nihilo deterius haberet religio Christiana, si publicæ preces aliquanto breuiiores essent, modo tanto feruentiores. Postremo Diuus Augustinus laudat breues precatiunculas, subinde cū affectu eiāculatas. Atq; hic obiter rixatur cum Fabro, quasi debeam pro illo pœnas dependere. Beda fortassis Euchitarū causam agit, qui psalmos suos frigide demurmuratos nec intellectos, numero uēditant, quemadmodum uenduntur oua & mala.

Ad XII.

Propositio respicit eandem hæresim, hoc non intellexit

tellexit Erasmus, ait Beda. Imò prologo testatus sum, Bedam ubiq; connectere Lutherum, Fabrum & Erasmus, ut faciat locū calumniæ. Quum mea propositio sit sententia Pauli, qui magis respicit hæresim Lutheri, q̄ Pauli: Sed docet me idē sensisse. Quid? Opera bona nihil cōferre ad salutem? Imò nihil in omnibus scriptis meis ago frequentius, q̄ ut prouocem ad pios mores, nec aliā prædico fidem, q̄ per dilectionē operantē. Quur ex his locis innumeris nullum adducit? Decerpit quædam maliciose, dissimulans ad illa abunde responsum esse. Nullū, inquam, est opus hominis ita bonū, ut mereatur præmium uitæ æternæ. An hoc consentit cū eo, nihil referre qualia nostra sint opera? Dico opus hominis, quota uero portio nostra est in bono opere? Et confero hoc opus cum præmio uitæ æternæ, quum aio ita bonum. Si nostra opera æquāt præmium æternæ uitæ, agnosco errorem. Sin multo secus habet res, agnoscat Beda calumniam suam. Reuocatur & illud, Sola credulitas uia est ad immortalitatem. Negat igitur Beda, fidem ostium esse salutis. Et ad hæc quum responderim, impudenter dissimulat. Quanc̄ ubiq; ferè Paraphrasis agit de meritis Iudaicis præcedentibus baptisimum, quæadmodum in eo quod citat, Beneficium Christi soli fidei datur non meritis. Huiusmodi sententijs quum undiq; scateat Paulus, & Petrus, tamen Beda pronūciat hæreticas, nec usquam aliud uidetur age-

re, quàm ut Euangelici spiritus uigorem extinguat suis frigidis cauillationibus.

Quum præsidium sit latinis principale auxilium, quum in bonis operibus minima pars sit hominis, tamen hæreticum putat, si quis uetet hominem præsidia salutis in suis operibus collocare.

Nusquam nego ex bonis operibus ali spem ac fiduciam, nec usquam doceo post baptismum non esse studendum bonis operibus, imò palàm execror eos qui diuersa docent. Et tamen colligit pariter de Fabro, Luthero & Erasmo, quasi simul doceamus bona opera nihil adferre momenti ad salutem. Quid Lutherus aut Faber super his rebus doceat nescio: In meis scio nihil esse tale. Verum ut loquamur de operibus charitatis post baptismum, quis unquam orthodoxus docuit, nobis spem aut fiduciam esse collocandam in bonis operibus nostris, quatenus nostra sunt? Quis unquam sanctus hoc ausus est dicere? Ac non potius diffusus factis suis, confugit ad dei misericordiam? Necessaria sunt bona opera, sint, exceptis ut aiunt excipiendis, sed quis in illis ponit salutis fiduciam? Male dictus qui confidit in homine. Et quum hæc tam stolidè deblaterarit, addit atrocem clausulam, clamitans non esse tolerandos eiusmodi libros in Ecclesia, tam pestiferis refertos erroribus. Imò nihil doceri potest no
stræ

stræ religioni perniciosius, quàm operum humano-
rum fiducia, siue loquaris de crassis & ceremonialibus,
siue de quibuscunque, siue de his quæ præcedunt bap-
tismum, siue de his quæ sequuntur. Et si Christia-
nissimus rex satis pernoscet istius Bedæ ingenium, non
fineret illum suis sycophantijs celebrem illam acade-
miam inficere pariter & dedecorare, sed aliquò in ter-
ras ultimas deportari iuberet. Quod utinam concedat
ecclesiæ & fidei catholicæ pius & misericors protector
deus Amen.

Post hæc Beda noster ex censore fit notarius, uel
quod ipsi magis blanditur, notularius.

Ad dogma quartum quintum & sextum notat,
quòd ex orthodoxorum commentarijs reddens rati-
onem, quare Christus negauerit filium hominis sci-
re diem extremum, aio, ni ita fuisset loquutus, nec con-
solatus fuisset animos suorum, nec sciscitandi studium
compescuisset.

Hic Beda conatur docere, me significasse quòd
Christus non potuerit suos alio modo uel compesce-
re uel consolari. Hoc obiici potest omnibus qui ex-
plicant rationem humanæ dispensationis Christi. Ni-
si quis renatus fuerit, &cætera. clamet hic quoque, an
deus non potuit alium aditum patefacere in regnum
cælorum? Non disputamus miserande Beda, quid po-
tuerit deus, sed quid illi dispensationi congruerit, non

cōpescuisset, nō cōsolatus fuisset tali sermone, iuxta rationem destinati consilij. Alia calumnia: si hoc uoluisset Christus quod diuino, dixisset ex animo uerba discipulis, unde certo colligerent eum non esse deum. Imò hoc congruebat illi dispensationi, ut discipuli multa ueluti per somnium intelligerent, nec intelligerēt, & Christus sciebat illos nō intellecturos quod dicebat. Iam si hinc certo colligi poterat non esse deum, multo magis illinc colligi poterat, quòd esurijt, quòd delassatus est, quòd indoluit, quòd mortuus est. Postremo suspicari poterant, quod diuina natura nondum reuelarēt humanam diem illum. Hoc mihi tamen ex superfluo dicitur, quā nihil simile sentiam, Quæso lector, nonne uides bellas notulas?

Post hæc mire destomachatur, mihi cū letheū somnū obijcit, sed adeo ridicule, ut uix referre libeat. Et si maxime libeat, nō satis intelligo quid sibi uelit. Si paraphrasis, inquam, mea sic Christum fecisset loquētem, Scio quidē sed uobis nescio &c. Quid enim, inquit Beda, confert apostolis, quorum animæ cœlum feliciter intrarunt ante annos quadringentos supra mille, Erasmeica paraphrasis? Atq; hic mire gestit noster morio, cōtra stupet, dormit altum, desipit, deprehensus est Erasmus, nec diuinare possum quid homini acciderit, nisi quod suspicor hoc illum male habere, quòd hodie paraphrasis, id est, Erasmus ipse (sic enim interpretatur Beda) sollicitus

licitus est, ne apostoli fraudentur consolatione, quum nunc in caelis agentes, nulla egeant consolatione. Quo quid unquam stultius dixit Calietus aut Nago? In paraphrasi explico sententiam Christi Petrum increpantis, uade retro satanas &c. Quum hic itidem non exclamat, indignum facinus, Erasmus reprehendit Petrum in caelo cum Christo regnantem. Adeo miser non intelligit, quid sit personae ratio. Idem dico in paraphrasi quod Chrysostomus in commentario. Ille pie dixit, ego insano, o theologum, o censorem, o syndicum, o Bedam. Ad dogma septimum, Beda omnino uult nos regerere malum, hoc est, iniuriam iniuria pensitare. Nam iusticia qua magistratus legitime punit nocentem, non est malum sed bonum, nec iniuria sed ius, & Notularius manifesto falsum colligit, me ius armorum in totum excutere Christianis. Atque sic agit hic Beda, quasi duriciae Iudaeorum non aliqua permessa sint, quae nobis non conceduntur, ueluti remedium zelotypiae, ac diuortium leuibus etiam de causis. Aut quasi nullum sit odium, nisi quod optat alteri sempiternum exitium. Nam hoc odio uidetur potissimum laborare Beda, ad cuius intellectum prauum, multa perperam dicimus.

Rursus mouet rixam, quod animam dixi pro uita corporis, & uult uideri me tam insanum, ut existimem Christi animam, hoc est, substantiam animae uel interisse morte, uel in aeternum damnatam. Si frequenter scri-

ptura ponit animam pro uita corporis, quur Erasmus ignoranter loquutus est? Imò si dominus in eadem sententia bis animam nominans, priore loco sentit de uita corporis, posteriore de salute spiritus, ut, q dilexerit animam suam perdet, qui perdiderit, inueniet, quur mihi impingit calumniã quæ recidit in Christũ? Et hic est, qui negat se iam olim uel in leuioribus rebus desisse mentiri, quũ huius generis innumera effundat. Videtur autem sentire, leuius esse mentiri in rebus maximis quã in minimis. O cœlũ ô terra, ô maria Neptuni. Erasmus falsi crimẽ comisit in Bedam. In sacra censura Bedæ, amanuensis aut typographus omisit aduerbiũ, gratis. Quoties tale crimẽ in meis admisit Beda? Sed qd refert: omissum esse in censura, quũ tota respõsione nihil aliud audias quã gratis? Verũ nescio in quem stõmache tur. Certe in meis supputationibus additur gratis. Litigat opinor cũ libello qdã anonymo, Repetit q callidissima dicẽdi arte, faueã abolẽdis festis, canonicis ieiunijs, religionis uotis, formis uestiũ, ac ciborũ delectui. Imò hoc impudentissime mentitur Beda. Et hic rursus expatiat debacchãs in alienũ institutũ, de quo iudicat, quũ non intelligat rei circũstantias, simul iniuriã faciens illi, cuius est irrefragabilis autoritas quies pro ipso facit, & iudicans de aliena cõscientia, quod sibi deus reseruatũ uoluit. Neq; raro nobis occinit illud Bernardi, sed suis uerbis ob inopiam memoriæ: Nõ placet deo quicquid obtuleris, neglecto eo ad quod teneris. Ergo si Beda ui

deret hominē de uita periclitantē, sineret illū interire, & diceret preces uespertinas. Sic enim argumētatur, quasi solū hoc debeat spiritui sancto, quod humanis cōstitutionibus præsriptū est, charismata meliora, non spectēt ad spiritū sanctū. Multa itē suo iure mētitur, quod improbē ordines religiosorū, quū multos cōfirmarim uacillantes. Sed hac de re breuī respōsurus sum accuratius, quādo ita uult. Interim precor ut dñi misericordia liberet ipsum isto spiritu sycophantico, & ad oēm maliciā inflāmato. Prætereo nugas aliquot pluscūq; pueriles. Arrodit denuo, de quinq; uiris & sexto Samaritanæ, quos ideo negauī uiros, quod eos licet in matrimonio, tamen ad libidinem habuerit. Atqui hoc docet Tertulianus in libello de monogamia, & idem ni fallor, affirmat Hieronymus. Certe pbabilis est sententia. Nec Beda potest docere contrariū, præsertim quū in scripturis uir pro legitimo marito usurpetur, non pro amatore.

Assert. 7. Quū toties declararim, in paraphrasi me loquē de opibus baptismū præcedētibus, tñ Beda dissimulat ut sit locus calūniæ. Dissimulat item quod docui, sola, frequenter usurpari pro præcipua. Assert. 8. Quū loquar de testimoniū declaratiōe, Beda interpretat de simplicitate essentiæ. An non potuit patris, testimonium, siue Beda malit testificatio, innotescere sine filij testimonio? Tum enim filium multi non credebant. Iudæos illos crassiores, filium & spiritum sanctum aut

ignorasse, aut per nebulam intellexisse, non mea est assertio, sed orthodoxorum ueterum.

Assertio 9. Imò Augustinus ubiq; defendit, Pharaonem non potuisse non peccare, quod ad ipsum attinebat, & tamen non fuisse innocuum. Nec statim innocens est, qui sua cupiditate uictus peccat. Quisquis peccat, iuxta Augustinũ hactenus libere agit, quia sua uoluntate peccat, hactenus non libere, quia peruersam uoluntatem non potest ex se mutare.

Assertio 11. Angelos propter hominem creatos manifeste docet. Paulus, appellans eos ministratorios spiritus. Nec dubito an angelus sit perfectior homine secundum naturam, ut nugatur Beda, sed an simpliciter sit perfectior, quod dissimulat Beda. Certe beatam uirginem credimus angelis perfectiorem. Porrò quod me significo summum theologorum, Beda summa ut solet, mentis impudẽtia. Nihil tracto in theologia quod à grammatico tractari non posset. Quandoquidem & Badius scripsit in epistolas Pauli, sequutus nescio quẽ obscurum, mihi non licet ex probatissimis ecclesiæ doctoribus concinnare paraphrases.

Assertio 12. Quid faciam isti lebeti Dodonæo, semper eadem recinẽti. Christus dedocuit delectũ ciborum, & eum delectũ reuocare nõ erat fas apostolorum tẽporibus. Hæc nihil ad cõstitutiones Francisci ac Benedicti.

Assertio 13. Beda interpretatur imputat pro exprobrat.

brat. Exprobrat ad pœnitentiam, sed non imputat ad hoc, quo minus baptizentur æque atq; Iudæi. Hoc me sentire, sermonis mei tenor indicat.

Affertio 14. Qui infirmitate lapsus peccatum suum agnoscit, uidelicet pœnitens, iam incipit habere bonam conscientiam. Sed quoniam ex numeris à Beda notatis nihil potui inuenire, multa cogor omittere.

Affertio 15. An Græci recte faciant uiderint alij, certe hoc hodie faciunt, & sacerdotum continentia sic faueo, ut uehementer doleam apud illos esse tantum incontinentia. Verum ut nunc sunt res, dubitari potest, utrum minus sit mali sacerdotibus cōcedere coniugiū, an pati tam impurum cœlibatum, nec tamē loquor de consecratis, sed consecrandis.

Affertio 16. ex libris supputationū. Meras nugas adfert, ostēdi uerū esse quod dixi, docui titulū in libris additū nō cogere nos, docui nullo concilio hoc fuisse decretū.

Affertio 17. Nugas agit, & abunde respondi multis locis. Belle sequitur, expositio scripturæ peti debet à doctis, ergo non est fas laicis euoluere sacros libros. Sic ratiocinatur Beda qui detritus est in dialectica.

Affertio 18. Nihil agit, nec respondet ad ea, quæ diximus in supputationibus. Nec me dixi nō credere, quod deprauat notularius, sed dubitare.

Affertio 19. Hic præter calumniā maliciosam, nihil est.

Affertio 20. Mera cauillatio est.

Affert. 6. 7. 8. 9. Abunde responsum est, quum alijs locis, tum in annotationibus 1. Corin. 7.

Affert. 10. 11. 12. suo more mentitur Beda, quod cōpluribus locis testor in meis litteris. Christus uoluit suos esse perfectos, & inter perfectos non est opus iureiurando. Nec usq̄ dico peccare quisquis iurat, sed à malo p̄fici, sicubi necessarium est iusiurandum.

Affert. 13. Quod carpit Beda, retulit episcopus Rossensis, Hieronymum ni fallor sequutus. Nec alterum sensum nego,

Affert. 18. Meras blaterat calumnias. Quin omnibus deus impartit uoluntatē cōtinentiæ? & quorūdā uolūtatem aliqua de causa destituit. Quis dixit Paulo non p̄sto fuisse gratiam ad continentiam? Imò sæpius doctore Paulum non fuisse tentatum libidinis stimulis, sed hactenus non fuit p̄sto, quia non impetrauit quod orabat.

Affert. 19. 20. Vt omittam alias Bedæ nãnias, uide insigniter impudentem calumniã. Paulus scripsit, Volo omnes esse sicut ego sum, & aio quosdã putasse, Paulo fuisse uxore, ergo, inquit, uolebat omnes esse cōiugatos. Sterquiliniũ. Paulus si habebat uxorem, abstinebat ab usu cōiugij. Hactenus uolebat oēs sui similes esse. Et hic est ille qui nihil mētitur, nihil calumniatur, sed fraternam charitate facit omnia.

Affert.

Assert. 21, 22. nihil est responsione dignum. Calumniatur & mentitur Beda suo iure, suoq; more.

Assertio 23. Mira sed non noua Bedæ impudentia. Dixi primos scripturarū interpretes latinos ex Græcis hausisse quæ differebant, ueluti, Cyprianus, Tertullianus, Hieronymus, Ambrosius & Augustinus, & Beda sic interpretatur, quasi contemnam omnes theologos, qui Græce nesciunt. Scripsit hac de re Latomus, uerum, sed respondi.

Assertio 24. Quòd dubitarim unquam cum Eluidio de puritate uitæ beatæ uirginis, quod attinet ad peccatum, suo more mentitur Beda. Nunquam mihi ea cogitatio uenit in mentem. Si impius est qui de conceptione illius dubitat, magis impij sunt ueteres orthodoxi, qui laudis hoc uni Christo tribuunt. Nec locum opinor ita à me positum, pro quo animo, refert quomodo, nec numerus illius indicat mihi suum locum, fortasse corruptus. Quanquam hic quoq; dissimulata responsione mea, repetit calumniam.

Assert. 25, 26. Meras nugas agit. In concilijs nusquā præcipitur hanc epistolam habendam pro Pauli, ita ut qui dubitet de autore sapiat hæresim. Alioqui mecum oportet accuset Hieronymum & Augustinum, quos doceo de autore dubitasse post Nicænum concilium, & fortasse Carthaginense.

Assertio 27, 28. Nihil habent responsione dignum.

Assert. 29

Assertio 29. Ego fateor me dubitare, doceat Beda quòd ad plenū intellexerit mysteriū diuinæ naturæ humanæ unitæ. Quòd aut̄ hominem posui pro humana natura, si blasphemū est, imputet Augustino, cæterisque orthodoxis q̄ nobis sic loquūtur, imputet ecclesiæ quæ sic canit. Quid opus erat hac cauillatione?

Assertio 30. Merū est nugamentū. Assumit, quod Ioseph perfecte nouerit Christū esse deū & hominē, assumit quòd patriarchæ timuerint semp̄ suis ne abuterēt. Et indicaui quomodo potuerit illi bene precari sine iniuria diuinitatis, quēadmodū deo precantes dicimus gloria tibi dñe. Deniq; stultam differētiā, benedixit illi, & benedixit illum, refelli, quam tamen repetit Beda dissimulans quid responderim.

Assertio 31. 32. 33. 34. Dixeram, an euidenter cognouerit, Beda sic ratiocinatur, quasi dubitē an ullo modo cognouerit. Deinde quod aio, probabile esse beatā uirginem curā egisse sui infantuli, more cæterarū matrum, quòd etiamsi sciebat esse deū, dubitare tñ poterat, quādo aut quomodo uellet diuinitatē suam proferre: quid habet hic Beda quod calumniatur?

Assertio 35. Ad hāc abunde respōdi. Quòd obediētia nō est, nisi ubi est maior & minor, falsum est, potest em̄ fieri ut præceptor obediat discipulo, aut amicus amico. Verbum debendi non est in scriptis meis. Pater iubet, filius exequit̄, fiat lux, & facta est. Nec hęc iussio tollit
aquali

æqualitatē naturæ, sed indicat originis principalitatē.
 Assertio 36. Assumit quod autor & causa idem ualeant apud latinos: Id falsum esse docui. Iubet me loquere more patrū, sic loquutus est Hilarius in libris de trinitate, multis locis. Si pater creat per filiū, omnia per ipsum facta sunt, relatio quædam est inter principium mandans, & inter filium exequentem.

Assert. 37. 38. 39. Mentitur hic Beda, id est suo more, me cōferre instituta monachorum, aut regulas Benedicti, Francisci, & Augustini cū idololatrijs, tantum noto abusum huius uocis religiones, multitudinis numero, quæ apud priscos nō reperiēbat, ut declararet instituta uaria Christianorū. Deinde quod negant alios religiosos esse, qui monachismum non sunt professi. Ut nihil pudet hunc furiosum rabulam.

Assert. 40. 41. 42. 43. Qm̄ nihil habēt, nisi rabiosam cū sūma uanitate maledicentiā, non est quod respondeā.

Assert. 44. 45. 46. Nihil adfert responsione dignū.

Assertio 47. De charitatis & fidei comparatione nūc nō disputo. Paulus illic nō affirmat, sed docendi gratia fingit fidē absq; charitate, & charitatē appellat, nō quālibet, sed eam proprie quæ inseruit cōmodis proximī. Ego fidem uiuā, & quoties datur facultas per dilectionē operantē, confero cū ipsis operibus. Beda cōfert fidē mortuā cū charitate. Porrò quod dixi, fide sola iustificari qui ueniūt ad baptismū, iusticiā quā ego uoco innocentia remissis peccatis, ille detorquet calumniose ad

ficia pietatis, quæ tota uita præstanda sunt.

Assert. 48. Si de patre filio & spiritu sancto recte dicimus sunt, quod in Ioanne legimus, tres sunt qui testimonium dant in cælo, itidem licebit de patre & filio dicere, duo sunt. Agit enim dominus ex legis præscripto, in ore duorum uel trium testium stat omne uerbum, quum ait, ego de me ipso testimonium perhibeo, & testimonium perhibet de me pater. Non enim congruit collectio, nisi aliquomodo liceat dicere duos testes. Iam durum est nobis præscribere, ne quibus uerbis utamur nisi compertis in diuinis uoluminibus, præsertim quum theologi recentiores tot uerbis ex philosophia cõfictis abutantur: sed caute addidit, quæ non recipit schola, quasi sit una theologorum schola, aut quasi scholæ nunquam errent. Quanquam ego nõ dixeram, duo testes sumus, sed duo sumus, ut responderet in ore duorum uel trium testium: nec erat causa quur Beda torqueret ad calumniam, quasi duo posuerim neutro genere, ubicunque tres sunt, ibi unus est, & duo. Iam sunt theologi scholastici, qui putant has propositiones, tres sapientes, tres omnipotentes, non esse impias, de rigore sermonis, sicut impiæ non sunt, tres sapiunt, & tres omnia possunt, modo intelligamus esse tres personas, quarum unaquæq; sapiat, sed eadem sapientia. Caterum quod pro testimonium dant, dixi tres testificantur, nescio quid sibi uelit Beda, Ioannes Græce scripsit, tres testificantes. Ad hanc

hanc calumniam quum accurate responderim, Beda nugatur quasi nihil sit responsum, Nec aliud illi superest, quod calumniatur, nisi quòd, duo sunt, de personis diuinis, nuscq̃ est in scripturis diuinis, Sed ubi est in scriptura, quod nobis ex Thoma recinit, cuius rythmis uideatur mire delectari, Nulla rei fit scissura, signi tantum fit fractura.

Affertio 50. admiscet de ieiunio, cuius non memini. De constitutionibus hominum non loquor, nec unquam eos defendi qui temere uescuntur, aut bibunt, aut uestiuntur, contra probatas hominum constitutiones: quod de Christo dixi, uerissimum est: & quòd his rebus apud multos plus satis tribuitur, uerissimum est.

Affertio 51. De uoce calumnia est, quanquam hæc narratio non est simplex, sed metaphoris inuoluta, quomodo prouerbia Salomonis uocamus parabolas. Pios autem dixi nescire sua opera, non quòd ignorant, sed quòd non iactarent. Nec enim illis uerbis res agetur, sed ita proponitur ad exemplum modestiæ. Quid est quod hic homo non trahat in calumniam?

Affert. 52. Abeat Beda cum suis Beguardis & Beguinis in rem suam, de quorum dogmate nunquam somniaui. Imò exposui uerba Pauli, quemadmodum exponunt orthodoxi, eos esse sub lege, qui metu abstinent

à peccando: pios & spiritu Christi afflatos, ad eum mō-
 dū nō esse sub lege, sed sponte facere plusq̃ lex exigit.
 Assertio 53. Hic nihil adfert præter rabiosa cōuicia, quū
 satis explanarim quid sentiā, in q̃ nō meū somniū, sed
 Paulū & ueteres orthodoxos interptes sum sequutus.
 Assertio 54. Simpliciter debet p̃ q̃ soluto nulla haben-
 da est gratia. Et sic deberi uitā aternā docet nos Beda.
 Deinde si utrūq̃ uerū est, & gratiā esse uitam aternā, &
 mercedē, quur alterū iuxta Pauli locū explicantem pa-
 raphrasi reprehēdit? An ubi Paulus appellat gratiā, ibi
 Paulo cōtradicens inducere præmij debiti mentionē?
 Deus hic iustus dicitur nō q̃ psoluat debita, sed quòd
 præstet promissa: & si quādo debere dicitur, ideo dicit̃,
 quia debet ex promisso suo, non ex merito nostro: tū
 quod Paulus aliquando uocat mercedē, intelligēdum
 est iuxta sensum diui Augustini, quòd deus sua dona
 coronat in nobis.

Assertio 55. Nusq̃ Beda magis declarat insignē men-
 tiendī impudentiam q̃ hic. Ne hic cōmemorem omīa,
 ubi doceo, dei matrem cōceptam in peccato, ubi uitā
 fuisse inquinatam peccato? Imò diuersam opinionē, ut
 magis piam præfero. Vbi probatos ordines, paganorū
 idolatrijs confero? Sed homo simpliciter furit. Dñs Ie-
 sus qui solet profligare dæmonia, sanet animam istius
 misere laborantem. Respōdens Fabro, dixi Christum
 iuxta naturam assumptam, longe infra angelos fuisse,
 non simpliciter, sed quatenus erat obnoxius & corpo-
 ris &

ris & animi doloribus ac morti. Verum hic loquutus sum de natura humana quā habet in caelis. Hoc satis indico quū aio Christū in caelis. Habet & nunc naturā humanam opinor, & hāc quā nunc habet postponere angelis, durum uidentur auribus meis. Et hoc docuit Beda, qui putat uirginem matrem etiamnum imperare filio cū patre regnanti, & uniuersum orbem gubernanti. Eat nunc Beda, & intonet hic sexcentis conuicijs.

Affertio 56. Ad hāc plus milies respondi, nec aliud hic Beda quā furit, magis egens exorcista quā refutatore.

Affertio 57. Beda ut solet usque seipsum superat. Negro apostolorum tempore fuisse praescriptū ciborū delictum, & Beda furit quasi negarim apostolos, uel ieiunasse, uel à cibus lautioribus interdū abstinuisse. Timotheus, inquit, bibebat aquam, uerū ex suo affectu non ex praescripto, sed ex praescripto Pauli bibebat uinum. Imò usque ad aetatem Augustini apparet nullum cibi genus fuisse uetitum, ecclesiae dūtaxat auctoritate. Miror neminem hunc hominem fideli medico committere.

Affertio 58. Quum nusquam non deliret Beda, hic ipsam superat delirationē. Negat uasrum dici in bonam partem, quū de Horatio dictum sit in laudē, Omne uasfer uitiū &c. Qui nouit simulare ac dissimulare, uasfer est. Id fieri potest, & solet, etiā in optimam partē. Nunc addo pia uasfricies, ut etiā si dixisset pia fraus, pia superbia, nihil futurū fuerit offēdiculi. Et ipse Paulus, dicit se fieri omnia omnibus. Sed uasfri nomē non inuenitur in litte-

ris sacris: dicat nobis Beda, ubi legat in litteris sacris, hominē debere salutis præsidia ponere in suis opibus, aut uitā æternā simpliciter deberi pijs? Deinde putat hæreticū, quod Hieronymus narrat, aræ titulum fuisse, dñs Asiæ Europæ & Africæ, dñs ignotis: & suspicat hoc à falsarijs admixtū Hieronymi cōmētarijs, aut Hieronymū post aliud sensisse. Vt & argumēto cōiecturali sū Paulus, inquit, secus narrasset titulū q̄ habebat, clamasset Atheniēses, mētiris. Omnino id fecissent, si fuissent Bedæ similes. Imò nō deerant apud ueteres, qui sciebāt unū esse deū, sed eū uarijs colī nominibus, & ubi multi sunt dī, ibi intelligit̄ unus. Nihil igit̄ est hic mēdacij, si p̄ dñs dixit deo. Sed nō egebat, inqt, Paulus hoc argumēto ad prædicādū Christū. Sed hoc dicit Hieron. q̄ forte cōspectū titulū uerterit in argumētū euāgelij p̄dicādi: & hæc est optima ratio, ex his quæ iā p̄suasa sunt, ducere auditorē in cognitionē cæterorū. furiosa sūt igit̄ om̄ia quæ Beda hic blaterat de mēdacio in sacris litteris. Porrò q̄ apli initio nō p̄tinus nec apud q̄s uis prædicarint Christū esse deū, indicāt om̄es orthodoxi ueteres, & res ipsa declarat. Et falsum est quod ait Beda, quū Paulus diceret se p̄dicare deū ignotū, expressisse Christum esse deum, quū id annotatū sit ab orthodoxis, q̄ in ea cōcōne, Christū appellet uirū. Sed deū absolute nominauit. Hic si uelim commorari, quanta patet dicendi sylua. Sed harum natiuarum iam me piget.

Assert. 59. Nullū uidi Græcū codicē, in quo nō habeat̄,

fran/

frangit, & hoc interpretatur orthodoxi ueteres, & ostēdi, frangēdi uerbū sonare distributionē cōsecrati corporis, nō distractionē. Ea uox habet apud Paulū 1. Cor. 10. Panis quē frangimus. Rursum xi. qd pro uobis frangit. Atq; ita legit Ambrosius, & fortassis alij plurimi: neq; em̄ uerisimile est Ambrosiū secus legisse q̄ tū legebat ecclesia Romana. Nec dāno alterā lectionē, nec eā rado ē libris latinis, tantū ingro unde nata sit uarietas lectionis. Quid igitur hic stomachatur Beda noster?

Asser. 60. Furiose debacchat, quod nouū testamentū explanauerim stilo paulo puriore, q̄ solent qdā. Atq; Basilius, Gregorius Nazianzenus, Chrysostomus, Hieronymus, multo eloquētius tractarunt sacros libros q̄ ego uel fecerim uel possim. Et tñ in paraphrasibus non parū deieci stilū meū ad simplicitatē Christianā. Quod si credit mea paraphrasi mutatum sermonē scripturæ, multum delirat, quū extet & legatur ab omnibus uetus æditio, incolumis & integra; & si illa non extaret, extant Græcorū codices. Post hæc nescio qs suppeditaui sycophantæ nostro locos aliquot, sed ita ut facile non sit ubi sint, & fortasse deprauauit ut solet mea uerba. Quā ob rē trāsiliā quædā, & alioq; friuola nec semel diluta. Quū ab orthodoxis traditū sit, euāgeliū secūdū Marcū Petri autoritate Marci ministerio traditū, dico religionē Christianā nō protinus ruiturā, si quis malit appellare euāgeliū Petri q̄ Marci. Beda putat totā ecclesiā corruiturā, & in me clamat, quasi qui titulum mutet, mutet totam scripturā. Nec loquor de lectione ecclesiastica publica,

sed de quacūq;. Quòd Paulus, ne offendat Iudæos, ali
quoties aliter loquitur q̄ sentit, nō mētiens, ut interpre
tatur Beda, sed reticens quædā, & nōnulla blandius p/
ponens q̄ merentur, à Chrysofomo sæpe notatū est.
Hoc nō est autoritatē scripturæ detrahere, sed ostende
re prudentiā ac mansuetudinē apostolicam, quarū neu
trā agnosces in Beda, sed summā stultitiā cū pari fero
cia cōiunctā. Sic argumentatur, si Christus tradidit cla
ues corpori Christi, hoc est ecclesiæ, igit nō tradidit Pō
tifici Romano. Sed ad hoc respōsum est toties. An ec
clesia receperit oēs libros autoritate pari, mihi nōdū cō
stat, nec est uerisimile. Bedæ nihil refert, quia sicut appa
ret nūc q̄ attēte legit scripturā sacrā, occupatus quæstiū/
culis & resumptis. Ecclesia, inquit, recitat. Eadē recitat le
gendas sanctorū, q̄bus nō teneor per om̄ia credere: re/
citat historiā Susannæ, & in euāgelio adulteræ de p̄hen
sæ, quæ ueteres, in q̄bus Hieronymus, putabāt apocry
pha. Neq; tñ statim falsum est, quod est apocryphum.
Quando desinet nobis delirare Beda? In annotationi/
bus aio, diuū Hieronymū indicasse, ultimū Marci cap.
in omnibus penè Græcorū libris in fine poni uelut ad/
iectitiū. Addo eūdem Hieronymū indicare, coronidē,
cuius initiū, Postea cū accubuissent undecim &c. & illi
satisfaciebant dicētes, seculū istud iniquitatis &c. haberi
in nōnullis Græcorū exēplaribus. Beda clamat coronidē
hāc legi in templis. Sed ipsa res reclamat. Bedæ in
os, si tñ quicq; habet oris. Nusq; em̄ legitur, nec habet
uel

uel apud græcos uel apud latinos, excepto initio. Hoc quū admoneat Hieronymus, quid mecū rixatur Beda? Sed initiū hodie legit, quur hoc negas haberi? Retuli si cut retulit Hieronymus, nec est obscurū quare sic retulerit, ut indicaret quibus uerbis esset attexta coronis.

Quoniā aut illā coronidē alibi citat ex euāgelio Nazareorū, dico suspicari me illic esse decerptā. Eat nūc Beda & dānet quod nō intelligit. Pari rabie carpit, q̄ in præfatione in Hilariū scripsi, audemus spūm sanctū deū uocare, q̄ si temeritatis sit hoc facere. Est ergo temeritatis q̄ in sacro canimus, & diuina institutione formati audemus dicere. Imò illic narro ueterū religionē, qui uerebant spūm sanctum pronuntiare deū, quod nos non ueremur edocti magisterio ecclesiæ. Euge Beda non te horū pudet? Quid aut pudeat Bedā? Et hoc dictū qd̄ non intelligit, appellat blasphemū, quū tñ ædito libello responderim illi stolidissimæ calūniæ, quā prædicant à Leo profectā. Alicubi scribo, Arianorū error, factio schismaq̄ uerius erat q̄ hæresis, q̄ aduersarij numero propè pares erāt, eloquētia doctrinaq̄ superiores. Hoc quū nō intelligat Beda, quid enim intelligat? ait me negare, Arianorū opinionē de inæqualitate psonarū esse hæresim: atq̄ ita tractat rē quasi dicam eā opinionē nūc nō esse hæreticā, quū agam de illo tēpore, quo feruebat illa disputatio, quū q̄ mundus nutaret utrò se inclinaret, quū Augustus, Augusta & Pontifex Romanus fauerēt

illi sectæ, quæ res armis ageretur potius quæ argumentis, tū, tū in quæ infelix Beda, factio erat magis quæ hæresis: hæresis enim opinionibus constat, schisma studijs: & tamen erat utrūque, perinde quasi dicat aliquis, Beda stupidus est potius quæ malus, sentiens illū utrūque esse, sed plus habere stupiditatis quæ malitiæ. Nūc hæresis nō est, quia nulli sunt Ariani. Nec enim hæresis error est, ut somniat Beda, sed multorum cōsensus in dogmatibus aut instituto quopiam ab alijs diuerso. Dogma uero impiū, quod nūc nō execrat: Et tñ in hispanis uerbis quæ citat impudēs dicit error, quod autem fauet errori: Iam in scholijs, quæ addo dialogo Hieronymi in Luciferianos, exponēs uerū deū, adijcio, hoc est à nullo creatus, quū filius creatus sit à patre iuxta Arianos, & spiritus sanctus sit creatus à creato filio. Hic ita colligit bipedum stupidissimus Beda: Erasmus dixit schisma uerius esse quàm hæresim, & hic recitat dogma nec refellit, uide an non assentiatur Ariani. O detestandum caput. Expono scholio dictionem uerū, non illic disputo contra Arianos, & quum dico iuxta Arianos, nōne satis refello? Veluti si quis dicat, iuxta Manichæos, sunt duo principia, alterum bonum, alterum malum. Sed non appellas hæresim, inquit. Legat argumentum in eundem dialogum, Sic incipit, Nulla hæresis grauius afflixit totius orbis Ecclesias quæ Arianorum. Et aliquanto post, Quibusdam palam Arianam hæresim uti catholicam defendentibus: & mox, de hæresi Arianorum disputari cœptū.

Hic

Hic in eodem argumento, tum aliàs innumeris locis ex-
ecror Arianorū hæresim, ac plus ducentis locis, dilucide
expedite, uide, trado catholicā sententiā de trium per-
sonarum eadem natura, & libello ædito respondi stolti-
sissimæ calumniæ, quam ut dixi, scribunt à Leo profes-
sorem in Hispania. Nec hæc nescit Beda. quum in suis cõ-
sulis admonitus sit, me hic sentire catholice, Verū hunc
unum locum ad Bedam detulerunt magistrulli, præterea
nullum. Quid autem insanius, quàm scribere tam odio-
se aduersus hominem, cuius libros non uiderit? Tribui
Arianis eloquentiam & doctrinam. Eloquentia, in-
quit, ferè fuit omnium heresiarcharum, quum pauci hæ-
retici fuerint eloquentes, uelut, Eluidius, Iouinianus,
Petilianus, Faustus, Vigilantius, Beguardi, Vuicleuus,
Ioannes Hus: Ecclesiæ protectores ferè omnes eloquen-
tissimi. Doctrina uero philosophiæ duxit Arianos in er-
rorem, Beda pro doctrina supponit prudentiam & sa-
pientiam. Eat nūc Beda, & iactet se nihil mentiri, nihil ꝑ
calūniam obijcere, sed zelo fidei cūcta synceriter agere, sic
subide se cōfert Augustino, q̄ acriter scripsit in hæreticos
Imò nusq̄ Augustinus sic furit in Donatistas plusq̄ hæ-
reticos, quemadmodū Beda in suæ professiōis hominē,
à quo nusq̄ antea fuerat læsus. Augustinus frequenter
illos molliter tractat ut reuocet. Nec cū deploratis, agit
mēdacijs, calūnijs ac deprauationibus, quēadmodū hic
agit ubiq̄. Interim subinde fingit se cupidū meæ salutis.

Abi cū tuis facis infelix hypocrita, omnia tua scripta nihil aliud spirāt q̄ mentē odio lymphatā, nec ullius rei magis cupidū, q̄ ut Erasmi in Lutherana castra ppellat. Sed absit, ut ego propter unū portentū, cerebrosum, impotēs, stupidū, delirū ac demēs, faciā animæ meæ iacturā. Vtinā resipiscat & agnoscat qualē seipsum uniuerso mundo depingat. Sed uentū est ad epistolas. Egre giū scilicet Theologicæ ciuilitatis exemplū, euulgare litteras priuatim scriptas. Opinor futurū, ut tandem adat & amatorias ad Bertas & Archerias. Quanq̄ in his quoq̄ sui similis est, omittit prolixā, in qua depictū est cerebro si Theologi exēplar. In cæteris addidit ac detraxit, quæ libuit. Vbi primū dederā ad Bedam litteras, statim obiurgatus sum amicorū litteris, q̄ talē mouerē Anagyrim: fore enim, ut siue scriberē humanius, siue secus, intumesceret Bedæ *θυμὸς & γήνωσ*. Si ecclesia talibus nitit Atlātibus, tēpus est ut illi scribatur epicediū. Nō patrocinator his qui sub euāgelij prætextu seruiunt carni, nihil est mihi cū Lutheri dogmatib. illud in cōfesso est, Lutheri doctrinā propius accedere ad germanā illam ac spiritalem Christi philosophiā, q̄ accedat Bedæ Theologia: loquor de libris quos in me scribit, nā cæteros nec legi, nec quo autore proditi sunt scio. Quid em̄ aliud molit̄ q̄ ut magni fiāt cōstitutiones hominū, adoratiōes statuarū, delictus ciborū, discrimina uestiū, fiducia humanorū operū, pœnosa hebdomada, scholasticæ de uocibus cauillationes,

ones, quanq̄ ego nihil horū dāno, nisi uel immodice fi-
ant uel superstitiose. De uigore pietatis Euāgelicæ, aut ni-
hil dicit, aut ita frigide loquit̄, ut facile sentias nō ex ani-
mo loqui. Debemus inquit fiduciā ponere in deo, sed nō
solo, quin imo & alijs medijs necessarijs, præcipue bonis
operibus nostris. Ut ægre, ut frigide fassus est fiduciā in
deo collocandā, in cæteris mire uehemens. Quid aut̄ ha-
bēt huius scripta, nisi maliciosas de uerbis cauillatiōes, &
hoc existimat esse palmariū illius Theologiæ, quā sub-
indicat nusq̄ doceri nisi Lutetiæ, quum ait, Latomus hic
Theologiā doctus est. Nihil est tā recte dictū, quod nō
detorqueat ad calūniā, Et interim numerat suos arti-
culos, si superis placet. At istiusmodi articulorū polliceor
me collecturū ex probatissimis ecclesiæ doctoribus intra
paucos dies quinq̄ milia, atq̄ adeo si libet ex libris ma-
xime diuinis. Quid enim sanctius precatiōe dominica?
Hic, si libet, agā Bedā. Pater, ò, spectat hæresim Arianā
quasi solus pater ut uerus deus sit orādus, quū de filio &
spū sancto nulla fiat mētio. Itē Lutheranā, quasi fas non
sit adorare sanctos. Noster: periculū ne qs putet discipu-
los natura esse filios dei quēadmodū fuit Christus. De-
bebant sic orare, pater noster adoptione, nō natura. Qui
es in coelis. Blasphemix proximū, quasi deus definitiue
aut circūscriptiue sit in loco, quū natura diuina nō magis
sit i uno q̄ in alio. Sanctificet̄ nomē t. Nō bene sonat, qa
uident̄ contēnere gloriā sanctorū. Adueniat regnū tuū:

piculose dictū, uidet adimere principib. regnū: & utroq;
 sermone, significatur homines bene precari deo, deinde
 dei gloriā & regnū tēpore mutari. Fiat uolūtas tua. De⁹
 seruet ecclesiā suā. Voluntas dei est ipsa diuina essentia,
 in quā nō cadit uerbū, fieri. Quicquid enim fit, aliquādo
 nō fuit. Augustinus de uerbis dñi in Ioāne homilia I. di
 cit, q; uerbū illud æternū, de quo Ioannes, In principio
 erat uerbū. nulli⁹ est pretij. Qua uoce qd dici potest ma
 gis blasphemū? Trita uestis inuenit emptorē, & est ali
 cuius pretij, si uel asse uēdat, & uerbū illud deus de deo
 nullius est pretij. Rides lector? Quis non rideat? Tales
 sunt ferē Bedæ sycophantiæ, nisi quòd aliquoties multo
 mentit̄ impudētius, neq; raro nō intelligit sermonē lati
 nū, & hinc fortiter calumniatur, nec alio nomine putat se
 magnū esse Theologū, nisi quòd nihil nō torquet ad ca
 lumniā. Quid quòd multis in locis manifestā dementiæ
 spetiē ædit: quo magis admiror Theologos Lutetianos
 sic agere, quasi Bedæ intēperix nihil ad ipsos ptineāt,
 quum interim nemo Lutheranus grauius lædat ecclesiæ
 negociū, nemo magis dedecoret Theologorū nomē, q̄
 iste tumultuarius. Quid q; interim totius istius Acade
 miæ nescio molestior ne sit uomica, an scædius dehone
 stamentū, inficiēs rudē iuuenturē suis uirulētis, & obtre
 ctationibus. Et post hæc occinit nobis, uera loquēs ini
 micus factus sum uobis: imò mētiendo & calūniādo fa
 ctus est inimicus omnib. q; synceriter diligūt Christi glo
 riam

riam. Saltē existeret aliqs, qui regē Christianis, admo-
 neat, quantū malorū improbus Ardelio cōciliet ipsius
 regno. Id si factū esset, non pateret̄ eiusmodi hominem,
 sat scio, triduū sic debachari in ditiōe sua. Multi sunt Lu-
 therani, sed sanabiles, quos istius odiosi libelli alienant:
 præter zelū nihil habet in ore, zelotypia uerius est q̄ ze-
 lus, adeo ubi nihil est mali, suspicat̄ pessima. Ac fortassis
 æquū putat, ut nos, iuxta legē Mosaicā, ipsius insulsi-
 mas uirulērias uelut execratā aquā deuoremus, quo me-
 deamur fictis etiā suspitiōibus. Verū æquius est, ut ipse
 bibat elleborū, suumq̄ cerebrū purget istis intemperijs.
 Quod si decretū est, abiecta fronte, submota ratione, p-
 fligata omni æquitate, rē ui gerere, uide ne res celerius q̄
 credit, quò prouocat deueniat. Quū illi tot inexcusabiles
 calūnias ac mēdacia ipsius i os impegerim, tamē adhuc
 iactat suos articulos, ac sibi uidef̄ pulchre purgatus, q̄
 omissis plarisc̄ prioribus calūnijs, nouas aliquot adiece-
 rit. Et huiusmodi Atlas humeris fulcit nutantē ecclesiā.
 Sed iā pœnitet his nœnijs totū ferme perditum triduū.
 Dñs liberet ecclesiā suā à talib. propugnatoribus. Mihi
 decretū est posthac à tali scabie ungues abstinere, nec ha-
 bere rem cū homine, qui nihil habet pensi quid ipse scri-
 bat, nec legit aut intelligit quæ respondentur ex aduer-
 so, ne uideamur nō duo maledici cōmissi, quod ait Au-
 gustinus, sed duo scurræ aut Moriones.

Finis.

FRO BEN.

